

Mellem to Verdenser

En kvalitativ undersøgelse af mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse

Speciale i sociologi ved Aalborg Universitet februar
2015

Nina Parivash Ziari

Vejleder Ann-Dorte Christensen

35.000 ord, 164 sider i alt

Forord.....	3
English summery.....	4
Kapitel 1.	5
Indledning.....	6
To verdener - min motivation, min forståelseshorisont.....	6
Det historiske perspektiv	10
Tidligere undersøgelser og tørre tal.....	24
Problemformulering.....	34
Underspørgsmål.....	35
Begrebsafklaring og empirisk afgrænsning.....	36
Ikke-vestlige indvandrere og efterkommere.....	36
Mellemøstlige indvandrere og efterkommere	36
Efterkommere	36
Kapitel 2.	38
Metodisk tilgang til feltet	38
Adaptiv teori.....	38
Videnskabsteori.....	41
Med mærket på kroppen	45
Tilrettelæggelse af empiriske undersøgelser.....	50
Rekruttering.....	51
Dataindsamling.....	55
Biografisk profil af respondenter	57
Nesrin	57
Cana.....	58
Aisha	59
Amina	60
Adem.....	61
Farid.....	62
Bilal.....	63
Michael	64

Operationalisering.....	65
Kapitel 3.	68
Orienterende begreber.....	68
Den fremmede	68
Identitet.....	75
Socialisering og familiær indflydelse	79
Opsamling; Orienterende begreber	82
Kapitel 4.	85
Analyse.....	85
”Fremmede” på forskellige niveauer	86
Medier som fremmedgørende faktor	87
Det at være ”fremmed”	90
En rodløs ”fremmed”	96
En ”fremmed”, der vil være ”fremmed”	100
Identitet.....	103
At være dansker	104
At være udlænding og muslim	108
At være hverken-eller og både-og	114
Socialisering og familiær indflydelse	122
Familiær indflydelse	123
Klasserejser.....	123
Italesat identitet	129
Øvrige relationer	131
Kreoliserede -og ”rene” fællesskaber.....	131
Kapitel 5.	139
Konklusion og diskussion.....	139
Litteraturliste	153
Appendiks	160
Interviewguide.....	160

Forord

Jeg vil gerne benytte dette forord til at takke mine 8 respondenter for nogle særdeles interessante og gode interviews - I gjorde dette speciale muligt! Ikke mindst vil jeg takke min vejleder, Ann-Dorthe Christensen, for en konstruktiv og god vejledning. Endvidere en særlig tak til Astrid Kjellerup Christensen for at have transskriberet mine interviews og Tine Lautrup Christensen for at have læst korrektur.

Endelig vil jeg gerne takke mine venner og familie for den enorme støtte, I har givet mig.

Nina Parivash Ziari

Mellem to Verdener

- En kvalitativ undersøgelse af mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse ift. ”danskhed” og forældres oprindelsesland

Kandidatspeciale i Sociologi

Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

Februar 2015

Vejleder: Professor Ann-Dorte Christensen

Antal ord: 35.000

Antal ord i alt: 36.956

Antal sider i alt: 164

English summery

This master thesis is based on eight qualitative interviews conducted with both male and female descendants' with origin in the Middle East. Even though migration is not a foreign phenomenon in Danish history the Danes opinion towards migrant's especially migrants from Middle East is strongly polarized.

As a woman with origin in the Middle East as well as a sociological background I found that construction of identity always is a dynamic process which depends on exterior environments, why I examine how it is growing up between "two cultures" in a society which is influenced by anti-migration positions? - And how that influences the Middle Eastern descendants' sense of identity.

By studying three theoretically deduced factors I saw that regardless of sense of identity growing up between two cultures is difficult. The three factors where;

- Does the descendants' feel like being "the stranger" in the Danish society, as Simmel, Schütz and Ahmad outlined and what impact does it have?
- Which elements do the Middle Eastern descendants' incorporate into their identity and what is their sense of identity?
- What impact does it have for the Middle Eastern descendant's sense of identity having parents with origin in the Middle East?

Identity is not only an element of what one feel identified with but is a process in constant interaction between self-identity and outer surroundings. I found that descendants´ who felt as “the stranger” where more likely to have a sense of identity as a “migrant” and a Muslim or have a hybrid identity i.e. a combination of a Danish and “migrant” identity, as well as those having a Danish sense of identity only felt like “the stranger” by the media as portraying of migrants in Denmark. Even though some of the descendants´ had a Danish sense of identity they also felt the *need* to convince the Danish society of their intensions and the *need* to have an influence from the migrant environment. The outer surroundings also include family influence which had a greatly impact on the descendants´ sense of identity today only with the exception of the descendants with a Danish sense of identity. Though their childhood descendants have been told that they are not Danes and for some of the descendants labels as Muslim or international. Also being involved in communities has a great impact especially for the descendants´ sense of identity where some are involved in creolized community and others are in ethnic communities. Those with a Danish sense of identity are mostly involved in the creolized communities while the other descendants mostly are involved in the ethnic ones.

Kapitel 1.

Indledning

To verdener - min motivation, min forståelseshorisont

Jeg husker så tydeligt min opvækst i Danmark som fyldt med mange refleksioner og indre kampe i forhold til min identitet – for var jeg dansker eller iraner? Min mor sagde altid:

En som mig, som har levet et helt liv i et andet land, kan godt forstå, hvorfor danskerne ikke betragter mig som dansker, men for dem, der er født her eller været her fra de var helt små, og som oplever det samme som jeg, må det være rigtig svært, for hvis ikke de er danskere, hvad er de så?

Min mors ord lå altid i min bevidsthed som en konstant indre konflikt – hvem var jeg?

At være dansk er utvivlsomt et diffust og vanskeligt fænomen at definere, fordi dette kan siges at være værdibestemt og noget, der er subjektivt.

Det er dog alligevel muligt at tale om to overordnede perspektiver for, hvornår man er dansk. Det ene perspektiv er det juridiske, som gør sig gældende, når bestemte krav er opfyldt, altså med andre ord; det at være dansk på et **makroniveau**. Det danske statsborgerskab symboliserer det at være dansk på papir, altså at indvandrere og efterkommere får tilkendt samme juridiske rettigheder, som personer med dansk oprindelse har. Ifølge rapporten *Integration: Status og udvikling* fra 2013, som er udarbejdet af Ankestyrelsen, har 72,8 % af de ikke-vestlige efterkommere

dansk statsborgerskab, mens 27,2 % har et udenlandsk statsborgerskab.

Det at være dansk er mere komplekst og diffust end det at være dansk på papir. Et andet perspektiv er derfor også nødvendigt, når man taler danskhed. Det andet perspektiv er derfor mere udefinerbart og på et **mikroniveau**, fordi det er omskifteligt i forhold til tid og grupperinger, fordi det er afhængigt af populationens perception af, hvornår man er dansk. Det at være dansk på et mikroniveau er altså med andre ord afhængigt af den samtid, vi lever i og den historie, vi kommer af.

Overordnet set kan man sige, at det makroorienterede perspektiv virker latent, fordi man ikke kan se, hvem der er danske statsborgere, og hvem der ikke er det, ligesom man for eksempel kan fornemme på en hudfarve, hvor folk har oprindelse, hvilket bevirker, at der kan opstå et modstridende forhold mellem makro – og mikroperspektivet, fordi det er muligt at være dansker på et makroniveau men ikke være anerkendt som dansker på et mikroniveau og omvendt. Ligeledes kan man tale om to sammenhængende perspektiver og niveauer.

Med det danske statsborgerskab i hånden oplever jeg som oftest, at jeg ikke anerkendes som dansker på mikroniveau, hvilket til tider giver turbulente identitetskriser. Når jeg tager et tilbagekig på mit eget liv, synes jeg at kunne se nogle forskellige faser, der har påvirket min identitetsfølelse, hvor der har været en vekselvirkning mellem det at føle mig som en dansker og det at føle mig som en iraner – en fra Mellemøsten. I dag oplever jeg et stort behov for at blive anerkendt som dansker. Det er rart at vide, hvor

man hører til, og hvilket fællesskab man skal tage del i. Omvendt mærker jeg også eftervirkningerne af de mange oplevelser, jeg har haft i mit liv, hvor jeg er blevet kategoriseret som ikke-dansker, og hvor mine forældres etniske kultur i stigende grad gør sit indtog identitetsmæssigt. *Hvem er jeg egentlig?* – et limbo

I dette speciale vil jeg belyse mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse i forhold til danskhed og deres forældres oprindelsesland. Dette vil jeg gøre ved at foretage en kvalitativ undersøgelse, hvor jeg taler med 8 mellemøstlige efterkommeres om deres forhold til Danmark og om deres identitetsfølelse. Selvom jeg i høj grad har en personlig motivation for at beskæftige mig med denne problemstilling, vil jeg i nærværende speciale veksle mellem positionerne som sociologistuderende og en ung kvinde med mellemøstlig herkomst og derved belyse feltet indenfor en videnskabelig sammenhæng.

For at kunne belyse mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse forudsætter det en inddragelse af relevante perspektiver fra samtiden i forhold til indvandrere og efterkommere i Danmark, som indebærer diskurser og en historisk gennemgang, der belyser fænomenet. Relevansen for inddragelsen af disse perspektiver skyldes de grundlæggende processer, der forekommer under identitetsdannelsen. Jeg vil kort redegøre for disse processer og senere i specialet uddybe yderligere. Identiteten konstrueres i samspil med ydre miljøer - foruden de indre. Med dette mener jeg, at individets identitetsdannelse ikke alene konstrueres ud fra egne perspektiver og refleksioner men også sker ved en korrigerende i forhold til omgivelserne og samfundet, hvorfor diskurser er relevante at inddrage i belysningen af mellemøstlige efterkomme-

res identitetsdannelse. Ligeledes er historiske perspektiver relevante at inddrage, fordi de ligeledes giver en dybere forståelse af de diskurser, der er i forhold til indvandrere og efterkommere og samtidig giver et billede på de strukturelle rammer de lever under. Endvidere er det vigtigt at notere sig, at nutidens diskurser og historiske perspektiver ikke eksisterer uafhængigt af de tidligere forhold, der har gjort sig gældende, hvorfor disse også er relevante at inddrage i forhold til at forstå nutidens perspektiver. Opsamlende kan man derfor sige, at jeg arbejder på både makro og mikroniveauer for at kunne belyse de mellemøstlige efterkommeres identitetsdannelse. Identitetsdannelsen synes at være på et mikroniveau men for at kunne forstå identitetsdannelsen, er det nødvendigt at forstå makroniveauet. Og qua min adaptive –og hermeneutiske tilgang er det vitalt at inddrage begge niveauer, fordi det er med denne vekselvirkning mellem helhed og dele samt forståelse på mikro –og makroniveau, at det er muligt at få en fuld forståelse af mellemøstlige efterkommeres identitetsdannelse. Jeg vil i det metodiske afsnit redegøre nærmere for speciallets henholdsvis metodiske –og videnskabsteoretiske tilgang.

Det historiske perspektiv

I dette afsnit vil jeg, ved at give en historisk gennemgang af dansk indvandrings historie samt redegøre for relevante samfundsdiskurser, give en dybere forståelse af nutidens forhold, som de mellemøstlige efterkommere konstruerer deres identitet under.

Det er en gængs opfattelse, at Danmark tidligere har været et kulturelt homogent land, som på grund af indvandring fra ikke-vestlige lande nu trues (Jenkins 2012; Hervik 2006). Richard Jenkins, som er antropolog, har igennem et større feltstudie undersøgt fænomenet danskhed. I sit feltstudie kommer han frem til, at homogeniteten i det danske samfund er en fragmenteret størrelse sammenlignet med det, det var førhen. Det er særligt tre faktorer, der har haft sin indvirkning på opbruddet med homogeniteten. Den første faktor er *globalisering*, altså den høje mobilitet, der er i kraft af migration, hvilket medfører, at forskellige kulturer repræsenteres i det danske samfund. Den anden faktor er *indvandring*, særligt muslimske indvandrere, der i højere grad influerer på den kulturelle homogenitet, da disse repræsenterer en væsentlig anderledes kultur sammenlignet med Danmarks nabolande. Slutteligt er der den tredje faktor, som Jenkins betegner som *forbrugerismen*. Med forbrugerismen mener Jenkins, at der i senmoderniteten er sket et større socialt skel mellem "rig" og "fattig", hvorfor homogeniteten også på det punkt er udfordret (Jenkins 2012).

Indvandring er dog ikke et fremmed fænomen i Danmarks historie, hvilket kan give et nuanceret billede af dansk homogenitet og

danskernes holdning til indvandrere og flygtninge i dag. Nutiden udspringer af en fortid, hvor indvandring synes at være oplevet som problematisk. Historiens forskellige ”fasers” blomstrende fremmedhad giver et billede på, hvordan danskernes holdning til indvandrere og flygtninge er i dag, og hvilke ”mærkater” disse efterkommere møder i livet.

Danmarkshistorien beretter om mange forskellige ”strømninger” af migranter. Beretningerne om indvandring starter allerede for 2000 år siden, og senere i perioden fra 1500-1700-tallet indvandrede hollændere, huguenotfamilier og tyskere til Danmark(Bejder & Holt 2003). I slutningen af 1800-tallet og 1900-tallet importerede man svensk og polsk arbejdskraft i forbindelse med blandt andet sukkerroeavl(Rasmussen et. Al 2014). Danmarkshistorien beretter ligeledes om indvandring fra mange forskellige etniske grupper. Dengang havde indvandring også en plads i de offentlige debatter, som på det tidspunkt handlede om, at der var mange indvandrere, der kom til Danmark uden økonomisk kapital, hvorfor der blev indført en lov, der skulle sikre, at indvandrere uden forsørgelsesgrundlag kunne udvises af Danmark(Bejder & Holt 2003). Med andre ord forekom der nogle forventninger og præmisser for indvandrere i Danmark, og derved kan det siges, at der allerede dengang blev skabt et ulige forhold mellem danskere og indvandrere.

Efter første verdenskrig befandt Danmark sig i en økonomisk lavkonjunktur, hvilket bevirkede høj arbejdsløshed og dårlige vilkår. Danmark havde på det tidspunkt taget imod syge russiske, tyske og østrigske krigsfanger, men de dårlige forhold i Danmark gjorde, at der blomstrede et vist fremmedhad op blandt det dan-

ske folk. Samfundsdiskursen kan siges at have ændret sig, fordi der også kort herefter skete ændringer i lovgivningen, som var en afspejling af danskernes modvilje imod indvandring – en tydelig sammenhæng mellem lavkonjunktur og modvillighed overfor indvandring og et perspektiv, der også ses i den øvrige indvandringshistorie i Danmark.

I 1917 trådte den nye lov i kraft, hvilket bevirkede, at russiske jøder havde vanskeligere ved at komme legalt til Danmark qua stor arbejdsløshed. Kort efter 1933, hvor Adolf Hitler kom til magten, begyndte ”flygtningestrømmen” igen til Danmark. Danmark var dog ikke ligeså modtagelige overfor flygtningene, som de synes at have været tidligere, fordi landet fortsat var præget af høj arbejdsløshed. Rygter om, at Danmark var såkaldte ”jødeelskere”, florerede i hele landet, hvilket til sidst bevirkede, at daværende justitsminister K. K. Steincke i en radiotale udtalte, at Danmark hverken ønskede en masseindvandring, eller at Danmark i forvejen modtog ret mange jøder. Trods det, at det i 1938 drejede sig om en anden etnisk gruppe, er radiotalen en klar indikation på danskernes modvillighed overfor indvandring generelt, for hvad der synes at være op blomstret op i starten af 1900-tallet fortsætter i midten af 1900-tallet og en samfundsdiskurs af et Danmark, hvor migranter ikke var ligestillet med danskere. Denne diskurs ses ligeledes på den lavere andel af arbejdstilladelser, der blev givet i Danmark på det tidspunkt (Bejder & Holt 2003). Endvidere fyldte ønsket om flere udvisninger af flygtninge i både offentlige og politiske debatter efter den tyske besættelse i 1940 (Bejder & Holt 2003). I 1946 begyndte de første tyske flygtninge at rejse ud af Danmark, og hastigt tog hjemsendelserne til.

Da vi nåede til 1949, var de sidste tyske flygtninge hjemsendt. Dette vidner om, at fænomenet flygtninge ikke var nogle, der ”kommer i dag og bliver i morgen” men var i stedet nogle der var en forventning til tilbagevendte til deres oprindelsesland. I 1951 blev der konstrueret en ramme for, hvad det vil sige at være flygtninge, og under hvilke betingelser der kan søges om asyl. Denne ramme indgår i FN’s flygtningekonvention (Genèvekonventionen), som netop har til formål at kategorisere gruppen ”flygtninge”. Forinden flygtningekonventionen var anskuelsen af gruppen ”flygtninge” ret diffus og ekskluderede i højere grad mange af dem, vi i dag definerer som flygtninge. Danmark tilsluttede sig konventionen i 1952, hvilket åbnede op for den danske perception af frivillig – og ufrivillig migration(Rasmussen et. Al 2014).

I 1953’erne havde Danmark netop taget en beslutning om at hjælpe ungarske flygtninge, som på grund af uro og demonstrationer i Ungarn havde taget flugten(Bejder & Holt 2003). I 1960’erne kom der omsider økonomisk højkonjunktur i Danmark, hvilket bevirkede, at der var stor mangel på arbejdstagere. Dette kom til at betyde, at der migrerede såkaldte gæstearbejdere fra henholdsvis Jugoslavien, Tyrkiet og Pakistan, da migranter fra lande som Norge, England, Sverige, Tyskland og USA alene ikke kunne optage alle de ledige jobs(Mikkelsen et. al 2010). I takt med den stigende indvandring af gæstearbejdere, blev de demografiske ændringer af den danske befolkning diskuteret i den offentlige debat og resulterede i politiske ændringer med hensyn til ophold i Danmark, fordi der igen kom en modvillighed overfor indvandring(Andreassen 2007).

På dette tidspunkt var adgangskravene for at komme ind i Danmark for at varetage arbejde ikke ret høje, men i slutningen af 1960'erne og i starten af 1970'erne blev adgangskravene væsentligt strammere som et udtryk for selv samme modvillighed og medførte til sidst et regulært indvandringsstop i 1973. Indvandringsstoppet bevirkede dog, at allerede bosatte gæstearbejdere blev familiesammenført, og at andelen af indvandrere i Danmark var stigende til trods for de mange udvisninger (Mikkelsen et. al 2010; Jønsson & Petersen 2013). Synet på gæstearbejders rettigheder synes at være anderledes dengang sammenlignet med indvandreres og flygtninges rettigheder i eftertiden, fordi enhver gæstearbejder havde *ret* til 40 timers dansk undervisning betalt af arbejdsgiveren. Denne ret er i dag et krav for at opnå permanent opholdstilladelse (Jønsson & Petersen 2013). Endvidere kan man sige, at det også dengang var anderledes sammenlignet med nyere tid, fordi samfundsdiskursen i høj grad var på indvandre- res og flygtninges deltagelse på det danske arbejdsmarked.

Under 1979-debatten i folketinget kom der tre perspektiver til udtryk i forhold til indvandrere og flygtninge. Det første perspektiv indebar, at indvandrere og flygtninge skulle inkluderes på det danske arbejdsmarked. Anker Jørgensen-regeringen var bekendt med de barrierer og kulturelle forskelle, minoritetsgruppen repræsenterede, og iværksatte derfor massivt arbejde på tværs af de offentlige institutioner, sådan at barriererne kunne nedbrydes (Jønsson & Petersen 2013). Det andet perspektiv bestod i, at indvandrere og flygtninge skulle tilegne sig dansk kundskaber, sådan at de kunne indgå på det danske arbejdsmarked. Samlet set hersker der ingen tvivl om, at samfundsdiskursen dengang i

forhold til at få indvandrere og flygtninge ind på det danske arbejdsmarked var markant anderledes end nutidens, fordi der dengang i højere grad var en forventning om, at det var det danske arbejdsmarked, der skulle tilpasses og vise hensyn til migranternes kultur og ikke migranterne, der skulle tilpasse sig markant for at kunne indgå på det danske arbejdsmarked (Jønsson & Petersen 2013; Bejder & Holt 2003).

I 1980'erne kom den anden bølge af flygtninge til Danmark. Allerede forinden havde Danmark modtaget flygtninge fra henholdsvis Uganda, Vietnam og Chile (Bejder & Holt 2003). 1980'erne er en særlig vigtig tid på grund af de mange lovændringer, der var på indvandrerområdet. Offentlige debatter og den politiske scene blev mere polariserede i forhold til den nye indvandrerlov, der blev vedtaget i 1983. Loven havde til formål at øge retssikkerheden for flygtninge og indvandrere, der kom til Danmark (Bejder & Holt 2003). Mens nogle mente, at loven var verdens mest humane indvandrerpolitik, mente andre, at der ikke var nogen grund til at give indvandrere og flygtninge gode muligheder for familiesammenføring. Det var ikke kun i forhold til indvandrerloven, at der var modstridende positioner i forhold til indvandring. Også i det danske samfund, ligesom i mange andre europæiske lande, blussede der for alvor to "fløje" op af for -og imod indvandring, hvilket bevirkede konstruering af national identitet på tværs af de europæiske lande (Wren 2001; Jenkins 2012; Hervik 1998; Anderson 2001). Konstrueringen af national identitet forudsatte en naturlig differentiering af, "de der ikke tilhører", og "de som tilhører" gruppen, for på den måde at "bevare" en kulturel homogenitet, hvilket der syntes at være behov for efter den

stigende indvandring og voksende diversitet i befolkningsgrupperne. Dette medførte selvsagt en ekskludering af de "andre", der ikke tilhørte dette fællesskab(Anderson 2001; Wren 2001).

På den politiske scene blusede den kendte tamilsag op i midten af 1980'erne, hvilket bevirkede tumult hos den daværende Schlüter-regering. I samme periode synes behovet for kulturel homogenitet at være blevet større, fordi der også i denne periode skete et skift i indvandrerdebatten. Hvor den tidligere omhandlede vigtigheden af dansk arbejdskraft og økonomisk formåen, var fokus nu i højere grad både "negative" kulturelle forskelle, som indvandrere og flygtningene medbragte til Danmark(Rasmussen et. Al 2014). Også Fremskridtspartiet havde været på banen i forhold til at ændre indvandrerpolitikken - dog uden held. I det brede Folketing forekom der uenigheder om, hvordan indvandrere og flygtnings problemstillinger skulle løses. Alle var dog enige om, at dette skulle gøres politisk(Jønsson & Petersen 2014).

I takt med den anden og tredje "bølge" af flygtninge, der kom til Danmark i 1990'erne, skete der en udvidelse i fokuset i indvandrerdebatten. Fra at rette opmærksomhed på migranternes kulturelle forskelle voksede ønsket om, at der også skulle stilles krav til indvandrere og flygtninge, der gerne ville bosætte sig permanent i Danmark(Rasmussen et. Al 2014). Migranter i Danmark blev nu mødt med krav og forventninger, hvilket selvsagt fremkaldte en diversitet mellem, "de der hører til", og "de der ikke hører til".

Endvidere kan man sige, at de mange flygtninge og indvandrere, som var kommet til Danmark, foruden kulturelle forskelle også

var iøjnefaldende rent udseendemæssigt, hvorfor den danske befolkningssammensætning herefter kan siges at være blevet mere kontrastfuld og uden tvivl har medvirket til konstruktionen af en "os" og "dem" mentalitet(Wren 2001). Professor i sociologi Bülent Diken har i sin bog *Strangers, Ambivalence and Social Theory* fra 1998 blandt andet skrevet om den "os" og "dem" mentalitet, der synes at gøre sig gældende i Danmark. Han mener, at mentaliteten udgør en såkaldt "fixed star" for konstruktionen af dansk identitet, altså fungerer "dem" mentaliteten som et modstykke til, hvad danskhed er og er på den måde med til at definere, hvad danskhed er(Diken 1998).

Behovet for homogenitet syntes på det tidspunkt at være vitalt for danskernes forhold til migranterne, hvilket nedenstående citat også underbygger. I et feltstudie omhandlende danskernes forhold til migranter i Danmark udarbejdet af blandt andet antropologen Peter Hervik fra 1998 skriver Hervik således;

"(...) danskernes lighedsopfattelse bygger på en umulig forudsætning. Ifølge denne opfattelse er det nemlig sådan, at for at kunne indgå på lige fod med hinanden i det danske samfund må 'de fremmede' og danskerne være ens. Men da danskerne igen og igen erfarer, at 'de andre' nu engang er anderledes, så kan de ikke blive danske."(Hervik 1999).

Forholdet mellem behovet for homogenitet samt opfattelsen af migranter som ikke-danske vidner om en ulighed, hvor migranter er det kontrastfulde negative, der er i det danske samfund. I medierne fokuserede man på migranternes anskuelse af kønsroller, heriblandt i forhold til ægteskabspraksisser, hustruvold, æres-

drab og asymmetri(Andreassen 2007). Mediediskursen og den politiske diskurs var især fokuseret på indvandrerkvinder som ofre for indvandrermandenes adfærd, hvilket medførte, at der blev vedtaget en række love, som skulle forhindre tvangsægteskaber. I medie billedet fyldte indvandrerkvinder meget, hvilket blandt andet kom til udtryk igennem utallige reportager af indvandrerkvinder på krisecentre og tildækkede kvinder som et udtryk for undertrykkelse(Andreassen 2007). Indvandrermandene blev fremstillet som kriminelle og aggressive og blev gjort til bagmænd for kvindernes undertrykkelse(Andreassen 2007). Selvom ovenstående indikerer, at størstedelen af den danske befolkning synes at være imod indvandring, viser diverse resultater fra kvantitative undersøgelser foretaget i 1980'erne et modstridende svar(Wren 2001). Kun i en survey fra 1988 foretaget i den Europæiske Union, hvor i alt 12 lande medvirkede, rangerede Danmark som det land med den mest negative holdning til etniske minoriteter(Wren 2001).

Indvandrerne var anderledes og anderledes på den negative måde, uanset om de var kvinder eller mænd. Disse mediemæssige diskurser har uden tvivl været medvirkende til opretholdelse af en dansk national identitet.

I perioden fra 1990'erne og fremefter forekom der mange problematikker rundt omkring i verden, såsom selvstændighedskampene i de baltiske lande, den kuwaitiske befrielse, krigene på Balkan, persiske Golfkrig med videre(Bejder & Holt 2003). Danmark tog også flittigt imod flygtninge fra mange af disse brændpunkter, selvom diskussioner om, hvorvidt Danmarks andel af indvandrere og flygtninge ikke var tilstrækkelig allerede, fyldte

mere of mere i det offentlige rum(Rasmussen et.al 2014; Bejder & Holt 2003). I første omgang var det meningen, at flygtninge særligt fra de muslimske lande, hvis kultur var markant anderledes end den danske, ikke skulle influere danskheden, hvorfor man på det tidspunkt havde oprettet lukkede lejre, hvor flygtningene skulle opholde sig. Hverken de voksne eller børnene havde ret til at lære dansk eller arbejde i det danske samfund(Hervik 2003). Efterfølgende blev denne konstellation afløst af en udslusningsmodel, hvor flygtningene primært fra Bosnien kom igennem de kommunale integrationssystemer(Hervik 2003). Den nye model skabte imidlertid andre problemstillinger og medførte, at den sjællandske kommune Hvidovre indførte et flygtningestop, fordi der var utilfredshed med, at andre kommuner ikke løftede ”flygtningebyrden” i samme omfang.

Endvidere meldte flere kommuner rundt omkring i Danmark om ghettodannelse, og diskussionerne om indvandrere som en fare for den danske kultur og årsag til samfundsproblemer blussede yderligere op. I slutningen af 1998 vedtog Danmark det første samlede regelsæt på flygtninge-og indvandrerområdet; integrationsloven, som i skrivende stund stadig gælder. Integrationsloven omhandler en række ting såsom kvoteordning på antallet af flygtninge i kommunerne, udbytte af flygtninge og nyankomne indvandreres ressourcer etc. Integrationsloven kan på nogle områder siges at være et udtryk for en ændring i perceptionen af migranterne, der ”kommer i dag og rejser i morgen” til i højere grad at anerkende migranter som nogle, der bliver permanent i Danmark. Alligevel er det værd at notere, at migranter ved netop

denne lov differentieres som nogle, der "ikke tilhører", hvorfor en særlig indsats er nødvendig.

Det danske mediebillede fokuserede nu i højere grad på muslimer. Muslimerne blev særligt gjort til fjender, fordi mange meningsdannere og medier mente, at den muslimske livsstil var uforenlig med den danske kultur og med Vesten(Hervik 2003). En nyracisme¹, der tidligere lå under overfladen i dele af det danske samfund, var nu fremherskende både på den politiske scene, i medierne og blandt den danske befolkning(Wren 2001; Hervik 2003; Andreassen 2007). Ifølge Karen Wren, som er professor i humangeografi, blev nyracismen også opretholdt af diverse undersøgelsesresultater, som underbyggede og fokuserede på de problemstillinger, nogle synes var kommet med indvandringen(Wren 2001).

Efter valget i november 2001 havde VK-regeringen, med støtte fra DF, magten i Danmark. I de efterfølgende 10 år skete der store ændringer i dansk lovgivning. På det lovmæssige betød det stramninger på reglerne vedrørende permanent opholdstilladelse, familiesammenføring og erhvervelse af dansk statsborgerskab. Herudover blev der indført indfødsretsprøve og pointsystem under VK-regeringen med støtte fra DF(Rasmussen et. Al 2014). Lovgivningsmæssigt skete der også en ændring i forhold til flygtninges mulighed for ophold i Danmark. Før 2002 havde Danmark givet asyl til personer (de facto-flygtninge), som ikke var omfattet af FN's flygtningekonvention/Geneve konventionen, men

¹ Hvor der er en anerkendelse af, at der er diversitet i et samfund i forhold til kultur, religion og udseende, men hvor anerkendelsen af, at denne diversitet i forhold til førnævnte elementer bør eksistere i samfundet ikke er et ønske (Hervik 2003; Wren 2001).

som stadig var på flugt. I 2002 forekommer der et opgør med denne måde at tilkende asyl på, hvor de facto-flygtninge-begrebet erstattes af et beskyttelsesbegreb i stedet (Bejder & Holt 2003). Kort forinden valget i 2001 havde USA haft et terrorangreb, også omtalt 9/11, som var dagen, hvorpå to kaprede fly styrtede ind i World Trade Center. Mange mennesker omkom i denne tragedie, som terrororganisationen Al-Quada tog ansvaret for. Denne begivenhed ændrede ikke kun det amerikanske samfund og lovgivning, men også resten af verdens - særligt i forhold til terrorlovgivningen. Nogle forskere, eksperter og meningsdannere, mener, at der efter 9/11 har været et øget fokus på muslimer sammenlignet med andre minoritetsgrupper (Pedersen & Rytter 2011, 2012; Diken & Laustsen 2004; Hervik 1999, 2003). Indvandrere lig med muslimer (Pedersen & Rytter 2012). Foruden 9/11 er der i løbet af VK-regeringens tid forekommet en del terrorangreb udført af islamister og islamistiske grupperinger, såsom terrorangrebet i Beslan i 2004 og London i 2005. De mange terrorangreb udført af islamister og islamiske grupperinger har i høj grad bevirket en negativ italesættelse af islam og muslimer blandt nogle grupperinger i det danske samfund (Pedersen & Rytter 2011). Også Muhammed-tegningerne, som første gang blev trykt i slutningen af september 2005, udløste en krise, fordi mange muslimer såvel som ikke-muslimer protesterede mod tegningerne over hele verden. Tumulten nåede ikke at lægge sig, før tegningerne fire måneder efter blev genoptrykt, hvilket resulterede i mange diskussioner om ytringsfrihed og religionens betydning. Muhammedkrisen opdelte også danskerne i to kontrastfyldte positioner; de der var hensynstagende overfor muslimer og de, der ikke var. Ligeledes kan perspektivet om, at det er vigtigt med hensynstagen an-

ses som en afgivelse af egen frihed til at gøre og sige, hvad man vil, altså en form for tilpasning af danskerne.

Siden 2011 har Danmark haft S-SF-regeringen², som tiltrådte mens den globale finanskriseraserede (2008) sideløbende med den fortsat gældende eurokrise. Kort efter tiltrædelsen meldte regeringen ud, at indvandrerpolitikken skulle have et eftersyn. Sidenhen er pointsystemet afskaffet og en *styrket integrationspolitik* er opstået. Den *styrkede integrationspolitik* indebar blandt andet Integrationsbarometeret, som allerede under den forhenværende regering lå i støbeskeen. Integrationsbarometeret er et effektstyret værktøj, der har til formål at se effekten af ni målsætninger med underliggende indikatorer. I alt måles der på 17 indikatorer, som til sammen skal belyse de ni målsætninger; arbejde, uddannelse, danskuddannelse, medborgerskab, ligebehandling, selvbestemmelse, forsørgelse og kriminalitet. De ni målsætninger er en såkaldt operationalisering af, hvad det vil sige at blive integreret, da den nuværende regering mener, de mange års fokus på beskæftigelse som et udtryk for integration skulle modificeres (Medborgerskab i Danmark, 2011).

I rapporten *En styrket integrationspolitik* er det dog stadig tydeligt, at beskæftigelse er en væsentlig faktor for integration;

”Alle borgere, uanset baggrund, skal hvis de har brug for det, mødes med en aktiv beskæftigelsesindsats, som styrker deres tilknytning til arbejdsmarkedet.” (En styrket integrationspolitik, 2012).

² SF har siden slut januar 2014 trukket sig ud af regeringen og nu er der tale om en SR-regering.

Også under Helle Thorning Schmidts nytårstale 2015 gjorde statsministeren førnævnte perspektiv klart; flygtninge skal ikke gøres til klienter (se statsministerens nytårstale 2015). Endvidere, sagde statsministeren, er det vigtigt, at flygtninge og indvandrere bidrager til det danske samfund via arbejde. Hele retorikken omkring flygtninge, som nogle, der har brug for hjælp og beskyttelse, var ej at spore i nytårstalen, og der var i højere grad et fokus på, at flygtninge ikke skal fokusere på, hvad Danmark kan gøre for dem, men hvad de kan gøre for Danmark (se statsministerens nytårstale 2015). Danmark nåede også et rekordhøjt antal af udvisninger af flygtninge i 2014. Medvidere sagde statsministeren, at indvandrere og flygtninge skal arbejde for kontanthjælpen næsten for enhver pris, da hun også henviste til ødelagte sandkasser, der skal laves og strande, der skal opryddes. Ligeledes roste statsministeren danskerne for deres gæstfrihed overfor flygtninge i Danmark, hvilket på den måde indikerer, at ansvaret er på flygtningenes side fremfor et fælles ansvar. SR-regeringen har endvidere foreslået en ny asylpolitik, hvor mulighed for asyl og familiesammenføring blandt flygtninge vanskeliggøres. De ønsker at tilkende flygtninge midlertidigt asyl og vente ét år med at familiesammenføre flygtninge med deres familier.

Trods den forskellige etniske indvandring kan der siges at være nogle fælles forhold for dem alle – ulighed. En ulighed mellem migranter og etniske danskere, hvor migranter har haft særlige forventninger og krav at skulle opfylde. Videre synes der at være en sammenhæng mellem lavkonjunktur og opblomstring af modvillighed overfor migration. Qua den svære økonomiske periode Danmark står i på nuværende tidspunkt, må det formodes, at

den danske befolkning igen har en opblomstrende modvillighed overfor migration, hvilket må påvirke migranternes liv i Danmark.

Tidligere undersøgelser og tørre tal

I dette afsnit vil jeg give en dybere forståelse af området ikke-vestlige (mellemøstlige) indvandrere og efterkommere, dog mest af efterkommere med afsæt i udvalgte undersøgelser og statistikker fra Danmark.

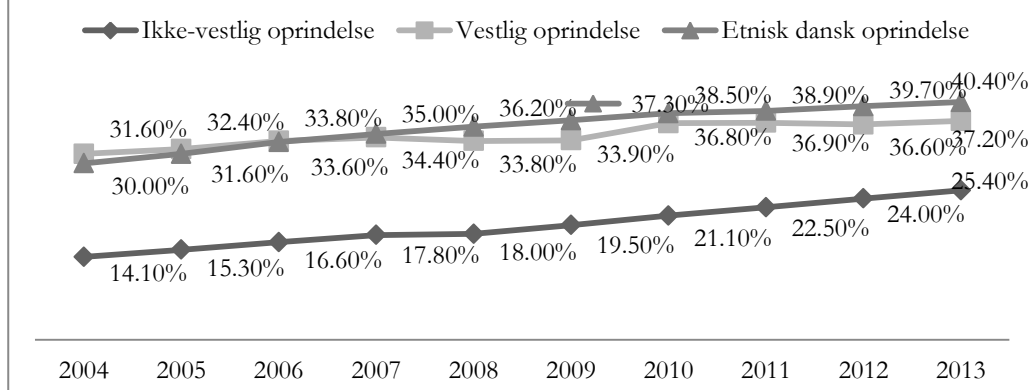
I takt med den stigende indvandring siden 1970'erne repræsenterer indvandrere og efterkommere fra henholdsvis vestlige og ikke-vestlige lande i dag 11,1 % af den samlede danske befolkning (Danmarks Statistik). Der synes dog alligevel at være en forskel på nogle områder mellem migranter og etniske danskere.

Det er en gængs opfattelse på tværs af de faglige discipliner, at arbejde har en vigtig funktion for individet, og også i den sociologiske tradition har arbejde været genstand for mange undersøgelser og teorier helt tilbage til de klassiske sociologer som Karl Marx, der blandt meget andet belyste arbejdets betydning for individet. Marx mente, at det er igennem arbejdet, at individet bliver selvrealiseret. Her var der særligt tre faktorer, som han mente var essentielle for denne selvrealisering; *virkeliggørelse*, *objektivering* og *tilegnelse*. Alle tre begreber, mente Marx, bevirkede, at individet kan realisere sig selv igennem arbejdet. Dét at opleve, at ens arbejde forandrer *naturen*, altså omgivelserne, og hvordan individet senere i arbejdsprocessen, når produktet er håndgribeligt, forholder sig til produktet, er alt sammen med til individets selvrealisering (Korsgaard 2006). Også den klassiske sociolog Max Weber beskæftigede sig med fænomenet arbejde. I et af

hans værker undersøgte han sammenhængen mellem protestantismen og arbejdsmoral samt økonomisk fremgang(Korsgaard 2006). Andre har i løbet af tiden beskæftiget sig med et kønnet perspektiv på fænomenet, hvor særligt kønssegregering i forskellige kønsdominerede arbejds erhverv har været genstandsfelt. Ud fra et økonomisk perspektiv har arbejdet også en fundamental rolle for sikring af vores danske velfærdsstat. Uddannelse udgør ligesom arbejde en vigtig faktor for individet, fordi dette medfører selvforsørgelse og en socioøkonomisk position. Foruden større velfærd udgør uddannelse også en universel rettighed i det danske samfund, hvilket er en grundsten i den danske velfærdsstat(Finansministeriet). Endvidere ligger der også en underlæggende diskurs om, at uddannelsessystemet er en lighedsfremmende institution på trods af, at flere undersøgelser viser, at dette ikke er tilfældet for alle sociale grupper - her særligt for de indvandrere og efterkommere, der er i det danske samfund(Holtug 2009).

I nedenstående figur fremgår det, at andelen af indvandrere og efterkommere, som har gennemført mindst en ungdomsuddannelse, er mindre end den tilsvarende etniske danske gruppe.

Figur 2: 25-39-årige indvandrere og efterkommere samt personer med etnisk dansk oprindelse, som har gennemført en videregående uddannelse, 2004-2013, fordelt på oprindelse og pct.

NOTE:

1: Ungdomsuddannelse omfatter; almen-gymnasial, erhvervs-gymnasial, erhvervsfaglig uddannelse, kort, mellemlang og lang videregående uddannelse samt bacheloruddannelse.

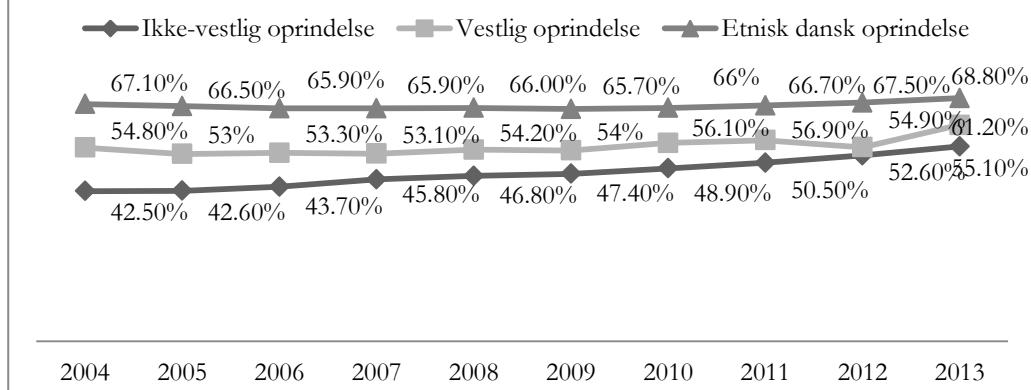
2: Kun indvandrere, der kom til Danmark i alderen 0-12 år, er inkluderet.

Kilde: Ankestyrelsen udlændingedatabase, Danmarks Statistik, IMUDD26

Videre fremgår det af ovenstående figur, at andelen af indvandrere og efterkommere, som har fuldført en ungdomsuddannelse, gradvist er blevet forbedret over de seneste mange år. Det er dog også værd at bemærke, at de ikke-vestlige indvandrere og efterkommere er dem, der klarer sig dårligst sammenlignet med gruppen af etniske danskere og vestlige indvandrere og efterkommere.

Ligeledes ses samme tendens i figur 2 over andelen af gennemførte videregående uddannelser.

Figur 1: 20-24-årige indvandrere og efterkommere samt personer med etnisk dansk oprindelse, som har gennemført mindst en ungdomsuddannelse, 2004-2013, fordelt på oprindelse og pct.

NOTE:

1: Videregående uddannelse omfatter kort, mellemlang og lang videregående uddannelse samt bacheloruddannelse.

2: Kun indvandrere, der kom til Danmark i alderen 0-12 år, er inkluderet.

Kilde: Ankestyrelsens udlændingedatabase i Danmarks Statistik IMUDD26.

Igen klarer indvandrere og efterkommere sig dårligere end etniske danskere, dog er differencen mellem vestlige og etniske danskere væsentlig mindre end mellem de ikke-vestlige grupper og etniske danskere, hvor differencen i 2013 var på 15 %.

I en publikation af SFI fra 2005 diskuteres og redegøres der for, hvordan indvandrere og efterkommere i Danmark på baggrund af deres lavere beskæftigelsesfrekvens, tilknytning til uddannelsesinstitutioner, dårligere socioøkonomiske position og anderledes bosætningsmønstre er dybt marginaliseret(SFI 2005). Tal fra *Den danske værdiundersøgelse 2008* viser, at hele 56 % af den danske befolkning gerne ser, at der sættes grænser eller helt forbydes indvandring til Danmark(Gundelach 2011). Ligeledes har den

lavere beskæftigelsesfrekvens blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere været grundlag for megen diskussion på diverse platforme, hvor det primære perspektiv i denne debat har været, at migranternes arbejdsløshed skyldes deres forskelligartede kultur(Wren 2001). Ligesom jeg belyste i den historiske gennemgang, synes de kulturelle forskelle at have en afgørende betydning for beskæftigelse og mangel på samme.

I en undersøgelse fra 2010, som er udarbejdet af den liberale Tænketaank CEPOS, fremgår det, at 74 % af danskerne mener, at det er indvandrerene, der skal tilpasse sig - ikke danskerne(Christensen 2010). Ses resultaterne fra CEPOS i kontrast til *Den danske værdiundersøgelse 2008*, som blandt andet også dækker holdningsspørgsmål i forhold til indvandrere og flygtninge, viser tallene, at 49 % af den danske befolkning ikke mener, at indvandrere skal have lov til at bevare deres egne skikke, som må siges at være et udtryk for forventning af assimilation(Gundelach 2011). Trods assimilation og homogenitet ikke er synonyme, kan forventningen om assimilation godt ses i forlængelse af behovet for homogenitet, som Jenkins mener, danskerne har(Jenkins 2012). Videre i undersøgelsen fra CEPOS er det særligt indvandreres forhold til alkohol og religion, der har betydning for de etniske danskere(Christensen 2010). Selvom det ikke fremgår eksplicit i CEPOS-undersøgelsen, kan det formodes, at det er de muslimske migranter, der refereres til med hensyn til alkoholvaner og religionens betydning. De ikke-vestlige indvandrere og efterkommere udgør en meget blandet gruppe, hvor der forekommer store kulturelle og religiøse forskelligheder, hvorfor det giver god mening at differentiere gruppen yderligere. Islam er

en af verdens mest udbredte religioner, og i den mellemøstlige region synes denne at have en væsentlig plads.

Jeg vedkender, at der selvfølgelig blandt de mellemøstlige indvandrere og efterkommere også forekommer stor kulturel diversitet, men at denne gruppe i højere grad har kulturelle ligheder end modsætninger sammenlignet med den øvrige del af ikke-vestlige indvandrere og efterkommere.

Ud af den samlede andel af indvandrere og efterkommere 11,1 % udgør indvandrere og efterkommere fra Mellemøsten³ ca. 4,2 % ud af den samlede danske befolkning. Ud af de 4,2 procent udgør 1,6 % de mellemøstlige efterkommere⁴, hvor over halvdelen af efterkommerne er under 18 år. De mellemøstlige efterkommere, som er 18 eller derover repræsenterer en gruppe på 32.399 personer, hvor der er en lille overvægt af mandlige efterkommere sammenlignet med andelen af kvindelige efterkommere (Danmarks Statistik). Endvidere udgør de mellemøstlige indvandrere 45 % ud af den samlede andel af ikke-vestlige indvandrere (281 718 personer), mens mellemøstlige efterkommere udgør cirka 72 % af den samlede andel af ikke-vestlige efterkommere. Da gruppen af ikke-vestlige primært består af mellemøstlige indvandrere og efterkommere, har jeg valgt at afgrænse nuværende speciale til mellemøstlige efterkommere, som repræsenterer mere end 72 % af alle ikke-vestlige efterkommere.

³ Se afsnittet for begrebsafklaring for definerings og afgrænsning af Mellemøsten.

⁴ Da der ikke forekommer nogen yderligere differentiering af ikke-vestlige indvandre- re/efterkommere, har jeg i nærværende speciale været nødsaget til at foretage mine egne beregninger for denne gruppe. Endvidere har jeg i kraft af mit valg om kun at beskæftige mig med mellemøstlige efterkommere dog alligevel været nødsaget til at inddrage undersøgelser og statistikker, der belyser hele den ikke-vestlige gruppe af efterkommere på trods af, at det ikke er hele den ikke-vestlige gruppe, jeg beskæftige mig med. Det bør dog noteres, at størstedelen af den ikke-vestlige gruppe udgøres af de mellemøstlige efterkommere.

Mellemøstlige efterkommere i Danmark

Efterkommere, som er født og opvokset i Danmark og derved er socialiseret i det danske samfund, kunne tænkes at have gode forudsætninger for at klare sig på lige fod med etniske danskere. Alligevel viser officielle tal, at de ikke-vestlige efterkommere klarer sig dårligere end de etniske danskere i den arbejdsdygtige alder (25-64-årige). Mens 63,3 % af de ikke-vestlige efterkommere er i beskæftigelse, er hele 77,2 % af den tilsvarende gruppe blandt de etniske danskere i arbejde. Selvom forskellen ikke synes at være stor, er der alligevel tale om en gruppe, der klarer sig dårligere end etniske danskere. De mandlige ikke-vestlige efterkommere (65,2 %) klarer sig en anelse bedre end de kvindelige ikke-vestlige efterkommere (61,2 %). Sammenlignes gruppen af ikke-vestlige efterkommere, klarer efterkommerne sig væsentligt bedre end den tilsvarende gruppe af indvandrere, som har en beskæftigelsesfrekvens på 48,8 % (Integration-Status og udvikling 2014). I tal omhandlende grundskole og ungdomsuddannelse klarer de ikke-vestlige efterkommere sig ikke meget anderledes end de etniske danskere. For eksempel viser tal fra Danmarks Statistik, at 57,4 % af de ikke-vestlige efterkommere var i gang med en ungdomsuddannelse i skoleåret 2013/14 mod 63 % etniske danskere (Integration – Status og udvikling 2014). Der, hvor differencen mellem de ikke-vestlige efterkommere og etniske danskere er størst, er ved fuldførelse af uddannelser, hvor 57,9 % af de ikke-vestlige efterkommere har gennemført en ungdomsuddannelse op imod 68,8 % af de etniske danskere.

Også på de videregående uddannelser synes de ikke-vestlige efterkommere at klare sig dårligere end de etniske danskere, hvor

andelen af ikke-vestlige efterkommere, som har fuldført en videregående uddannelse er 27,8 % og dermed væsentligt lavere end andelen af etniske danskere i samme gruppe (40,4 %)(Integrations-Status og udvikling 2014). Det er dog værd at bemærke, at andelen af de ikke-vestlige efterkommere (4,2 %), som starter på en videregående uddannelse er højere end blandt de etniske danskere (1,6 %). De ikke-vestlige efterkommere er altså hurtigere til at starte på videregående uddannelse end de etniske danskere men er til gengæld mere tilbøjelige til ikke at fuldføre deres studium.

Efterkommernes tilknytning til og erhvervelse af uddannelse påvirkes af deres forældres (indvandrerne) baggrund og forhold. I PISA Etnisk undersøgelsen fra 2012 konkluderede man, at der er en sammenhæng mellem efterkommere/indvandrerbørns matematikkompetencer og deres forældres sociale baggrund(PISA Etnisk 2012). Indvandrerbørn og efterkommere klarer sig også dårligere på andre parametre i undersøgelsen sammenlignet med etnisk danske børn. Dog bør det bemærkes, at efterkommerne klarer sig bedre end indvandrerbørn, hvilket indikerer, at der er en forskel på, hvorvidt man er født i Danmark eller ej(PISA Etnisk 2012). Videre viser resultater fra en rapport fra februar 2014 udarbejdet af ALS Research på vegne af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale forhold omhandlende social kontrol og kønsroller, at valg af uddannelse ofte er et familieanliggende, både hvorvidt der bør tages en uddannelse og i så fald, hvilken uddannelse der skal tages.

De ikke-vestlige efterkommere klarer sig ikke væsentligt dårligere, selvom de ikke klarer sig ligeså godt på uddannelsesområdet,

som etniske danskere gør. Også tal fra Danmarks Statistik viser, at der er en overrepræsentation af ikke-vestlige efterkommere i aldersgruppen 20-44-årige i kriminalitetsraterne. De ikke-vestlige efterkommere er mere tilbøjelige til at foretage kriminalitet end de ikke-vestlige indvandrere (Indvandrere i Danmark 2013, 2014).

Der er ingen tvivl om, at efterkommerne står i en særlig og vanskelig position, idet de vokser op i to forskellige kulturer. Resultater fra undersøgelsen *Tryghed blandt unge nydanskere* fra 2007 foretaget af Tryghedsfonden viser, at de ikke-vestlige unge mellem 15-29 år oplever en større utryghed end de etniske danskere. Endvidere viser tal fra undersøgelsen, at de unge føler et stort ansvar for deres familier både her i Danmark og dem, der er tilbage i forældrenes oprindelsesland. Foruden disse bekymringer viser undersøgelsen også, at de unge er bekymret for deres fremtid i forhold til beskæftigelse, fordi de er bange for ikke at få uddannelse og gode karakterer. Udover de beskæftigelsesmæssige bekymringer fyldes tankerne også med frygten for, at svige nærmeste, få konflikter med familien, og om vennerne får store problemer (Tryghed blandt nydanskere 2007). Om forholdet til etniske danskere siger størstedelen af de unge, at de oplever, at danskerne ikke respekterer deres kultur eller religion, at danskerne har et mærkeligt forhold til religion, og at de ikke føler sig velkommen i Danmark.

Også kultursociologen Flemming Røgilds har beskæftiget sig med unge minoriteter og deres særlige position mellem to verdener. I bogen *De udsatte* interviewer han en lang række praktikere, der beskæftiger sig med udsatte minoritetsunge. I bogen tegnes der

et billede af en gruppe af unge mennesker, der er hjemløse rent identitetsmæssigt, fordi de hverken føler sig hjemme i deres forældres kultur eller anerkendes af det danske samfund(Røgilds 2004).

Røgilds skriver således;

”(...) hvor smertefuld denne situation er, kommer bedst frem, når man af samme grund må konkludere, at de befinder sig i en situation, hvor de ikke har nogen ret til verden og samtidig skal finde ud af, at leve med hjemløsheden som hjem. Hvis de unge forsøger at ophæve dette dilemma ved at transformere det til et gruppetilhørsforhold, der i de fleste tilfælde er forbundet med en gadelivsidentitet, bliver de nærmest på forhånd dømt fejlplacerede i kraft af, at de hænger ud med andre, der befinder sig i den samme situation(...)”(Røgilds 2004:52).

De unge er jævnfør Røgilds fanget i et ingenmandsland, hvor hverken de kan vedkende sig deres forældres kulturs identitet eller en dansk identitet, hvorfor mange søger det, som Røgilds kalder for gadelivsidentitet, hvilket ekskluderer dem yderligere, fordi det opfattes som bander. Endnu en vinkling på identitetsdannelse i etniske miljøer har Sune Qvotrup Jensen, sociologisk lektor ved Aalborg Universitet, lavet et feltstudie af fra 2011. I sit studie belyser han unge mandlige etniske minoriteters identitetsdannelse og mødet med *othering*⁵. I sin undersøgelse finder han ud af, at de mandlige etniske minoriteter håndterer *othering*

⁵ Othering (other) er et fænomen fra socialvidenskaben, som referer til en afvigelse, som er nødvendig for at selvet kan eksistere og kunne defineres. (Qvotrup 2011).

forskelligt. For nogle af de unge mænd gælder, at de bruger stereotyperne, som udvindes af othering, til at skabe deres egen identitet, mens det for andre gælder en afstandstagen til det at skulle identificere sig som *the other* og i stedet forsøge at opretholde normalitet. Det er dog interessant, at heller ikke de unge mænd, der tager afstand til en identifikation som *the other* og opretholder normaliteten, definerer sig selv som danskere (Jensen 2011). Jensens perspektiv på de etniske unges identitetsdannelse er en anelse mere differentieret, fordi han mener, at de unge kan indtage forskellige positioner i modsætning til Røgilds, som i højere grad taler om en hjemløs-identitet eller en gadelivsidentitet. Begge anerkender de dog, at det er vanskeligt at opnå en identitet som dansker, ligesom Bashy Quraishy også konkluderer i bogen *Dansk identitet set med brune øjne* dog undersøgt på baggrund af indvandrere og flygtninge i Danmark (Quraishy 2003). Der hersker ingen tvivl om, at der er nogle forskelle mellem etniske danskere og indvandrere og flygtninge samt udfordringer forbundet med indvandring og identitetsdannelse.

På baggrund af henholdsvis min egen personlige forståelseshorisont, historiske og diskursmæssige perspektiver samt gennemgang af udvalgte undersøgelser og statistikker, har jeg udledt følgende problemformulering;

Problemformulering

- *Hvilke erfaringer og oplevelser har mellemøstlige efterkommere over 18 år af deres egen identitet i forhold til "danskhed" og i forhold til deres forældres oprindelsesland?*

Til min problemformulering knytter der sig følgende empiriske spørgsmål;

Underspørgsmål

- Hvordan oplever de mellemøstlige efterkommere at være "fremmede" i det danske samfund?
- Hvilke centrale elementer indgår i de mellemøstlige efterkommeres konstruktion af deres identitet?
- Hvilken betydning har det for efterkommernes identitetsfølelse at have forældre, der har et andet oprindelsesland end dansk?

Begrebsafklaring og empirisk afgrænsning

Ikke-vestlige indvandrere og efterkommere

Omfatter personer, der ikke har oprindelse fra; EU28 plus Andorra, Island, Liechtenstein, Monaco, Norge, San Marino, Schweiz, Vatikanstaten, Canada, USA, Australien og New Zealand.

Mellemøstlige indvandrere og efterkommere

Indvandrere eller efterkommere, der har oprindelse fra et eller flere af følgende lande eller områder;

Tyrkiet, Algeriet, Egypten, Libyen, Marokko, Sudan, Sydsudan, Tunesien, Abu Dhabi, Bahrain, Dubai, Forenede Arabiske Emirater, Irak, Iran, Israel, Jordan, Kuwait, Libanon, Oman, Pakistan, Vestbredden og Gaza, Qatar, Saudi-Arabien, Syrien, Yemen, Nordyemen og Mellemøsten uoplyst⁶.

Efterkommere

”Efterkommere er født i Danmark. Ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er udenlandsk statsborger, opfattes personen også som efterkommer. Når en eller begge forældre, der er født i Danmark, opnår dansk statsborgerskab, vil deres børn ikke blive klassificeret som efterkommere, men som personer med dansk oprindelse. Fastholder

⁶ En kategori med tal fra Danmarks Statistik, der kun benyttes ved egne udregninger, da det ikke vides, hvilke etniske grupper kategorien indebærer og derfor medtages for en sikkerhedsskyld.

danskfødte forældre imidlertid begge et udenlandsk statsborgerskab, vil deres børn blive klassificeret som efterkommere.”(Danmarks Statistik).

For dette speciale gælder mellemøstlige efterkommere, der er mellem 18-30 år. Jeg har til dels valgt at beskæftige mig med efterkommere fra 18-30 år, fordi disse kan karakteres som unge voksne, hvorfor den identitetsmæssige positionering må forventes at være mere velovervejet og stabil.

Kapitel 2.

Metodisk tilgang til feltet

Adaptiv teori

Jeg vil i dette afsnit redegøre for specialets metodiske tilgang, hvor jeg med henblik på min empiriske undersøgelse og bearbejdelse heraf vil præsentere, hvordan jeg forstår og praktisk vil benytte den adaptive tilgang til at undersøge mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse.

"[...] en dualitetstilgang, der tilkendegiver, (1) at samfundet både eksisterer inden i og uden for mennesket, og dermed at såvel internalisering som eksternalisering er centrale træk ved samfundslivet, og (2) at det objektive og subjektive gensidigt påvirker hinanden og sameksisterer i tid og rum."(Jacobsen 2007:251).

Jeg har i dette speciale valgt at beskæftige mig med den metodiske tilgang kaldet adaptiv teori. Dette skyldes dels kompleksiteten af mit felt og dels, at jeg ønsker at sikre, at min commonsense og "nativeness" ikke er for styrende i forhold til de empiriske fund, jeg gør mig i min undersøgelse af mellemøstlige efterkommers identitetsdannelse. I den adaptive teori fokuseres der på et opgør med dualismen, som de traditionelle metodiske tilgange er stærkt influeret af, såsom forholdene mellem mikro og makro, induktion og deduktion, objekt og subjekt samt kvalitativ og kvantitativ. Den adaptive tilgang er i højere grad en erkendelse af, at disse forhold er sammenknyttet og ikke modsætninger, hvorfor de traditionelle tilgange kan virke begrænsende for at op-

nå et fyldestgørende billede af virkeligheden, og hvorfor en sammensmeltning af forholdene er nødvendig jævnfør Layder, der er ophavsmand til tilgangen(Layder 1998 & Jacobsen 2007).

Måden, hvorpå denne sammensmeltning af deduktion og induktion sker på, ses blandt andet ved måden, man undersøger et fænomen på. Ved at benytte sig af såkaldte *orienterende begreber*, som fungerer som retningsvisere for ens empiriske undersøgelse og derfor heller ikke er nogle, der skal følges stringent, kan man på den måde opnå netop denne sammensmeltning. De orienterende begreber består af teoretiske konstruktioner under nogle forskellige temaer, hvoraf den adaptive tilgang placerer sig i en mellemposition, hvor der på den ene side er en overbevisning om, at der er en objektiv verden uafhængig af forskerens egen fortolkning heraf og på den anden side en overbevisning om, at forskere til en vis grad er præget af teoretiske forestillinger(Jacobsen 2007). De orienterende begreber repræsenterer derfor på sin vis en dobbelthed, fordi disse kan siges at være præget af mine egne teoretiske forestillinger og af faktorer udledt på baggrund af andre undersøgelser samt indvandringshistorien i Danmark.

I nærværende speciale betyder de orienterende begreber; *den fremmede, identitet samt socialisering og familiær indflydelse*. Jeg har udledt disse orienterende begreber på baggrund af mine egne teoretiske forestillinger, diverse undersøgelser om fænomenet samt perspektiver udvundet fra indvandrerhistorien i Danmark. De forskellige teorier, der indgår i hver af de tre orienterende begreber, er udvalgt på baggrund af allerede eksisterende teori, som

har den største forklaringskraft i forhold til det felt, jeg belyser. Jeg har valgt at inkludere flere teorier under hvert enkelt orienterende begreb sådan, at de forskellige orienterende begrebs validitet kan sikres, hvilket har været nødvendigt på grund af fænomenets kompleksitet. I nærværende speciale betyder det videre, at konstruktionen af min interviewguide er udledt af de orienterende begreber, hvilket fremgår af afsnittet om operationalisering. Også i analysen tager jeg udgangspunkt i temaerne fra de orienterende begreber, hvor disse vil fungere som overordnede temaer, som jeg udvider alt afhængig af mine empiriske fund. På den måde fungerer de orienterende begreber som speciallets "røde tråd" uden dog at være fastlåste og rigide elementer, som ikke giver rum for anderledes perspektiver, som min empiriske undersøgelse måtte komme med.

Layder mener endvidere, at det er vigtigt, at der forekommer en vekselvirkning mellem tilgangene deduktion og induktion, sådan at der forekommer en åbenhed overfor det fænomen, man søger at belyse. Åbenheden er vigtig, fordi man på den måde sikrer, at egne teoretiske forestillinger bliver mindre styrende for undersøgelsen og ligeledes sikrer, at allerede eksisterende teori ikke pådømmes empirien for til sidst at kunne teorigenerer såfremt at allerede eksisterende teori ikke kan udfolde de empiriske fund tilstrækkeligt. Layder erkender dog også, at teoretiseringen aldrig vil blive en afsluttet proces, som er forudsat bestemte stadier i undersøgelsesprocessen, men nærmere er en løbende proces under hele undersøgelsesprocessen (Layder 1998:41-42). Måden, hvorpå jeg valgt at vekselvirke i undersøgelsesprocessen, er ved for det første at prøve rigtig meget undervejs i alle interviewene.

Probningsen bevirker, at der også er en åbenhed overfor elementer, der ikke nødvendigvis er udvundet af de orienterende begreber. Endvidere inddrager jeg anden relevant teori i min analyse, sådan at der er en åbenhed overfor de empiriske fund.

Layder mener ligeledes, at det er nødvendigt at belyse både aktør og strukturperspektiver i arbejdet med sociale fænomener, fordi disse korrelerer med hinanden. På den ene siden influeres og formes individet af de systemiske og strukturelle faktorer der er i samfundet, mens de systemiske og strukturelle faktorer også formes og opretholdes af individets sociale rutiner(Layder 1998). I arbejdet med de mellemøstlige efterkommers erfaringer af egen identitet er det derfor nødvendigt at arbejde med problemstillingen på flere niveauer for på den måde at afdække fænomenet på bedste vis. Jeg har i dette speciale derfor valgt at inddrage en historisk gennemgang samt relevante undersøgelser på området, fordi disse strukturer jævnfør Layder influerer individet og i dette tilfælde de mellemøstlige efterkommers positionering identitetsmæssigt. De mellemøstlige efterkommers identitetsfølelse kommer med andre ord ikke kun af deres egne oplevelser af, hvem de er, men er i høj grad influeret af de institutionelle rammer og strukturer, der er i det danske samfund. Da de ydre faktorer er omskiftelige og afhængig af tid, er identitet derved også en proces, der hele tiden justeres og revideres, fordi denne i interaktion med ydre faktorer udformes.

Videnskabsteori

I det nærværende afsnit vil jeg redegøre for specialets videnskabsteoretiske retning og dets modsætningsforhold i forhold til

specialets adaptive tilgang samt belyse, hvordan denne i praksis kommer til udtryk.

Specialets videnskabsteoretiske position er hermeneutisk. Qua mine respondenters allerede fortolkede perspektiver, som kommer til udtryk igennem de enkelte interviews, søger jeg ikke at opnå én sandhed men søger at forstå dele af den for derved bedre at kunne forstå helheden - og omvendt forstå helheden for at kunne forstå delene. Der er med andre ord tale om en vekselvirkning (hermeneutiske cirkel) i arbejdet mellem dele og helhed, som gør, at det er muligt at forstå de mellemøstlige efterkommers identitetsfølelse. Den hermeneutiske position bygger på erkendelsen af, at der altid vil være for-forståelser i mødet med omverden, altså er det ikke muligt at forholde sig fuldstændig objektiv, hvilket påvirker den senere fortolkning og forståelse af feltet, hvilket jeg derfor vedkender mig i nærværende undersøgelse. Jeg har tidligere i dette speciale redegjort for den adaptive tilgang, som er specialets metodiske position. Den hermeneutiske position synes umiddelbart at stå i kontrast til den adaptive tilgang, da Layder mente, at strukturer er uafhængige og upåvirkelige af forskers måde og forsøg på at opnå viden om den (Jacobsen 2007:260). Den adaptive tilgang bygger på en erkendelse af, at den sociale virkelighed ikke kun udgøres af subjektive forståelser og teoretiske forestillinger men også påvirkes af strukturer, altså eksisterer der en objektiv verden uafhængig af subjektive fortolkninger. Jeg vedkender, at der forekommer modsætninger mellem de to positioners perspektiver i forhold til anskuelsen af virkeligheden. Jeg mener dog alligevel, at det er muligt at arbejde ud fra begge tilgange, fordi den adaptive tilgangs fleksibilitet tillader

mig det. Jeg vil i det følgende redegøre for, hvordan disse positioner kombineres.

Som skrevet i afsnittet "*Med mærket på kroppen*" har jeg, qua min egen etniske baggrund og ligeledes min faglige baggrund med specialisering i migration og integrationsprocesser og kønspektivet i mellemøstlige kulturer, mange for-forståelser omkring det felt, jeg har valgt at beskæftige mig med. Som jeg også skriver i ovenstående, vil jeg bevidstgøre undervejs og revidere mine egne for-forståelser sådan, at validiteten og reliabiliteten af mit indsamlede data sikres, da det jævnfør valgte videnskabsteori ikke er muligt blot at betragte et fænomen på afstand. Forskeren vil altid indgå i det observerede og være medskaber af sin empiri qua sin forståelseshorisont/fortolkningsramme og videre, fordi det er nødvendigt, at fortolke fænomenet for at opnå noget meningsfuldt. En del af min forståelseshorisont repræsenteres af specialets første afsnit - mellem to verdener.

Måden, hvorpå jeg bevidstgør mine for-forståelser, er ved at konstruere en såkaldt fortolkningsramme også kaldet for *forståelseshorisont*. Fortolkningsrammen er konstrueret igennem mine redegjorte *orienterende begreber*, som også har ligget til grund for min interviewguide, hvilket jeg tidligere har redegjort for. Disse *orienterende begreber* består af diverse relevante teoretikere og undersøgelser, som selvsagt også har hver deres videnskabsteoretiske position. Jeg har i nærværende speciale valgt ikke at redegøre for teoretikernes forskellige positioner, da disse ikke vil spille en afgørende rolle for de videre analyser. Endvidere er min fortolkningsramme skabt ud fra den historiske gennemgang og relevante undersøgelser, som også tidligere er blevet redegjort for.

Det historiske perspektiv er essentielt for at kunne forstå de mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse, fordi dette er den kontekst respondenterne udspringer af og fortolker deres identitetsfølelse ud fra. Den historiske kontekst kan med andre ord siges at være et udtryk for struktur og en helhed, hvorefter respondenterne selvsagt repræsenterer delelementer. I arbejdet med sådanne komplekse fænomener er det også vigtigt, at fortolkningsrammen ikke er altoverskyggende for de empiriske fund, hvorfor denne undervejs også vil revideres og modificeres. I praksis betyder dette, at jeg undervejs i interviewene prøver ind til det, respondenterne selv bringer på banen, sådan at der forekommer en fleksibilitet i fortolkningsrammen og mine egne forforståelser. Endvidere vil jeg i analysen nedtone min fortolkningsramme og personlige forforståelser ved at lade de empiriske fund være det afgørende for analysens udformning.

Med mærket på kroppen

I dette afsnit vil jeg belyse min rolle i arbejdet med de mellemøstlige efterkommere samt tilgange til feltet som bærer af min mellemøstlige oprindelse.

Forholdet mellem felt og forsker i undersøgelser er ikke et fremmedfænomen indenfor sociologiens verden. Altid har diskussioner om, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at være objektiv i arbejde med sociale fænomener eller ej, eksisteret. Der er forskellige positioner i forhold til, hvorvidt objektivitet er at foretrække, når der forskes. Sociologen Pierre Bourdieu har gennem sit arbejde beskrevet dobbeltheden ved det at forske, fordi vi selv er objekter i den verden, vi søger at belyse (Prieur 2002). Det kan med andre ord siges at være umuligt at have en fuldstændig objektiv tilgang til et felt, hvilket også underbygges af speciallets valgte videnskabsteoretiske retning. For Bourdieu var det dog vigtigt, at man som forsker alligevel forsøgte at bestræbe sig på at udarbejde god forskning, hvilket jævnfør Bourdieu ikke er muligt, såfremt en vis objektivitet ikke forekommer (Prieur 2002). Det er derfor vigtigt at være bevidst om egen position i forhold til feltet for på den måde at undgå at overtage respondenternes klassificeringer eller klassificere ud fra egne opfattelser. Det kræver altså en særlig følsomhed, selvom dette uden tvivl er vanskeligt at gøre i praksis. Bourdieu mente endvidere, at det er vigtigt at ophæve egne opfattelser for på den måde at sikre en god undersøgelse, noget han betegnede for *radikal tvivl* (Prieur 2002). Med andre ord mente Bourdieu, at det var vigtigt at fralægge sig førnævnte common-sense opfattelser men stadigvæk at være bevidst om disse. Ved at fralægge sig og særligt være bevidst om disse forudindtagede po-

sitioner vil det muliggøre, at realiteten, som respondenterne ser den, kommer til syne. Bourdieu erkendte selv, at dette i praksis er vanskeligt, særligt hvis forskeren selv kommer fra samme univers (Prieur 2002). En anden position, der er om forholdet mellem felt og forsker, er "go native" positionen. For at kunne forstå det felt, man beskæftiger sig med, er det nødvendigt at tilegne sig og gå i et med feltets medlemmer. Dette kan siges at være en modpol til Bourdieus perspektiv, da objektiviteten ikke er efterstræbelsesværdigt men tværtimod er noget, man som forsker søger at fralægge sig. Det at tilegne sig feltmedlemmernes perception af verden og fralægge sig sine egne for-forståelser kan være vanskeligt på samme måde, som det er vanskeligt at fralægge sig enhver forforståelse.

Det er vanskeligt at beskæftige sig med en gruppe, som man selv tilhører, uanset om det angår køn eller etnicitet. Statistisk tilhører jeg ikke gruppen af efterkommere men gruppen af indvandre-re, da jeg tilbragte mine første år i Norge, hvor mine forældre først fik tilkendt asyl, og hvor jeg blev født. Alligevel føler jeg mig som en del af gruppen, fordi jeg er opvokset i Danmark.

Mine forældre flygtede fra Iran, efter min far blev løsladt efter 7 års isolationsfængsel på grund af politiske opgør imod regimet. Jeg nærer den dag i dag stor respekt for mine forældres mod og vilje, også selvom ingen af dem har formået at gøre deres indtog på det danske arbejdsmarked. Jeg husker oplevelsen af at være anderledes ikke blot på udseende, men også fordi jeg ikke havde forældre, der arbejdede hver dag ligesom alle de andre elever i klassen. På mange måder er mine forældres samt min øvrige families historie grundstenen for min motivation i mit arbejde med

dette felt, da jeg inderligt ønsker at fremme bedre forhold for migranter i Danmark, hvilket uden tvivl påvirker mit arbejde med feltet.

Jeg mener derfor, det er vigtigt og en nødvendig anerkendelse at tage en mellemliggende position i dette speciale, hvor jeg delvist aktivt bruger min position som "native", fordi dette giver en dybere forståelse af efterkommernes oplevelser. Endvidere kan min rolle som "native" skabe et særligt rum af tillid og forståelse mellem mine respondenter og mig, som kan medvirke til, at der er plads til at være fuldstændig ærlig. Jeg mener dog også, at det er vigtigt at forsøge at være delvis objektiv for at sikre, at jeg ikke overfører egne perceptioner af feltets medlemmer, men at der skabes rum for, at de selv kan forme denne.

I praksis har det betydet, at jeg undervejs i min dataindsamling har brugt min "nativeness" til at skabe et rum af tillid med mine respondenter. Jeg har for eksempel startet alle mine interviews med at fortælle kort om min egen baggrund og på den måde brugt min baggrund som ikke-etnisk dansker aktivt. Endvidere har jeg brugt min viden omkring de kulturelle normer, jeg ved gør sig gældende i disse miljøer, i min tilgang til respondenterne, fordi jeg har ønsket, at der ikke skulle forekomme nogen fremmedgørelse i form af kulturel forskellighed, sådan at respondenterne under interviewet anså mig som "en af deres egne". Ligeledes er min delvist objektive rolle i praksis kommet til udtryk ved, at jeg har bedt respondenterne om at redegøre for deres perception, når de har lavet referencer til kulturelle normer og for-forståelser, der er i disse miljøer sådan, at mine egne perceptioner ikke influerer og overskygger, så der bliver sat ord på de common-sense og for-

forståelser, der gør sig gældende i mellemøstlige minoritetsmiljøer.

Endvidere har jeg aktivt forsøgt at fralægge mig disse forståelser og i stedet spurgt ”dumt” til det, respondenterne har sagt undervejs i deres interviews og ligeledes lagt en naturlig distance til respondenterne, sådan at der ikke er blevet skabt en forventning til, hvad de ”rigtige” meninger som ikke-etnisk dansker er. I specialets øvrige arbejde, har jeg valgt at gå til feltet med min egen etniske baggrund i parentes og i stedet rettet fokus mod respondenternes udsagn og perspektiver.

Min egen etniske baggrund har haft en positiv betydning for interviewene, da respondenterne flere gange under interviewene referer til kulturelle og uskrevne normer og regler, som de forventer, jeg kender til. På den måde erkender de mig som ”en af gruppen”, hvorfor tilliden og forventningen om forståelse af deres synspunkter i høj grad gør sig gældende. Der har dog også været interviews, hvor denne anerkendelse ikke har været der i ligeså høj grad. For eksempel spurgte Amina og Bilal ind til mit religiøse ståsted (kristen), hvilket adskiller sig fra majoriteten af respondentgruppen, som er muslimer. Dette har bevirket en vis differentiering mellem efterkommerne og mig i forhold til at indgå i gruppen. Videre oplevede jeg også efter et interview, at Amina ringede rundt i sit netværk for at forsøge at rekruttere nogle til min undersøgelse. Under hendes samtale med en ven sagde hun først, at jeg (Nina) også er en indvandrer ligesom hende selv og vennen, altså en anerkendelse af at jeg er en del af gruppen, men kort herefter sagde hun; ”nej nej hun er ikke sådan en snobbet én”. Det fremstår klart, at jeg var en del af gruppen, om det har

været min akademiske baggrund eller min person, der stilles spørgsmål ved, vides ikke, men der er ingen tvivl om, at anerkendelsen som en del af gruppen, havde jeg ikke fuldstændigt.

Derudover har jeg som kvinde også repræsenteret en anden gruppe, når jeg har interviewet de fire mænd, der medvirkede i min undersøgelse, hvilket kunne tænkes at have haft betydning for mændenes perception af mig som "native". Jeg har dog ikke mærket, at dette er kommet i vejen for selve interviewene, selvom det ikke er noget, jeg kan vide med sikkerhed. Fortsat har jeg ikke oplevet, at min etnicitet eller religiøse ståsted har været hæmmende i forhold til de forskellige karakterer, der er repræsenteret i undersøgelsen; kvinder/mænd, ubeskæftiget/under uddannelse/selvstændige. Mærket på kroppen kan derfor siges at have både fungeret -og ikke fungeret, som først antaget, fordi jeg troede, at en fuld anerkendelse af mig som "native" ville have været der. Det er videre ikke muligt at vide, hvorvidt min etniske baggrund som ikke-etnisk dansker, til trods for den manglende anerkendelse fra nogle af mine respondenter, alligevel ikke har fungeret bedre, end hvis jeg havde været en etnisk dansker, og dette vil derfor forblive en refleksion.

Tilrettelæggelse af empiriske undersøgelser

I dette afsnit vil jeg belyse, hvilken type interviews og rekrutteringsstrategier jeg vil benytte i den empiriske undersøgelse samt redegøre for baggrunden for udvælgelse af respondenter.

Jeg har i nuværende undersøgelse valgt at foretage semistrukturerede, kvalitative interviews, der har karakter af narrative interviews. Baggrunden for dette er, at jeg ved min adaptive metodiske tilgang arbejder med orienterende begreber, som vejvisende elementer, som interviewguiden tager udgangspunkt i men derudover forholder mig åbent til respondenternes opfattelse af virkeligheden.

Interviewet tager derfor form som et semistruktureret, da jeg undervejs i interviewene vil være åben for efterkommernes perspektiver, ligesom Kvale også karakteriserer de semistrukturerede interviews (Kvale 1997). Fordelen ved at foretage semistrukturerede interviews sammenlignet med strukturerede interviews er netop, at man som forsker forholder sig åben overfor virkeligheden og ikke lader sig binde af teoretiske forestillinger for derved ikke at se sig blind på egne forestillinger af virkeligheden (Kvale 1997).

De narrative karakterer kommer sådan til udtryk, at jeg gennem mine spørgsmål belyser elementerne fortid, nutid og fremtid, hvilket giver et helhedsbillede af de mellemøstlige efterkommere. Et eksempel herpå ses ved spørgsmålet vedrørende efterkommernes oplevelser i barndommen. Her får respondenterne mulighed for at komme med uforstyrrede fortællinger om sin barndom, sådan at forståelsen for dette individ bliver større. De få fortids, nutids – og fremtids elementer, der inddrages i den empiriske

analyse, giver til sammen et mere fyldestgørende og holistisk billede af, hvorfor de mellemøstlige efterkommere har den identitetsfølelse, de tilkendegiver at have under interviewet.

Videre kommer de narrative aspekter til udtryk igennem interviewets struktur, der har fokus på fortællingerne bag udsagnene, altså har jeg i praksis bedt alle respondenterne om at komme med eksempler, oplevelser og erfaringer, de har gjort sig tidligere, som baggrund for de udsagn de er kommet med.

Fortællingerne og de mange eksempler kan siges at give en dybde til ellers generelle sociale fænomener, hvilket ligeledes også underbygges af specialets videnskabsteoretiske retnings perspektiv herom. Det er netop ved de mange fortællinger, at en egentlig vekselvirkning mellem del og helhed kan finde sted, fordi fortællingerne giver et billede af helheden og ikke kun af delen.

Rekruttering

Rekruttering af respondenter er altid en vanskelig opgave. I mine tidligere studier har rekruttering af migranter vist sig særligt at være vanskelig, fordi der forekommer en vis mistillid og mangel på samme, når de bedes deltage i undersøgelser. Jeg vidste derfor, at dette også ville være en svær opgave at få rekruttereret til særligt kvoten med ubeskæftigede efterkommere, da disse på sin vis har mindre tilknytning til det øvrige samfund end dem, der er i beskæftigelse, og samtidig kan det tænkes, at disse har mindre tillid til "systemet". Jeg begyndte derfor min rekruttering med det samme sådan, at jeg havde bedre chancer for at få kvoterne opfyldt. Jeg benyttede mig af forskellige strategier således, at rekrutteringen ville være effektiv. Den første strategi, jeg benyttede

mig af, var såkaldte **gatekeepers**, altså personer som kan give adgang til respondenter og en gruppe. Gatekeeperne lokaliserede jeg dels via mit personlige netværk og dels igennem personer, der har medvirket i et integrationsprojekt, som jeg har været projektleder for i 2013. Til at starte med informerede jeg ikke gatekeeperne om mine kvoter, fordi jeg var bange for, at dette ville afskrække dem, der var ubeskæftiget. Jeg informerede dem i stedet om formaliteterne såsom interviewtidspunkt, varighed, sted og målgruppe (18 år og derover og efterkommere fra Mellemøsten). En anden strategi, jeg brugte, var at tage **kontakt til forskellige aktører** såsom jobcentre, kommunale projekter og relevante interesseorganisationer, som kunne sætte mig i forbindelse med respondenter. En tredje strategi i rekrutteringen af respondenter var at **opsøge personer i det offentlige rum**. Opsøgningen gjorde jeg i forbindelse med mine ærinder, hvor jeg tog kontakt til personer i bussen, ved indkøbscentre og på universitetet. Endvidere tog jeg kontakt til personer, som havde deltaget i offentlige debatter omkring migranter på diverse platforme på Facebook. Over tre weekendaftener tog jeg også ud i socialudsatte boligområder og forsøgte at opsøge respondenter, der kunne tænkes at være ubeskæftiget. Jeg opdagede hurtigt, at den anden og tredje strategi ikke var ligeså effektiv som den første strategi, og jeg forsøgte derfor at finde flere gatekeepers. I slutningen af rekrutteringsperioden måtte jeg erkende, at rekrutteringen ikke var gået som håbet, hvorfor jeg benyttede mig af en fjerde strategi til at rekruttere. Jeg tog **kontakt til allerede rekrutterede respondenter** og bad dem om at lokalisere andre respondenter på trods af faren for en "snebold"-effekt. På trods af en langvarig og stor indsats så jeg mig nødsaget til at stoppe min rekruttering, selvom

kvoterne ikke var opfyldt, dels på grund af tidsmangel, og dels fordi jeg ikke ville gå på kompromis med dataenes validitet ved at rekruttere for meget i mine respondenters netværk.

Tabel 1:Specialets oprindelige design for respondentfordeling

	Mand	Kvinde
Ubeskæftiget	2	3
Beskæftiget	3	2

Som det fremgår af ovenstående design var hensigten at indsamle i alt 10 interviews, hvoraf fem af respondenterne skulle være ubeskæftiget - altså hverken være i uddannelse eller i arbejde, og hvor de øvrige fem skulle være i enten uddannelse eller i arbejde. Derudover havde jeg et kønnet perspektiv, hvoraf fem af respondenterne skulle være kvinder, og hvor de øvrige respondenter skulle være mænd. I nærværende speciale havde jeg valgt at beskæftige mig med ekstremt casestudium, da der var tale om to modsætningsfyldte grupper; beskæftiget og ubeskæftiget. For ekstremt casestudium gælder der en slags testning, altså hvad der gør sig gældende for ydre grupperinger, vil derved også gøre sig gældende for andre grupperinger (Antoft & Salomonsen 2007). Omvendt er det også vigtigt, at respondenterne og casedesignet ikke udgøres af personer fra særlige settings, fordi de empiriske fund på den måde ikke kan generaliseres til andre. Jeg forsøgte derfor at rekruttere respondenter, der på sin vis ikke er "atypiske" i forhold til den øvrige gruppe af mellemøstlige efterkommere indenfor de forskellige kvoter. Derudover forsøgte jeg at sammensætte en diverse etnisk respondentgruppe.

Tabel 2: Specialets design for respondentfordeling

	Mand	Kvinde
Ubeskæftiget	1	1
Beskæftiget under udd.	2	2
Beskæftiget; selvstændig	1	1

Som jeg i ovenstående har redegjort for, var det ikke muligt at opfylde kvoterne, hvorfor jeg i stedet valgte at inddrage en underkategori under de beskæftigede; selvstændige. Inddragelsen af en underkategori til de beskæftigede blev allerførst konstrueret ved en tilfældighed, da fokus i højere grad var på lønmodtagere og personer under uddannelse, fordi de selvstændige i og for sig repræsenterer en anden gruppe sammenlignet med lønmodtagere og studerende. I slutningen af rekrutteringsprocessen blev jeg kontaktet af en gatekeeper og en respondent, som henviste mig til de to selvstændige, som medvirker i undersøgelsen, og da jeg ikke synes at kunne rekruttere flere ubeskæftigede, besluttede jeg mig for at inddrage de to selvstændige. Nuværende design af respondentfordeling er uden tvivl ikke ligeligt fordelt mellem ubeskæftiget eller beskæftiget, hvilket i høj grad påvirker mit ønske om at arbejde med udgangspunkt i et ekstremt casestudium. Den ujævne fordeling vil selvsagt derfor også påvirke mine senere analyser og konklusioner, hvorfor dette er noget, jeg i den grad vil tage højde for i mit senere arbejde.

Dataindsamling

Jeg har fra startet forventet, at mine interviews ville have en varighed af en til halvanden time. Det viste sig dog i praksis at være væsentlig anderledes, da mine respondenter havde meget mere på hjertet. Ud af mine 8 interviews var det korteste interview på en time og 45 minutter, mens det længste interview var på lidt over tre timer. Resten af interviewene har en varighed på over to timer. Videre bør det noteres, at transskriberingen af interviewene indebærer respondenternes hele udsagn (talesprog), tænkepauser, pauser under interviewet og efterskrift. Transskriberingsmaterialet, der i analysen inddrages, vil derfor også fremstå som talesprog.

Jeg besluttede mig fra start i processen, at det ville være en god idé at foretage interviewene i rolige og trygge rammer, hvorfor de fleste af interviewene er blevet foretaget i respondenternes hjem og i venners hjem. Kun to af interviewene er blevet foretaget i lokaler ude på AAU, da andet ikke har været muligt. Foruden de fysiske trygge og rolige rammer gjorde jeg meget ud af at skabe gode rammer under interviewene ved at medbringe kage, drikkevarer og tænde lys. Foruden gestussen overfor mine respondenter udgjorde de forskellige elementer også en funktion, særligt kagen var en god måde hvorpå respondenterne havde mulighed for at få naturlige tænkepauser undervejs i interviewet. Endvidere blev kagen brugt som en måde, hvorpå fokus blev flyttet væk fra respondenterne, sådan at fokuset på respondenterne ikke var konstant. Jeg oplevede, at størstedelen af respondenterne var nervøse for interviewet, hvorfor jeg også brugte lang tid på at hygge-snakke før og efter interviewet og på at holde pauser undervejs i

interviewet for at forklare formål med spørgsmål og på at dele ud af personlige erindringer. Jeg oplevede, at disse pauser under interviewet virkede lettende og tillidsskabende for respondenterne, hvilket bevirkede, at interviewene forløb bedre efterfølgende. I slutningen af mine interviews spurgte jeg respondenterne om deres oplevelse af forløbet og svarede på eventuelle spørgsmål, de måtte have. For nogle af respondenterne bevirkede eftersnakken, at de fordybede sig i deres tidligere udsagn, hvilket gjorde, at jeg har en vis mængde af efterskrift, jeg har kunnet tilføje mit data. Eftersnakken bevirkede også, at nogle engagerede sig yderligere i specialet og forsøgte at rekruttere andre til at medvirke i min undersøgelse. Der hersker for mig ingen tvivl om, at størstedelen af mine respondenter har oplevet, at deres medvirken i min undersøgelse har været meget personlig og følsom, hvorfor jeg efterfølgende også har valgt at anonymisere mine respondenter yderligere for på den måde at sikre deres anonymitet 100 %. I første instans var det nemlig hensigten, at det kun skulle være respondenternes navne og andre nævnte navne, der skulle anonymiseres, men efter overvejelse valgte jeg i sidste instans at anonymisere navne, by, stednavne og beskæftigelse.

Biografisk profil af respondenter

Nesrin

Jeg møder Nesrin på en privatadresse i Odense i oktober. Da jeg møder Nesrin, er hun 23 år gammel og er i gang med sit første år på sin kandidatuddannelse i negot studiet på Syddansk Universitetet (SDU). Foruden sit studium søger Nesrin et deltidsjob, som er relevant for hendes uddannelse, og hun tilbringer sin tid i fritiden sammen med venner og familie. Nesrin bor stadig hjemme hos sin mor. Hun er den midterste ud af en søskendeflok på tre, som indebærer en storesøster på 27 og en lillesøster på 17 år.

Nesrins mor er født og opvokset i en større by i Tyrkiet, hvor hun har erhvervet sig en finansøkonomisk uddannelse. Før mødet med Nesrins far består dagligdagen af arbejdet i en lokal bank og omgang med personer fra de høje sociale lag. Nesrins far har på det tidspunkt været soldat og kæmpet for Irak i den persiske Golfkrig i 2 ½ år. Han synes at opleve, at sindet er stærkt mærket af oplevelserne, hvorfor han vælger at flygte illegalt til Tyrkiet, hvor parret møder hinanden. Efter faderen får tilkendt asyl i Danmark, bliver parret derefter familiesammenført. Faderen åbner et bilværksted, selvom han er ufaglært. På trods af både fysiske og psykiske mén formår faderen at åbne en grønthandlerbutik og café. Nesrins moder har haft en skiftende tilknytning til arbejdsmarkedet. Baggrunden indenfor finansøkonomi har hun desværre ikke formået at bruge på grund af sprogvanskeligheder, i stedet har hun arbejdet som tjener på familiens café og hos den tyrkiske ambassade. I dag er faderen arbejdssøgende, mens moderen er førtidspensionist.

Nesrins forældre blev skilt for tre år siden. Nesrin fortæller, at forældrenes skilsmisse var temmelig turbulent, fordi faderen var meget kontrollerende og aggressiv overfor hele familien. Derudover siger hun under interviewet, at hun har en stærk mistanke om, at faderen har PTSD, men da han takkede nej til psykologsamtaler, dengang han kom til Danmark, er dette aldrig blevet diagnosticeret. Da moderen endelig tager en beslutning om at lade sig skille, vil Nesrins fader ikke acceptere dette, og familien ender med at bosætte sig på et krisecenter, før genetablering af et nyt liv forekommer. Ingen i familien har kontakt med faderen i dag, fordi familien er bange for, hvad han kan finde på.

Cana

Cana er 26 år gammel og den yngste i en søskendeflok på tre, som består af storebror på 39 og en storesøster på 37 år. Da jeg møder hende, er hun førsteårsstuderende på sin kandidatuddannelse i Global forretningsudvikling ved AAU. I sin fritid arbejder Cana i en tøjbutik og deltager aktivt i en pigeklub i Aalborg øst⁷.

Forældrenes historie starter som to adskilte fortællinger, fordi parret dengang ikke havde mødt hinanden. Canas moder var 18 år og ønskede at søge lykken i Danmark, fordi der var stor arbejdsmangel i 1960'erne. I slutningen af 1960'erne tager hun derfor en beslutning om at tage til Danmark for at arbejde. Et andet sted i Tyrkiet tænker en ung mand på 23 år det samme; Canas fader. På det tidspunkt er han færdiguddannet frisør og

⁷ Et social udsat boligområde. Dele af området optræder på ghettolisten.

har egen salon men ønsker alligevel at prøve noget nyt og vælger derfor også at tage til Danmark i slutningen af 1960'erne. Parret møder hinanden, forelsker sig og bliver senere gift. Faderen starter umiddelbart kort efter ankomsten med at arbejde på en fabrik, mens moderen får sig et rengøringsjob på en lokal skole. Efter noget tid får Canas moder overtalt faderen til at blive selvstændig igen med egen frisørsalon. Cana fortæller, at forældrene har været tilknyttet arbejdsmarkedet i al den tid, de har boet i Danmark - kun afløst af barselsperioder. For tre år siden blev faderen pensioneret og lukkede derfor den veletablerede frisørsalon. På trods af helbredsmæssige problemer fortsatte moderen med at arbejde og blev først pensioneret for et år siden.

Aisha

Aisha er 26 år gammel og et af de yngste børn i hendes familie, som foruden hende selv og forældrene består af en storesøster på 37, en storebror på 36 og en lillebror på 23 år. Aishas forældre er palæstinensere men er født i Libanon. I Libanon var moderen hjemmegående, og faderen arbejdede som redaktør på en politisk orienteret avis.

En dag blev faderen bortført af en gruppe kristne langt oppe i bjergene, hvor han blev tortureret. Faderen overlevede, og herefter levede familien videre i deres faste rammer. Men da Borgerkrigen igen brød frem, besluttede familien i 1987, at det ikke længere var sikkert for dem at blive i Libanon. Faderen tog først flugten til Danmark, fordi hans brødre i forvejen befandt sig her, hvorefter Aishas mor og ældre søskende blev familiesammenført cirka et år efter.

Foruden at have erhvervet sig en gymnasial uddannelse ejer Aisha og hendes ældre bror i dag en slikbutik i København. Butikken har søskendeparret åbnet, sådan at Aisha kan kautionere for sin mand, som i skrivende stund bor i Libanon og derved kan blive familiesammenført med ham. Aisha møder sin mand for 6 år siden på en ferie til Libanon. Aishas kusine skulle giftes, og familien tog med til festlighederne, hvor Aisha forelskede sig i sin fætter. Efter parret blev gift valgte de at bosætte sig i Libanon, hvor manden bor. Senere blev Aisha gravid og fik en datter, som i skrivende stund er tre år gammel. Økonomisk er familien godt stillet, selvom de som palæstinensere ikke er ligestillet med lokalbefolkningen, men da konflikterne i Syrien i stigende grad påvirker Libanon føler Aisha sig utryk i omgivelserne og vælger at rejse tilbage til Danmark sammen med datteren sidst i juni 2014.

Amina

Amina er 26 år gammel på det tidspunkt jeg foretager interviewet. Hun er den yngste i familien og har en storebror på 35 og en storesøster på 33 år.

Forældrenes historie kender Amina heller ikke i detaljer, da det ikke er noget familien har talt meget om, fordi det har været for smertefuldt. Amina fortæller, at hendes forældre har forsøgt at skåne hende for de barske historier. Hun er endvidere også usikker på, i hvilket årstal flugten fandt sted og siger under interviewet, at hun mener, at det var i 1985 eller 1986, at den forekom. Aminas forældre og to ældre søskende tog flugten fra Libanon på grund af Borgerkrigen, hvorefter familien har beskæftiget sig med arbejde indenfor forskellige brancher. Det har primært

været selvejede virksomheder såsom restauranter, værksteder og lignende, som familien har brugt tiden på. Forældrene blev skilt kort efter, moderen fik tilkendt sin førtidspension på grund af sygdom. Amina fortsatte med at bo hos sin moder i deres fælles lejlighed, fordi hun har et anstrengt forhold til sin fader. Moderen gik bort blot nogle måneder, forinden jeg foretog interviewet. Amina var meget påvirket af situationen og beskrev, at hun var gået psykisk ned på grund af sin moders dødsfald. Derudover var Amina i en meget svær situation, som hun ikke vidste, hvordan hun skulle løse. Boligforeningen havde netop opsagt deres fælles lejlighed, fordi Aminas navn ikke stod på lejekontrakten, og nu hvor moderen var bortkommet, var lejemålet ikke længere gældende.

Adem

Adem er respondentgruppens yngste på 21 år og er første semesters statskundskabsstuderende på AAU og derfor lige flyttet til Aalborg fra Odense. Året forinden holdte Adem et sabbat år, hvor han arbejdede som vikar på en folkeskole. Siden da havde han fundet ud af, at lærerfaget ikke var noget for ham, hvorfor han nu har valgt at læse statskundskab. I midten af 1960'erne tog Adems morfar op til Danmark for at arbejde som blandt andet kok, hvorefter Adems forældre kort derefter også tager fra Tyrkiet til Danmark. Familien kom til Danmark som ufaglærte arbejdsmigranter, og begge Adems forældre har varetaget forskellige slags job såsom diverse chaufførjobs, kontorassistentjobs og sygeplejer. Moderen fik senere konstateret gigtt og kom derefter i flexjob. Faderens helbred vaklede også, men Adems fader nægtede at lade sig førtidspensionere og fortsatte derfor med at arbejde

i mange år. Adem fortalte, at hans forældre var glade i deres arbejde, selvom de i dag begge er sygemeldt på grund af helbreds-mæssige problemer. Mange fra Adems familie er bosat i Danmark, og foruden Adem fik forældrene en datter, som i dag er 16 år gammel. Familien tilbragte mange af deres ferier i Tyrkiet, hvilket de værdsatte meget.

Farid

Farid er 26 år, da jeg interviewer ham hjemme i hans lejlighed i Aarhus, hvor han bor sammen med kæresten Sofie, som han har kendt siden 6. klasse i folkeskolen. Foruden en far og en mor havde Farid fire søskende på henholdsvis 30, 28, 19 og 17 år. Til dagligt læste han en HF og var fuldtidsmusiker, hvilket medførte meget fravær på studiet. Efter HF havde Farid et ønske om at læse Music and Management. Farid var allerede ret etableret på interview tidspunktet i musikbranchen, hvor han tilbage i 2008 fik en pladekontrakt på tre plader.

Farids forældre var født i Palæstina og var flygtet til Jordan, hvor faderen begyndte at arbejde for politikorpset, og hvor moderen var arkitekt. Farid beskrev faderen som eventyrlysten, hvorfor han i 1980 også hurtigt tog en beslutning om at flytte til Danmark på opfordring af Farids faster, som allerede boede der. Parret og Farids to ældre søskende flyttede derefter til Danmark, hvor faderen erhvervede sig noget uddannelse, som gav ham færdighederne til at undervise i matematik og fysik på en arabisk skole i Aarhus. Da jeg foretager interviewet arbejder Farids far som entreprenør og maler, og hans mor er sygemeldt på grund af helbreds-mæssige problemer. Før moderens sygdomsforløb

arbejdede hun på et plejehjem, da hendes færdigheder som arkitekt desværre ikke blev anerkendt i Danmark.

Bilal

Bilal er respondentgruppens ældste på 30 år og det yngste barn i familien, hvor den ældste er 39 år og derefter to søskende på 37 og 35 år. Bilal var selvstændig med egen slikbutik, da jeg foretog interviewet, men han har tidligere erhvervet sig en professionsbachelor. Derudover er Bilal gift og har en søn på 15 måneder. Bilals fader rejste fra Vestbredden for at læse på et universitet i Jordan, hvor han gjorde sig så bemærket, at han fik et scholarship til et tysk universitet i 1960. Efter at have færdiggjort sin universitetsgrad i økonomi rejste faderen i 1964 til Danmark, da hans bror også havde fået scholarship og derfor studerede i Danmark. I Danmark møder Bilals fader en dansk kvinde, som han senere gifter sig med og får to børn med. Senere bliver parret dog skilt, og noget tid efter rejser Bilals fader tilbage til Vestbredden for at finde sig en kone (Bilals moder). Efter 14 dage blev Bilals fader og hans moder gift, og sammen får de Bilal, efter de bliver familiesammenført i 1978. Forældrene var begge tilknyttet det danske arbejdsmarked, hvor faderen beskæftigede sig indenfor det offentlige, mens moderen uddannede sig og arbejdede som social og sundhedsassistent. Mange år passerer og faderen får tilkendt invalidpension på grund af sygdom og går bort, da Bilal er 14 år. Moderen arbejdede hårdt for at kunne forsørge familien og er i skrivende stund stadig i arbejde som social- og sundhedsassistent.

Michael

Michael er 24 år gammel og har en lillebror, der lige er fyldt 18 år, da jeg foretager interviewet med ham. I skrivende stund bor han hjemme hos sin mor og arbejder i øjeblikket ikke. Forældrenes historie udspiller sig forskelligt, fordi Michaels moder var den første til at tage flugten til Danmark i 1980'erne på grund af den islamiske revolution i Iran. På det tidspunkt var hun en ung kvinde som havde færdiggjort sin gymnasiale uddannelse og havde forventninger om at starte på universitetet. Efter cirka 5 år flygtede Michaels fader, og de blev genforenet derefter i Danmark, hvor Michael nogle år efter bliver født. Forældrene er politiske flygtninge, og selvom Michael under interviewet ikke uddyber forældrenes omstændigheder, der ledte dem til flugten, fortalte han i en af vores pauser, at faderen havde været fængslet på grund af sine aktiviteter imod regimet og havde været udsat for tortur.

Efter forældrenes genforening i Danmark startede moderen på tandlægeuddannelsen i København, og faderen erhvervede sig en maskinarbejderuddannelse. Michaels lillebror blev i mellemtiden født, men familien synes ikke at kunne holde sammen, hvorfor forældrene ender med at blive skilt. I skrivende stund har Michael stadig kontakt til sin fader, selvom faderen i dag bor i en anden by. Begge Michaels forældre har haft en stærk tilknytning til det danske arbejdsmarked, selvom der også har været perioder af ledighed. I tidspunktet for interviewet er Michaels fader ledig og søger stadig arbejde, selvom han har helbredsproblemer. Moderen arbejder som tandlæge indenfor det offentlige.

Operationalisering

I dette afsnit vil jeg redegøre og begrunde baggrunden for mine interviewspørgsmål. Da jeg har valgt at arbejde ud fra en adaptiv tilgang, er baggrunden for mine interviewspørgsmål udsprunget af mine tre orienterende begreber; *Den fremmede, Identitet og socialisering og familiær indflydelse*, som jeg tidligere har redegjort for i specialet. De tre orienterende begreber kan ikke siges at være tre fuldstændig separate begreber, hvorfor mange af spørgsmålene afdækker flere niveauer i forhold til kernebegreberne.

Interviewguiden, som er vedlagt som bilag, består af mange probninger, fordi jeg har ønsket ikke at lade mig styre for meget af min egen forståelseshorisont og har ligeledes ønsket at være i stand til at revurdere denne. Endvidere er spørgsmålene i de forskellige interviews ikke stillet i kronologisk rækkefølge, fordi jeg har forsøgt at have en så naturlig og samtaleagtig situation med mine respondenter. Det første, jeg har ønsket at spørge mine respondenter om, har været omkring nogle grundlæggende baggrundsspørgsmål. Det er spørgsmålene omkring alder, antal af søskende, beskæftigelsesstatus, forældres migrationsårsag, beskæftigelse, oprindelsesland og antal år i Danmark. Baggrundsspørgsmålet omkring forældres migrationsårsag ønskes belyst, fordi migrationsårsagen giver en indikation af forældrenes personlige omstændigheder, altså hvorvidt de har mén og/eller psykiske problemstillinger, der kan influere de mellemøstlige efterkommers livsomstændigheder og forhold. Endvidere kan migrationsårsag også være en faktor, som kan adskille gruppen af respondenter på tværs af beskæftigelsesstatus og køn. Endvidere er baggrundsspørgsmålet vedrørende forældrenes beskæftigelse

ligeledes væsentligt for efterkommernes livsomstændigheder og forhold, samt hvorvidt der er en sammenhæng mellem forældrenes forventninger til efterkommernes arbejdsliv og beskæftigelsesstatus i Danmark og i oprindelseslandet (familiær indflydelse).

Et andet sæt af spørgsmål udspringer af socialiserings- og identitetskernebegreberne og omfatter spørgsmålene omkring forældrenes videregivelse af værdier og kultur samt deres oplevelse af Danmark. Forældrenes oplevelser af Danmark og deres situation sammenlignet med efterkommernes egne kan mange gange danne ramme for efterkommernes perception for, hvordan forholdet mellem migranter og etniske danskere er, hvilket kan belyse kernebegrebet; *den fremmede*. Endvidere er spørgsmål om forældrenes egentlig socialisering af værdier og kultur ligeså vigtig for efterkommernes identitetsdannelse – for hvordan italesætter forældrene efterkommerne identitetsmæssigt; dansker eller med forældrenes egen etniske baggrund? Og hvilken betydning har det for deres oplevelse af at være ”fremmede”? Der er også spørgsmål omkring forældreinddragelse i forhold til beslutninger, som efterkommerne træffer her i livet for på den måde også at få en indikation om forældrenes rolle i efterkommernes liv. Socialiserings- og identitetsbegreberne belyses videre af spørgsmål omkring den etniske sammensætning af deres vennekreds og fortællinger om opvækst, der tager form som narrative fortællinger. De narrative fortællinger omkring efterkommernes opvækst giver et indblik i efterkommernes identitetsmæssige refleksioner, oplevelser som har været særligt skelsættende for valg af deres *kulturmønster* og/eller for deres oplevelse af Danmark særligt i forhold

til at være "den fremmede". Videre er de narrative fortællinger med til at bringe andre perspektiver, som jeg ikke i forvejen kendte til. Jeg stiller også spørgsmål om, hvorvidt de føler sig mest som danskere eller som personer fra forældrenes oprindelsesland på bestemte tidspunkter eller situationer, såsom når de er sammen med deres venner. Spørgsmålet omkring efterkommernes vennekreds giver ligeledes indblik i den etniske sammensætning af vennekredsen, som også kan give et billede af deres identitetsmæssige orientering og belyse virkningerne af konstellationen; migranter og etniske danskere. Specifikt i forhold til *fremmed*-begrebet stiller jeg en række spørgsmål omkring oplevelse af diskrimination og dets betydning for efterkommernes liv og drømme for fremtiden. I forhold til specialets overordnede spørgsmål omkring identitetsfølelse er det også væsentlig at vide, hvordan efterkommerne selv oplever, at omgivelserne opfatter dem, hvilket henvender sig særligt til Jenkins' *ydre definering*.

Jeg også har valgt at konstruere nogle spørgsmål omkring efterkommernes egne tanker om, hvad de gerne ser, der skulle laves om i det danske samfund, og hvilken betydning de tror, at dette vil have for deres liv. Spørgsmålet giver en god indikation af, hvilke ting, efterkommerne oplever, er problematiske for deres liv og som påvirker deres liv, som det er nu. Ligeledes stiller jeg efterkommerne spørgsmålet om, hvilke drømme de har for fremtiden for at finde ud af, hvor de ser sig selv senere i livet, og hvorvidt deres tilknytning til Danmark er så stærk, at de ikke ønsker at bosætte sig i et andet land.

Kapitel 3.

Orienterende begreber

I dette afsnit ønsker jeg at redegøre for specialets orienterende begreber, som udspringer af specialets problemformulering og underspørgsmål. De orienterende begreber fungerer som retningsvisere for udarbejdelse af interviewguide og ligeledes for den senere analyse. Baggrunden for de valgte orienterende begreber er tidligere blevet redegjort for.

Den fremmede

Som det fremgår af indledningen, har fænomenet indvandring været meget debatteret i offentligheden. Forholdet mellem indvandrere/efterkommere og de etniske danskere er på mange måder ulige, fordi indvandrere og efterkommere fra særligt ikke-vestlige lande skiller sig negativt ud, hvad angår beskæftigelsesfrekvens og socioøkonomiske position i det danske samfund, hvilket jeg tidligere har redegjort for. Det ulige forhold kan med andre ord siges at medføre en asymmetri mellem etniske danskere og indvandrere/efterkommere. Asymmetri og/eller ulighed har altid været et tema, der har været belyst indenfor forskellige fagområder. På det sociologiske område har blandt andet figuren *den fremmede* været genstand for mange studier igennem tiden.

Den klassiske teoretiker Georg Simmel skrev i et kort essay fra starten af 1900-tallet om fænomenet. *Den fremmede* er jævnfør Simmel en potentiel vandrers, der kommer i dag men som bliver i morgen. *Den fremmede* er derfor frigjort, fordi han potentielt kan

rejse igen. Hans frigjorthed giver ham en position af *nærhed* og *fjernhed* til gruppen, fordi han kommer i kontakt med ”*hvert enkelt element*” men ingen *organisk* tilknytning har til gruppen (Simmel 1908). Så længe *den fremmede* opleves som *den fremmede*, formår han at berøre væsentlige elementer og intime forhold blandt gruppens medlemmer, men bliver *den fremmede* først fikseret til en bestemt lokalitet skærpes gruppemedlemmernes bevidsthed omkring ham (Simmel 1908). Denne *nærhed* og *fjernhed* kan ligeledes betragtes ud fra gruppens perspektiv. *Den fremmede* opleves som nær, hvis han har fællestræk med gruppen. Disse fællestræk er kun af almen karakter i kontrast til gruppen, hvor gruppens medlemmer også har ”*specifikke differencer*” tilfælles (Simmel 1908). Endvidere er *den fremmede* objektiv i forhold til gruppen og er i stand til at betragte gruppen fra et fugleperspektiv, hvilket tillader ham at tilføje egne kvaliteter til gruppen, mens hans egne handlinger ikke er bundet af gruppens normer og traditioner (Simmel 1908).

Også mellemklassikeren Alfred Schütz skrev i midten af 1900-tallet om fænomenet *den fremmede*. Ligesom Simmel mente Schütz, at *den fremmede* er en der kommer i dag og bliver i morgen. Endvidere mener Schütz, at *den fremmede* er et voksent individ, der forsøger at nærme sig gruppen, som han organisk ikke tilhører (Schütz 1975). Relationen mellem *den fremmede* og gruppen var for Simmel en positiv relation på grund af den særlige vekselvirkning, der forekommer mellem *den fremmede* og gruppen, mens den for Schütz ikke er positiv. *Den fremmede* er en, der ekskluderes af gruppen; *ingruppen*, fordi hans *kulturmønster* adskiller sig fra ingruppens *kulturmønster*. *Kulturmønsteret*

udformes af såkaldte opskrifter og udtryksskemaer altså retningsvisere for, hvordan individet ikke bør og bør reagere (Schütz 1944). *Kulturmønsteret* i sig selv dækker over normer, skikke, værdier etc. *Den fremmede* forsøger at tilnærme sig ingruppen, også selvom han ikke har tillid til ingruppens *kulturmønster*, men først ved at integrere ingruppens *kulturmønster* bliver han accepteret af ingruppen. *Den fremmede* har mange vanskeligheder med at forstå, aflæse og integrere ingruppens *kulturmønster*, hvilket bevirker en ekskludering af ingruppen (Schütz 1944). *Kulturmønsteret* er en kompleks størrelse, fordi det, jævnfør Schütz, ikke er noget individet er reflektiv omkring, men som er en *common-sense* for individet (Schütz 1944).

I både Simmel og Schütz' essays om *den fremmede* forekommer der en ulighed mellem forholdet mellem *den fremmede* og gruppen. For Simmel adskiller *den fremmede* sig ikke blot ved ikke at have et organisk tilhørsforhold til gruppen, men også ved sin status som ikke-jordejer (Simmel 1908). *Den fremmede* er med andre ord ikke lige med gruppen, men qua uligheden indtager *den fremmede* en særlig position, hvor han agerer både *nær* og *fjern* i gruppen. I Schütz' essay forekommer der ligeledes en ulighed mellem ingruppen og *den fremmede*, fordi de har forskellige *kulturmønstre*, hvilket, i modsætning til Simmels perspektiv, bevirker en dårlig position, idet han ekskluderes fra ingruppen. *Den fremmede* er i begge perspektiver en, som adskiller sig fra gruppen, hvor Simmel indtager et perspektiv om, at *den fremmede* ikke er en, gruppen kender, indtager Schütz perspektivet om et delvist kendskab. Sarah Ahmed har ligesom ovenstående teoretikere beskæftiget sig med fænomenet om *den fremmede*. I sin bog

Strange Encounters – Embodied others in post-coloniality fra 2000 beskriver Ahmed, hvordan *den fremmede* ikke er fremmed, men er én gruppen genkender, ligeså snart de møder eller ser vedkommende. *Den fremmede* er nemlig en figur, som gruppen allerede har mødt, og som er blevet kategoriseret som en, der ikke hører til, hvorfor vedkommende derfor er en fremmed (Ahmed 2000). Fænomenet *den fremmede* konstrueres ud fra internaliserede forestillinger om, hvad der ikke repræsenterer nationen, og hvad der gør (Ahmed 2000). Ligesom Schütz beskriver Ahmed, hvordan ekskludering af *den fremmede* forekommer, hvorfor en opretholdelse af kategoriseringen *den fremmede* på denne måde opretholdes. Ahmed mener endvidere, at man ved inkludering af de fremmede i de internaliserede forestillinger af det nationale fællesskab konstruerer ideen om, at der er fremmede. Ahmed mener med andre ord, at der sker en forskelsproduktion, idet ”de fremmede” som konstruktion inkorporeres i de internaliserede forestillinger om det nationale fællesskab (Ahmed 2000). De internaliserede forestillinger bliver blandt andet italesat igennem medierne og i det politiske spektrum.

Sammenfattes alle tre teoretiske perspektiver er *den fremmede* en der, ikke deler samme position som gruppens medlemmer på den ene eller anden måde, fordi vedkommende organisk ikke tilhører gruppen. Endvidere kan der argumenteres for, at *den fremmede* i alle tre teoretiske perspektiver ikke har et tilhørsforhold til gruppen, fordi han på den ene side ekskluderes og er frigjort fra gruppens normer og traditioner. Disse perspektiver bliver ligeledes beskrevet af Peter Hervik i artiklen *The Danish cultural world of unbridgeable differences* fra 2006. I artiklen argumenterer

Hervik for, at der i Danmark i høj grad fortsat hersker en nyracisme, som der i det historiske afsnit er redegjort for. Hervik benytter sig i stedet om koncepterne *vært* og *gæst*, som han bruger til at belyse, hvordan nyracismen kommer til udtryk i Danmark. Baggrundene for disse koncepter finder Hervik gennem respondenternes egne udsagn og måden, de italesætter fænomenet på.

Gæsterne er nogle, der ikke hører til i Danmark, som foruden dét, ikke at høre til "rigtigt", heller ikke hører til i forhold til udseende. Nogle italesætter det som aliens, som lander på en fremmed planet, mens andre beskriver, hvordan nogle *gæster* ligger så fjernt fra Danmark sammenlignet med asiater og de øvrige europæere(Hervik 2006). Ligesom enhver gæst, der besøger et land, forventes også *gæsten* at følge reglerne og tilpasse sig den danske kultur. De gode *gæster* beskrives som personer"(...) *der bare glider ind og bliver ligesom et dansk menneske, ik'?"*(Hervik 2006:57). Endvidere er de gode *gæster* karakteriseret ved, at de nedtoner deres forskellighed ved for eksempel ikke at skille sig for meget ud både i forhold til religiøst ståsted og udseende. Videre er den gode *gæst* også ydmyg og taknemmelig overfor Danmark(Hervik 2006). En interessant tendens, som Hervik fandt frem til, var, at såfremt *gæsten* ikke kan opfylde disse karakteristika for, hvad det vil sige at være en god *gæst*, er de problemer, der senere skulle opstå, derved selvforskyldt, altså kan der siges at være en fuldstændig fralæggelse af ethvert ansvar fra danskernes side, hvor der ligeledes ligger en forventning om, at gæsterne skal tilpasse sig for at kunne blive accepteret. Omvendt karakteriseres de dårlige *gæster* som nogle, der er utaknemmelige, og som ikke neddæmper deres normer forbundet

med deres religiøse ståsted. Det er igen særligt muslimerne, dette er henvendt til. Nogle respondenter giver udtryk for, at de bliver irriteret over at se, kvinder bærer tørklæde eller bede fem gange dagligt. De gode *gæster* og de dårlige *gæster* adskiller sig også på et andet punkt, hvor de gode *gæster* er flygtninge i livsfarlig nød, er de dårlige *gæster* "økonomiske flygtninge". Hele terminologien *gæst og vært* indbyder til en forståelse af, at der er et hjem. Også i Herviks undersøgelse italesætter respondenterne Danmark som hjem, hvilket ifølge Hervik indgyder til en legitimering af en egentlig ekskludering af *gæsterne*. *Gæsterne* er så at sige ikke nogen, der agerer på lige fod med eller er ligestillet med *værterne* (etniske danskere), hvorfor Hervik mener, at der fortsat hersker diskriminerende diskurser overfor minoritetsgrupperne i Danmark (Hervik 2006). Sammenholdes de ovenstående teoretiske perspektiver, kan *gæsten* på nogle måder ligestilles med Simmels *den fremmede*, fordi *gæsten* aldrig kan fuldstændig ligestilles med *værterne*, ligesom *den fremmede* heller ikke agerer som et ligeværdigt medlem i gruppen. *Den fremmede* spiller dog alligevel en vigtig rolle i forhold til gruppen, fordi han er en, gruppen har tillid til, hvilket står i kontrast til *gæsten*, som i højere grad anses som noget negativt, fordi han ikke har tilpasset sig og selv er skyld i de problemer, der kommer her. Simmels' *den fremmede* er på trods af et asymmetrisk nær-fjern forhold mellem ham og gruppen stadig en positiv aktie i gruppen, hvorimod *gæsten* ingen positiv ageren har til *værten*, der irriteres over *gæstens* forskellighed.

I samme artikel opererer Hervik med fænomenet *indvandrere*. Ligesom konceptet med *vært og gæst* kommer Hervik, på bag-

grund af sin undersøgelse, frem til nogle karakteristika, som definerer, hvad det vil sige at være indvandrere. Indvandrere repræsenterer noget, der er modsat af, hvad det vil sige at være dansker. Indvandrerer kommer fra en stor familie, som er underlagt traditionelle normer. Derudover er indvandrerer meget gruppeorienteret i modsætning til det danske samfund, der er individualiseret. Indvandrerer lugter og har dårlig hygiejne samt har et voldsomt temperament. En indvandrer udnytter systemet og var fattig, da han/hun kom til Danmark. Slutteligt er en indvandrer underlagt religiøse dogmer, der foruden rigide regler også er kvindeundertrykkende (Hervik 2006). Ahmads *den fremmede* og Herviks perspektiv om *indvandrerer* har nogle ligheder, fordi de begge repræsenterer noget, som gruppen allerede synes at kende, men som de ikke bryder sig om, hvorfor de ikke anerkendes som ligestillede.

Identitet

"(...) jeg er både er dansk og chilensk. Nogle gange er jeg mere chilensk, og andre gange er jeg mere dansk. Jeg føler mig meget chilensk, når indvandrerdebatten kører på meget hysteriske nagler. Når danskerne begynder at rotte sig sammen som gruppe, så føler jeg mig meget chilensk, men når der er normaliserede forhold ligesom nu, hvor debatten ikke er helt oppe at køre, så er jeg egentlig dansk(Quraishy 2003:29).

Som det fremgår af ovenstående citat, kan identitet være en tve-tydig størrelse, når man har migrantbaggrund. På den ene side kategoriserer den pågældende respondent sig selv som dansk, mens der på den anden side er en distancering, for eksempel når der tales om danskere, der rotter sig sammen. Oplevelsen af oprindelseskultur som primær identitet synes også stærkere, når indvandrerdebatten kører på højt blus, mens den omvendt opleves som dansk, når indvandrerdebatten er stilnet af. I det pågældende studium foretaget på baggrund af 15 personer med forskellige migrantbaggrunde konkluderes det, at der er mange måder at navigere identitetsmæssigt. Mens nogle af respondenterne giver udtryk for at føle sig danske, når de befinder sig udenfor hjemmet, giver andre udtryk for hybride tilstande, hvor de på nogle områder føler sig danske og på andre tilkender sig deres oprindelseskultur(Quraishy 2003).

Identitet er en vanskelig størrelse, fordi den er svært målbar. Der hersker dog ingen tvivl om, at identitet er essentiel for menneskelig færden i senmoderniteten(Giddens 2008; Jenkins 2009:31). Sociologen Ricard Jenkins beskriver i sin bog *Social identitet*, at

der er to betydninger bag fænomenet; *at klassificere ting eller personer* og *at associere sig med eller knytte sig til nogen eller noget*(Jenkins 2009:28).

Med disse to betydninger ligger der implicit, at individet forholder sig refleksivt til, hvem/hvad det kan klassificeres og associeres med, hvilket bevirker, at der også på samme måde tages stilling til, hvem/hvad der ikke kan klassificeres og associeres med. Dette er ifølge Jenkins en grundlæggende proces for alle identiteter og et kontrastforhold, som Jenkins betegner for *lighed* og *forskellighed*, som blandt andet sociologen Anthony Giddens også har beskæftiget sig med(Jenkins 2009). Giddens beskriver, at der ved et tilvalg af noget medfører et automatisk fravalg af noget andet(Giddens 2008). Individet er i senmoderniteten en egentlig biografi, som individet selv skaber og former - et såkaldt *refleksivt projekt*. Refleksioner og valg om fremtoning, madvaner, personlighed, for blot at nævne få, synes at repræsentere individets egen identitet(Giddens 2008). Det refleksive projekt er også en løbende proces, som aldrig ophører. Identitet er derfor ikke uforanderlig men er hele tiden til forhandling i mødet med andre, hvor den hele tiden justeres(Giddens 2008; Jenkins 2009). Her skelner Giddens mellem *selvidentitet* og *identitet*, altså individets egen opfattelse af sig selv sat overfor andres opfattelse af individet. Samspillet og en ensartethed mellem selvidentitet og identitet er vital for menneskelig interaktion, hvorfor selvidentiteten også justeres løbende(Giddens 2008). Jenkins har samme distinktionen af identitet; selvdefinition (*indre*) og andres definition (*ydre*). Hans fokus er dog et andet, hvor Giddens i højere grad beskæftiger sig med konstruktionen af *selvidentiteten*, beskæfti-

ger Jenkins sig med magtforholdet mellem begge elementer. Jenkins mener, at den *ydre definering* af identitet i højere grad er dominerende og inkorporeres i den *indre definering*, hvorfor den *ydre definering* er afgørende for, hvilken identitet der konstrueres (Jenkins 2009). Den *ydre definering* kan også forstås som stemplinger - både af negativ og positiv facon. Processen, hvor stemplinger inkorporeres i den *indre definering*, kalder Jenkins for stemplingsprocessen. Stemplingsprocessen foregår over tid og indebærer individets og andres reaktion på det pågældende stempel, samt hvorvidt det pågældende stempel forstærkes af en institutionel og autoritet legitimering (Jenkins 2009). Inkorporeringen af *ydre definering*/stempling i den *indre definering* sker kun, hvis der er en overensstemmelse mellem stemplet og de forhold der sker under stemplingsprocessen (Jenkins 2009). I den forlængelse kan man også tale om uoverensstemmelse mellem *ydre -og indre definering*, der kan siges at være tale om en afvigelse, da den *ydre definering* er dominerende. Dette perspektiv er særligt interessant for de mellemøstlige efterkommers identitetskonstruktion, for hvis den *ydre definering* synes at være styrende, hvordan er det så muligt for efterkommerne at være danske?

Afvigende livstil og personlighed er kulturelt og kollektivt bestemt, hvorfor dette kan siges at være foranderligt afhængig af tid og sted. Jenkins mener i den forlængelse, at også individet selv kan konstruere sin *indre definering* som afvigende, fordi det opleves afvigende i forhold til livsstil og personlighed (Jenkins 2009). Hvordan noget betragtes som afvigende er, som skrevet tidligere, kulturelt og kollektivt bestemt og dét, som Jenkins kalder for kollektiv identifikation. Den kollektive bestemmelse af, hvad der

passer (inklusion), og hvad der ikke gør (ekskludering), er stærkt afhængig af, hvem vi selv er, altså hvilke positioner vi hver især repræsenterer. Det er faktorer såsom køn, etnicitet, social klasse med videre, som danner baggrund for den kollektive identifikation(Jenkins 2009). Jenkins' synspunkt til etnicitet er i forhold til nærværende speciale også relevant at redegøre for, da dette i samspil med kollektiv identifikation kan være en forklarende faktor med hensyn efterkommernes oplevelse af, hvorvidt de føler sig danske eller ej.

Etnicitet er ikke noget fast konstrueret, man bare er, men er i højere grad en proces af handlinger der både reproducerer og skaber det.

Etnicitet er for Jenkins ikke blot et racespørgsmål men et komplekst begreb bestående af flere elementer, foruden slægtskab (race) er det sprog, ritualer, livsstil og kultur(Jenkins 2008). At tilhøre en etnisk gruppe kræver at gruppen differentierer sig fra andre grupper kulturelt, livsstilmæssigt etc. I den forlængelse forstås den etniske gruppe som ensartet i forhold til førnævnte elementer. Ifølge Jenkins er etnicitet ikke noget, man er, eller noget man tilhører, men derimod en proces af gentagende handlinger, der medfører etnisk identifikation(Jenkins 2008).

Socialisering og familiær indflydelse

I forlængelse af ovenstående afsnit omhandlende identitet og identitetsdannelse er det relevant at redegøre for termen socialisering, da jeg gerne vil belyse familiære og øvrige relationers betydning for efterkommernes identitetsmæssige positionering. Jeg har valgt at redegøre for det i et særskilt afsnit, selvom det indlysende også korrelerer med identitet og identitetsdannelse.

Termen socialisering betegnes som en tilegnelse af normer og værdier samt læring af kompetencer og færdigheder(Bo 2008:142). Det er igennem socialiseringen, at individet bliver et integreret medlem af samfundet, da det er i denne proces, samfundets ”spilleregler” tilegnes. Betydningen af arv og miljø har både indenfor det psykologiske felt, såvel som det sociologiske, været genstandsfelt for mange forskere. Mens nogle forskere, særligt dem der repræsenterer det psykologiske fagområde, mener, at mennesket har nogle grundlæggende medfødte personlighedsstrukturer, som er uforanderlige, mener størstedelen af sociologerne, at det er miljø, der har størst betydning for socialiseringen(Bo 2008). Endvidere forekommer der variationer af, hvordan socialisering bedst belyses blandt de mikroorienterede sociologer(Bo 2008). Peter Berger og Thomas Luckmann har i særdeleshed bidraget til forståelsen af termen socialisering. Med centrale begreber som primær og sekundær socialisering, internalisering og forholdet mellem subjektiv og objektiv virkelighed, har Berger og Luckmann konstrueret en socialiseringsteori. Internaliseringsbegrebet indtager en særlig position, når sociologer blandt andet beskæftiger sig med socialisering. Meget simplificere-

ret kan man sige, at internaliseringsprocessen indebærer, at barnet inkorporerer den sociale verdens mange meninger og betydninger i sin egen forståelse, altså at barnet på baggrund af sine forældres reaktioner, meninger etc., inkorporerer det i et større system af, hvad der er den rigtige og eneste verden(Bo 2008). Derigennem socialiseres barnet til at blive et medlem af det omgivende samfund. Endvidere er det relevant at betragte begreberne primær og sekundær socialisering, som Berger og Luckmann beskæftiger sig med. Den primære socialiseringen indebærer internaliseringsprocessen, der allerede er blevet redegjort for. Videre kan man sige, at den primære socialisering er noget, der forekommer i barndomsårene, hvorfor det er barnets nærmeste omsorgspersoner, der er hovedkilden til den primære socialisering(Bo 2008). Disse omsorgspersoner, som oftest repræsenteres af forældre og nærmeste familie, spiller derfor en stor betydning for barnets socialisering. Den sekundære socialisering er alle efterfølgende socialiseringsprocesser, der forekommer efter den primære socialisering har fundet sted, og som er udefra kommende inputs fra andre end de nærmeste omsorgspersoner – som eksempelvis omgangskredsen(Bo 2008). Den sekundære socialisering sker for eksempel igennem tilknytning til uddannelsesinstitutioner, arbejdsplads, interesseorganisationer og sportsaktiviteter. Identitetsdannelsen i forhold til den indre og ydre definition, som jeg redegjorde for i det forrige afsnit, er også influeret af individets tidligere år, hvor den primære socialisering forekommer. Dette skyldes, at den primære socialisering producerer en mere modstandsdygtig identitet, som er robust i forhold til løbende forandringer, der sker i livet(Jenkins 2009). Forældres rolle er med andre ord særlig vigtig, fordi den identitet der skabes

ud fra den primære socialisering er udgangspunktet for barnets møde med omverden og egen oplevelse af samfundsposition. Ses den primære socialisering i kontekst til min undersøgelse, er det relevant at inddrage etnicitet som en faktor. Jenkins redegør for såkaldte etniske klassifikationer, hvor barnet igennem sin primære socialisering tilegner sig en forståelse af, hvilken position det er placeret i (Jenkins 2008:61). Forældrenes socialisering med hensyn til barnets perception af sig i forhold til etnisk klassifikation, negativt såvel som positivt samt i forhold til oprindelseskultur eller danskhed vil, ifølge Jenkins, konstruere en robust identitet, som vil være svær at forandre. Endvidere er den *ydre definer*ing af indvandrere vital, da negative stemplinger kan bevirke, at indvandrere (forældrene til efterkommerne) socialiserer deres børn ud fra samme definering, som de oplever at blive mødt med, hvilket i sidste ende kan betyde, at der produceres negative forhold blandt efterkommerne, som på den måde opretholder en negativ stempling af "os" og "dem" (Jenkins 2008).

Den primære socialiserings virkninger ses også i tidligere studier foretaget i Danmark. I et større studium foretaget i Aalborg Øst, et område som i daglig tale omtales som et socialt udsat boligområde, så man en klar tendens til såkaldte *klasserejser*. Når migranter kommer til Danmark oplever mange et tab i deres sociale position, altså en lavere social position i Danmark sammenlignet med den sociale position, de havde i oprindelseslandet (Christensen & Jensen 2012). I studiet så man klare tendenser til, at migranter med et tab i social position gennem deres børn forsøgte at generobre lignede sociale position, som de havde i hjemlandet (nedadgående). Omvendt ses også en tendens til en

opadgående klasserejse, altså at migranter igennem deres børn (efterkommere) opnår en højere social position end den, de oprindeligt havde i hjemlandet. Der er med andre ord tale om to retninger, når der tales om klasserejser; opadgående og nedadgående (Christensen & Jensen 2012). Hvis vi igen vender tilbage til tidligere teoretiske perspektiver, kan klasserejse-begrebet sættes i forbindelse med den primære socialisering, fordi forældrenes indflydelse på deres børns valg af uddannelse og arbejde har stor betydning for forældrenes eget selvbillede.

Opsamling; Orienterende begreber

Jeg vil i dette afsnit lave en kort opsamling på de tre forskellige orienterende begreber, hvor specialets begrebsforståelse fastslås.

Den fremmede

Den fremmede er en figur, der ikke er ligestillet med ingruppen. I nærværende speciale dækker begrebet *den fremmede* gruppen af mellemøstlige efterkommere, mens ingruppen repræsenterer den etniske danske befolkning. Videre indgår *den fremmede* ikke i ingruppen, hvorfor *den fremmede* også kan siges at være ekskluderet. *Den fremmede* udgør på den ene side noget, som ikke ligner ingruppens måde at forstå og leve livet på. På den anden side besidder *den fremmede* noget, som ingruppen anser for negativt, hvorfor ingruppen ej heller ønsker at inkludere *den fremmede* i deres fællesskab. For det tredje indtager *den fremmede* en position som både *nær* og *fjern*, hvor han er objektiv, fordi han ikke er en del af ingruppen. Derudover indebærer denne begrebsforståelse også begrebet *gæsten*. *Gæsten* er ligesom *den fremmede* ikke ligestillet med *værten*. *Gæsten* repræsenterer igen de mellemøstli-

ge efterkommere og *værten* repræsenterer den danske befolkning og Danmark. *Gæsten* forventes at gemme sine forskelligheder væk og være taknemmelig og ydmyg. og. Endvidere skal *gæsten* tilpasse sig de danske forhold og samfund.

Identitet

På baggrund af de orienterende begreber anskuer jeg i nærværende speciale identitet og dets dannelse som en løbende proces, der er afhængig af både egne forestillinger af sig selv (selvidentitet/*indre definering*), tilegnede perspektiver (socialisering) og ydre omgivelser. Med de ydre omgivelser menes omgivende samfund, hvor det her også bør noteres, at de *ydre defineringer* har en essentiel indflydelse på identitetsdannelsen, hvorfor stemplinger af negative og positive karakterer kan bevirke devaluering af eksisterende identitet.

Videre konstrueres identiteten i forholdet mellem *lighed* og *forskellighed*, hvor altså processer som lig med den anden og forskellig fra den anden er indflydelsesrige faktorer. Identitetsperspektivet i forhold til etnicitet er videre også væsentligt at inddrage, hvorfor også dette er en del af det orienterende begreb identitet. Slutteligt forstås etnicitet som et element, der ligeledes kan indgå i identitetsdannelsen, hvorfor denne ikke betragtes som noget fast og biologisk, der tages for givet.

Socialisering og familiær indflydelse

I et led i identitetsdannelsen tilegner også efterkommerne perspektiver fra andre og omgivelser - socialisering. Tilegnelsen forekommer på to forskellige niveauer, hvor det mest grundlæggende er det familiære, som omfatter forældrenes indflydelse. Familiær indflydelse spiller en særlig rolle, da disse har den primære og første kontakt med barnet, når det kommer til verden. De tilegnede perspektiver, som familien danner grobund for, får en robust karakter, der senere er svær at forandre. De tilegnede perspektiver ses i for eksempel *klasserejser*, hvor forældrene søger at generobre eller opnå en høj social position. Det andet niveau indebærer øvrige parametre, hvorfra efterkommerne også tilegner sig perspektiver, dette udgøres af institutionelle rammer og relationer mv. Foruden socialisering er også etnicitet væsentligt at belyse. I det ovenstående afsnit fremgik det, at etnicitet ikke kun optræder som en biologisk faktor, hvorfor den italesatte og socialiserede etnicitet også er vital for efterkommernes identitetsmæssige konstruktion og positionering.

Kapitel 4.

Analyse

I denne analyse vil jeg analysere mine empiriske fund med udgangspunkt i mine orienterende begreber; Den fremmede, Identitet og Socialisering og familiær indflydelse, som er konstrueret på baggrund af mine tre underspørgsmål;

- Hvordan oplever de mellemøstlige efterkommere at være ”fremmede” i det danske samfund?
- Hvilken betydning har det for efterkommernes identitetsfølelse at have forældre, der har et andet oprindelsesland end dansk?
- Hvilke centrale elementer indgår i de mellemøstlige efterkommeres konstruktion af deres identitet?

Under hvert afsnit vil jeg konstruere nogle temaer under hvert af de områder, de orienterende begreber repræsenterer. Disse temaer er udledt på baggrund af mine respondenters udsagn under deres interviews. Under de forskellige temaer vil jeg inddrage udsagn fra mine respondenter. Udsagnene inddrages som underbyggende faktorer til de forskellige temaer. Ikke alle udsagn fra de forskellige respondenter inddrages under hvert tema, hvorfor udvalgte udsagn vil fungere som repræsentative for den øvrige gruppe af mellemøstlige efterkommere.

”Fremmede” på forskellige niveauer

På baggrund af et af mine orienterende begreber; *den fremmede* har jeg undersøgt, hvilken oplevelse de mellemøstlige efterkommere har af at være ”fremmede” i det danske samfund. *Den fremmede* er jævnfør Simmel, Schütz og Ahmad en figur, der ikke betragtes på lige fod eller er ligestillet med ingruppen etniske danskere(Simmel 1908; Schütz 1975; Ahmad 2000). Videre er *den fremmede* på nogle områder forskellig fra ingruppen, fordi han bærer *kulturmønsteret* fra sin hjemgruppe. *Den fremmede* har en interesse i at blive en del af ingruppen, men dette forudsætter, at han fralægger sig sit eget *kulturmønster*(Simmel 1908; Schütz 1975). Med andre ord kan det siges, at ingruppen ekskluderer *den fremmede*, fordi han er anderledes. *Den fremmede* er derved i en vanskelig position som ikke-inkluderet i ingruppen, fordi han netop også ønsker at være en del af ingruppen.

I min undersøgelse opdagede jeg dog nogle forskellige tendenser og andre perspektiver på det at være den ”fremmede” end perspektiverne fra de udvalgte teorier, som er brugt i konstruktionen af kernebegrebet. Ud fra min empiriske undersøgelse fandt jeg ud af, at fremmedhed kan opleves på forskellige måder, man kan være ”fremmed” i forældrenes oprindelsesland eller være ”fremmed” blandt grupperinger med anden etnisk herkomst. Dét at være ”fremmed” er derfor ikke blot et spørgsmål om ekskludering af ingruppen men kan have mange betydninger. I dette afsnit vil jeg belyse temaerne; Medier som fremmedgørende faktor, En rodløs ”fremmed” og En ”fremmed” der vil være ”fremmed”.

Medier som fremmedgørende faktor

Alle de mellemøstlige efterkommere synes at opleve, at de italesættes som fremmede af danske medier og politikere, hvilket irriterer de fleste af efterkommerne. For alle de mellemøstlige efterkommere fylder fortællingerne om medierne meget i interviewene, og særligt vinklingen af historier omhandlende indvandrere og efterkommere fra Mellemøsten er efterkommerne uforstående overfor, fordi de synes vinklingen oftest er temmelig negativ overfor gruppen. Andre respondenter oplever en vekselvirkning i historierne vinkling, som medierne kommer med omkring indvandrere og efterkommere. Her beskriver Adem, hvordan man afhængig af succes anerkendes som dansk, og hvordan man andre gange er *udlænding* og ”fremmed”.

”Der var en eller anden kickbokser, som i Danmark havde vundet et eller andet - det var thaibokser undskyld, thaiboksning. Han blev fremstillet (i artiklen) som en repræsentant – en dansk repræsentant... øh.. som boksede, eller hvad de; slås under Danmark, som repræsenterer Danmark under den kamp på trods af, at han var udlænding; af anden herkomst. Så igen den der danskhed, det jo.. det er en anden form for definition. Nogle ville definere det på den måde med, at hvis man har succes så er man.. så er man dansk.” (Transskribering fra Adems interview).

Ud fra Ahmads teori om *den fremmede* er ingruppen overbevist om at *den fremmede*, kun udgør negative faktorer, hvorfor de ikke vil inkludere *den fremmede* i deres gruppe. I Adems citat inkluderes ”den fremmede” derimod, fordi han har succes. Den fremmede i dette tilfælde kan medvirke til en nuancering af bille-

det på *den fremmede*, som Ahmad konstruerer, fordi det vidner om, at *den fremmedes* karakter ikke er fast og stabil men i stedet er foranderlig. Videre kan man udlede, at personer, der ellers ville have været ”fremmede”, ikke er fremmede, når de klarer sig godt. Successen er også noget Adem bemærker og hæfter sig ved, hvorfor han i den øvrige del af sit interview giver udtryk for, at det er enormt vigtigt for ham at klare sig godt med sit studium, fordi han skal være en god repræsentant for indvandrere, efterkommere og muslimer. Successen bliver en forudsætning for at blive accepteret som dansker, hvilket Adem inkorporerer i sin egen forståelse af det at være dansk.

Da vi under Adems interview taler om baggrunden for, at han føler et ansvar for at være repræsentant for gruppen, fortæller han mig, at det er vigtigt, at danskerne ikke kun tror, at indvandrere ikke gider at bidrage til det danske samfund. Det er overraskende, at Adem ikke synes, han oplever diskrimination blandt etniske danskere, særligt når han føler at skulle ”bevise” noget overfor det danske samfund.

Aisha giver ligeledes udtryk for, at hun ikke oplever at blive diskrimineret af etniske danskere, men også hun giver udtryk for, at hun føler at skulle ”bevise” noget overfor etniske danskere. For begge er uddannelse afgørende for at kunne ”bevise” de etniske danskere om deres værd. Det er interessant, hvordan oplevelsen af at skulle ”bevise” deres værd overfor etniske danskere synes at fylde enormt meget for nogle af de mellemøstlige efterkommere.

Ud fra Herviks terminologi omkring *gæsten* og *værten* går følelsen af at skulle "bevise" sit værd i fin tråd med, hvilke forventninger *værten* har til sine *gæster*. Gæsterne forventes at vise taknemmelighed, og foruden dette er *gæsten* i en konstant position af evaluering i forhold til at passe ind i det danske samfund. De mange års fokus på uddannelse som et udtryk for *vellykket integration* kan ligeledes formodes at have haft sin betydning for nogle af efterkommernes perception af eget værd. De betragter sig selv som mindre ligestillede, indtil de har erhvervet sig en uddannelse, hvilket udgør succeskriteriet for både Adem og Aisha.

Fortsat kan der siges at være en "forestillet bevidsthed" hos nogle af efterkommerne om, at etniske danskere har en forestilling om, at efterkommerne ikke gider at lave noget, hvorfor behovet for at bevise opretholdes. Hvorvidt der er tale om en egentlig opfattelse, den etniske danske befolkning har, er uvis, men ifølge de allerede redegjorte diskurser, indvandrerhistorien og tal fra Danmarks Statistik, er der nogle indikationer om, at de mellemøstlige (ikke-vestlige) efterkommere er et kontroversielt emne, og at gruppen opfattes som en udfordring af mange etniske danskere.

Det at være ”fremmed”

Det at være ”fremmed” kan derfor siges at komme til udtryk i forskellige afskygninger. Mens nogle respondenter kun oplever ekskludering ved mediernes historier om indvandrere og efterkommere samt politikernes synspunkter, mener størstedelen af de mellemøstlige efterkommere dog, at fremmedheden også opleves blandt den etniske danske befolkning.

Det er særligt oplevelser i barndomsårene, der har sat sine spor hos efterkommerne. I det kommende citat beskriver Nesrin, hvordan hun havde en ubehagelig oplevelse hos en etnisk dansk veninde, hvor en gæst under et mindre middagsselskab konfronterede hende som ”fremmed” både indirekte og direkte:

”(...)hun (...)snakke(r) om politik om de der muslimer dér og hvor barbarisk og, du ved, uciviliseret de er og sådan noget, og jeg kan bare, på det tidspunkt henvendte hun sig ikke direkte til mig, men allerede der får jeg bare den der helt, altså mit hjerte begynder bare at banke rigtig hårdt. Og jeg blive helt vildt, altså jeg er tydeligt påvirket af det hun siger, selvom hun ikke snakker til mig, (...)Jeg føler nærmest alle forsvinder og hun snakker kun til mig, jeg synes det var så ubehageligt, men så begynder hun direkte: Jamen Nesrin du er jo også muslim er du ikke? Og så siger jeg så jo det er jeg, og så begynder hun og prøve at indlede en diskussion med mig. (...) Jeg er sådan en 11 år gammel og ved slet ikke hvordan jeg skal udtrykke mig, jeg ved ikke engang helt hvad alt det her politik går ud på,(...) så diskuterer hun med mig under den der middag og bliver ved med at stille mig spørgsmål om muslimer om vores religion og om jihad og det ene og det andet(...) Jeg ved slet ikke hvordan jeg skal takle det, så det ender bare med at jeg bli-

ver helt vildt ked af det, du ved, siger: Det tror jeg ikke og nej og prøver sådan lidt af forsvare min religion, men alligevel ikke har redskaberne til det, så jeg bliver bare jordet fuldstændigt under den her aftensmad(...).” (Transskribering fra Nesrins interview).

Ovenstående illustrerer tydeligt, hvordan Nesrin i en alder af 11 år positioneres som noget negativt. Den pågældende gæst italesætter muslimer som noget fremmed, noget der skal tages afstand fra og lægger så at sige ansvaret over på Nesrin med bemærkningen – du er jo også muslim Nesrin, er du ikke? Oplevelsen har uden tvivl gjort et indtryk på Nesrin, da hun bliver meget berørt af at fortælle om episoden på trods af, det er så lang tid siden. Oplevelsen har Nesrin lageret i sin hukommelse, og i sin fortælling lægger hun vægt på, at hun ikke kunne forsvare sig selv, fordi hun for det første var barn, og fordi hun på det tidspunkt ikke beherskede det danske sprog fuldstændigt. Nesrins oplevelse og hendes påvirkning heraf vidner om en oplevelse af asymmetri mellem hende og middagsgæsten, hvor Nesrin var den svagere modstander. Perspektivet om asymmetrien giver også et klart billede af en følelse af uretfærdighed, som Nesrin føler, fordi det ikke var en værdig og ligeværdig ”kamp”.

Erving Goffman, en anerkendt sociolog, har blandt meget andet skrevet en teori om stigma. Stigmat teorien bygger på relationen mellem det, som Goffman betegner for *de normale* og *de stigmatiserede*. De stigmatiserede er karakteriseret ved, at de fysisk, psykisk eller socialt repræsenterer dekrediterende særtræk (Goffman 1986:3). Endvidere arbejder Goffman ud fra to perspektiver, når det angår oplevelsen af stigma; det dekrediterende og det vanærende.

Endvidere taler Goffman om tre forskellige typer for stigma, hvoraf jeg i denne sammenhæng kun finder det relevant at redegøre for typen, som er slægtsbetingede – tribal(Goffman 1986). Denne type omfatter race, religion og nation, hvilket Nesrins citat er et godt eksempel på, fordi middagsgæsten tydeligvis forbinder muslimer (Islam) som noget negativt. I Nesrins reference forsøger hun at ”forsvare” sig selv, men føler at hun fejler, fordi hendes ”modstander” er det stærkeste led.

Ifølge Goffman er der flere måder at håndtere stigma, og i sin bog om stigma skriver han, at nogle stigmatiserede på den ene side forsøger at korrigere og ændre baggrunden for, at de bliver stigmatiseret(Goffman 1986). I det her tilfælde ville det betyde, at Nesrin skulle tage afstand til Islam og fralægge sig sin religion. En anden måde stigmatiserede håndterer stigma på er ved at vende sig imod de normale og give dem skylden for den dårligdom, de oplever qua deres stigma(Goffman 1986). I relation til min gennemgang af ikke-vestlige efterkommers tilknytning til både uddannelse og arbejde kan den lavere tilknytning sammenlignet med etniske danskere give en forklaring herpå, selvom der ikke er noget belæg for dette. En tredje måde hvorpå stigmatiserede, håndterer stigmaet er at fastholde det, der er baggrunden for stigmaet og forsøge at bryde stigmaet(Goffman 1986).

I Nesrins tilfælde kunne dette betyde, at hun fastholder sin religion men forsøger at bryde med såkaldte negative stemplinger, der er forbundet med muslimer. Qua mit interview med Nesrin er det tydeligt, at hun forsøger at bryde med de negative stemplinger, som muslimer og i særdeleshed muslimske kvinder har i det danske samfund (se historiske afsnit). Hun betragter fortsat sig

selv som muslim og søger at få succes igennem erhvervelsen af sin kandidatuddannelse. I modsætning til Jenkins' teori om ydre og *indre defineringer* søger Nesrin at ændre på de *ydre defineringer*, der måtte være om hende som muslim ved netop at træffe nogle beslutninger om uddannelse og livsførelse, som ikke svarer til den gængse opfattelse af en muslimsk kvinde.

I et andet interview fortæller Farid en lignende episode. I slutningen af et frikvarter står Farid inde i sin klasse og lytter til sin Tupac CD på klassens fælles cd-afspiller, hvor han pludseligt bliver afbrudt af en lærer. Læreren udtaler, at det typisk er "Farids slags", der altid er bøvl med, hvorefter han tager Farids CD ud af cd-afspilleren og tramper på den. Læreren fortsætter med trusler om at klage til skoleinspektøren og til Farids forældre. I Farids fortælling siger han, at han i denne situation for første gang i sit liv mister besindelsen og ender med at brække lærerens næse og slå ham omkuld.

Denne skelsættende episode bliver starten på en ændring i adfærd, hvor Farid går fra at have "offerrollen" og "være sympatisk", som han selv betegner det til at gennemgå en identitetskrise, hvor han fralægger sig "offerrollen" og kommer ud i en masse slagsmål og misbrugsproblemer. Ligesom i Nesrins citat oplever Farid ligeledes stigma, som er relateret til hans race, da en lærer fortæller ham, at det altid er hans "slags", der er problemer med. Igen er race eller etnicitet knyttet op på noget negativt, nemlig at der altid er problemer – noget negativt.

Til forskel fra Nesrins måde at håndtere stigmaet, agerer Farid væsentlig anderledes, da denne episode er starten på et ustabil

liv på afveje. Ud fra Goffmans teori kunne man sige, at Farid agerer i rollen, som stigmaet bygger på, da han begynder at lave ballade og problemer. En anden teoretiker og sociolog, Robert K. Merton, har blandt andet beskæftiget sig med det, han betegner som tilskrevne identiteter (Gilliam 2009). Med dette mente Merton ligesom Jenkins, at tilskrevne/*ydre defineringer* har stor betydning for individets identitetsdannelse, og at disse derfor influerer på identiteten (Jenkins 2009; Gilliam 2009). Merton mente videre, at identitetsdannelsen fungerer i cirkelbevægelser, hvor andres kategoriseringer, opfattelser og så videre påvirker individets egen selvopfattelse. Merton kaldte dette for "en selvopfyldende profeti" (Gilliam 2009). I Farids tilfælde betyder dette, at oplevelser og stigmaet, som den jeg har bekræftet, har påvirket hans egen opfattelse af sig selv, så stigmaet er blevet en realitet.. Blandt flere studier såsom *Bindestregsdanskere* af Yvonne Mørck og *De små opgør* af Marianne Nøhr Larsen, som belyser unge minoritetsunges identitetsdannelse, konkluderes det, at mange af de unge er marginaliseret, hvilket vanskeliggør deres identitetsmæssige proces (Larsen 2004, Mørck 1998).

Nesrin og Farid adskiller sig også fra hinanden beskæftigelsesmæssigt, da jeg foretager interviewene med dem. På det tidspunkt er Farid først nu er kommet i gang med en HF uddannelse, mens Nesrin er i gang med sin kandidatgrad. Selvsagt er de begge under uddannelse, men på grund af Farids turbulente fortid er uddannelsen noget, han først nu er gået i gang med. En anden åbenlys forskel er, at Farid er en mand og Nesrin en kvinde. I relation til de øvrige efterkommere, som ligesom Farid og Nesrin berettede om lignende hændelser, oplever størstedelen af

de kvindelige efterkommere at være "fremmede". Mændene derimod er opdelt i lige store grupper, hvor to har haft oplevelser som "fremmede", mens de resterende to ikke synes at have haft andre end gennem mediernes portrættering af indvandrere og efterkommere. Der ses derfor et kønnet perspektiv, hvor kvinderne i højere grad end mændene synes at opleve at være "fremmede". Det er værd at dvæle ved mændenes og kvindernes forskellige måder at håndterer stigmaet og oplevelserne på. For begge af de mandlige efterkommere, som har haft oplevelser som "fremmed", gælder nemlig, at disse tilskrevne identiteter blev selvopfyldende profetier, og livet som kriminel og misbruger blev dagligdag. Størstedelen af kvinderne derimod har håndteret tingene anderledes og er gået imod de stigmaet og tilskrevne identiteter, de gennem deres opvækst har mødt.

Både Nesrin og Farids oplevelse i barndomsårene giver et billede af, hvor stor en betydning oplevelsen af at være "fremmed" i barndomsårene har af betydning for identitetsdannelsen. Også andre respondenter beretter om den form for oplevelser, de har haft i både barndomsårene og som voksen. Bilal er den eneste af efterkommerne, der hverken synes at have et behov for at "bevise" noget overfor etniske danskere og ikke synes at have haft oplevelsen af at være fremmed blandt etniske danskere.

En rodløs "fremmed"

Mange af de mellemøstlige efterkommere fortæller under deres interviews, hvordan det at være "fremmed" kan ses i andre sammenhænge end det at være "fremmed" blandt etniske danskere. Mange heriblandt Adem, Amina og Nesrin oplever også en fremmedhed blandt personer fra samme etniske gruppe som dem selv. I det følgende citat fortæller Adem, at han og hans familie på ferier i Tyrkiet altid betragtes som europæere og som ikke-rigtige tyrkere, fordi de har tilbragt så mange år i Danmark. Der er særligt en episode, som Adem fortæller mig, der gør indtryk. Under et ophold i Tyrkiet har familien valgt at tage ud at spise på en restaurant en aften. På restauranten mødes Adem med mange spørgsmål:

"Så spurgte han mig; "Er han fra Tyskland eller et eller andet, om jeg er fra Europa?" der sagde jeg ja til ham.. ja sagde jeg og han smilede bare så spurgte jeg, "hvordan kunne du vide det?"- jeg var nysgerrig. Det var også et spørgsmål, jeg også havde. Hvordan kan man høre det? Hvad er det, jeg gør galt, når jeg snakker? "du lyder alt for fin, når du snakker... Du lyder alt for velopdragen til, at jeg vil tro på, at du kommer herfra" Det var ikke et svar, jeg havde forventet, jeg tænkte, min accent er hel gal eller et eller andet, men det var så.. på talen kan man også se det, er også noget... måden jeg er klædt på." (Transskribering fra Adems interview).

Som det fremgår af ovenstående citat, anerkendes Adem ikke som tyrker, når han er i Tyrkiet, fordi han er for velopdragen, når han formulerer sig på det tyrkiske sprog. Jævnfør allerede rede-

gjort teori om *den fremmede*, kan det ovenstående være et udtryk for, at Adem betragtes som "fremmed", fordi han ikke lever op til restauratørens perception af det tyrkiske *kulturmønster*. Den tyrkiske restauratør forbinder tilsyneladende Adems velopdragenhed som noget ikke-tyrkisk og noget, der i højere grad er forbundet med noget europæisk. Adem betragter heller ikke sig selv som en del af den tyrkiske ingruppe, når han udtrykker, at han havde forventet, at han ikke passede ind 100 %.

På den måde kan man sige, at Adem accepterer sin position som fremmed, men alligevel er en vis tilknytning til Tyrkiet vigtig for ham. Ligeledes har Adem også tanker om at lære sine kommende børn om den tyrkiske kultur, hvor blandt andet det tyrkiske sprog betyder meget for ham at lære fra sig. Det er ret interessant, hvordan viljen til og ønsket om at lære sine kommende børn noget af det tyrkiske *kulturmønster* er så stærkt nu, hvor han også vedkender sig, at han ikke har interesse for at bosætte sig i Tyrkiet nogensinde. Videre kan det tænkes, at heller ikke disse børn kommer til at bliver anerkendt af den tyrkiske ingruppe som værende rigtige tyrkere men bliver betragtet som fremmede ligesom Adem selv.

I Schütz' essay er *den fremmede* ekskluderet og kun ved at tilegne sig ingruppens *kulturmønster*, accepteres han/hun. Endvidere skriver Schütz, at den fremmede også gerne vil tilegne sig ingruppens *kulturmønster*, sådan at han/hun kan accepteres af ingruppen (Schütz 1975). Hvis vi overfører teoriens perspektiver på Adems fortælling, kan udtrykket om at ønske at tilegne sig det tyrkiske *kulturmønster* siges i særdeleshed at være der, men da han kun besøger Tyrkiet nogle gange om året i forbindelse med

ferier, vil det vanskeliggøre, at han vil være i stand til at aflæse *kulturmønsteret* fuldstændigt, hvorfor også hans kommende børn formentlig vil indtage en position som "fremmede". Dét at være fremmed er for Schütz forbundet med noget, der er alt andet end positivt eller holdbart, hvorfor det også er interessant, at Adem synes, at hans kommende børn bør tilegne sig dette *kulturmønster*, selvom dette ikke kan gøres fuldstændigt. Positioneringen som "fremmede" kan derved siges at opretholdes og reproduceres, hvilket ikke synes at være forbundet med noget negativt for Adem, selvom man godt kan udlede dette ud fra Schütz' teori om *den fremmede*.

Blandt andre respondenter er det at være fremmed noget anderledes end den oplevelse, som Adem har i sine forældres oprindelsesland. Bilal oplevede i sin gymnasietid, hvordan nogle fra gruppen af de andre etniske personer ekskluderede ham fra deres fællesskab, da han forsøgte at tage del i gruppen. Han forsøgte nogle gange at sætte sig sammen med dem i frikvarteret, men mærkede at der var en forskel mellem ham og gruppen. I interviewet synes Bilal at have svært ved at forklare, hvori forskellen mellem ham og gruppen af de andre etniske drenge bestod, men fortæller at de var noget mere højtråbende og lidt af nogle hårde typer, hvilket han ikke brød sig om. Drengene så tydeligvis også en forskellighed i ham, fordi nogle af dem omtalte ham som "integreret perker".

Ligesom Adem og andre af de mellemøstlige efterkommere synes det at være "fremmed" at være tæt forbundet med noget adfærdsmæssigt, og også i Bilals tilfælde anerkendes han ikke som "native". Bilal fortæller i sit interview, at prædikatet som "integre-

ret perker” fulgte ham to år af gymnasietiden, da det særligt var én af drengene fra gruppen, der stod bag mobningen og ekskluderingen – en såkaldt alfahan. I dag er Bilal venner med nogle af drengene fra den anden etniske gruppering fra gymnasietiden, men han har ligeledes etniske danske venner. Han synes at trives i begge *lejre*.

Aisha fortæller også i sit interview om forholdet mellem personer fra hendes egen etniske gruppe og etniske danskere, selvom hun også mener, at det er vigtigt at kunne forstå begge ”*lejre*”, og selvom hun oplevede en stor forskellighed mellem de arabiske kvinders adfærd og sin egen, da hun boede i Libanon. Også i folkeskolen oplevede hun denne forskellighed mellem de anden etniske piger og sig selv.

Zygmunt Bauman, en postmoderne teoretiker og sociolog, belyser i sit værk *Modernity and Ambivalence* en mellemposition, som han synes, *den fremmede* besidder (Bauman 1991). *Den fremmede* er ifølge Bauman hverken *inside* eller *outside*, fordi han tilhører en gruppe af *ubestemmelige*. *De ubestemmelige* vil ikke kategoriseres, hvorfor disse også udgør en trussel for det moderne samfunds måde at organisere sig på, fordi det netop gøres i enten-eller forhold (Bauman 1991).

Ud fra både Bilal og Aishas perspektiv om at kunne tilpasse sig og indgå i begge grupperinger synes dette at være i tråd med Baumans teori, fordi begge efterkommere mener, at det ikke er muligt at placere sig i enten den ene eller den anden gruppe. Bauman mener videre, at disse måder at organisere sig på ændrer sig i postmoderniteten og tager mere flydende karakterer,

som derved medfører, at *den fremmede* ikke længere udgør en trussel med sin mellemliggende position (Bauman 1991). Dette perspektiv synes ikke at være gældende for størstedelen af mine respondenter, som synes at opleve sig ”fremmede” blandt etniske danskere, men for især Bilal synes dette at være i tråd med den øvrige del af hans interview.

En ”fremmed”, der vil være ”fremmed”

Størstedelen af de mellemøstlige efterkommere fortæller, at de i en eller anden grad føler sig ”fremmede” blandt etniske danskere. Det er dog enormt interessant, hvordan størstedelen af dem fortæller, at de på nogle områder ikke synes om eller ønsker at opleve sig selv lig med ingruppens (etniske danskere) *kulturmønstre*. Mange af de mellemøstlige efterkommere synes faktisk slet ikke om at tilegne sig ingruppens *kulturmønstre*, fordi de af forskellige årsager ikke føler, at det er det rigtige for dem.

Michael fortæller i sit interview, at han synes, at etniske danskere stræber for meget efter lykken og oplever, at personer med oprindelse fra Mellemøsten i højere grad lever en sorgfuld tilværelse, fordi de dels personligt er mærket af de turbulente forhold, der er i regionen, og dels fordi de viser respekt overfor befolkningen, der gennemlever disse forfærdeligheder. Michael synes derfor ikke om den danske mentalitet om altid at skulle være lykkelig, hvorfor han ikke ønsker at tilegne sig det danske *kulturmønstre* på det område.

Generelt er størstedelen af efterkommerne enige om forskellige elementer, som de ikke synes om og derfor ikke ønsker at tilegne sig. For eksempel er humoren noget mange finder upassende og

uhøflig. Det er særligt jokes omkring familie, sex og andet, som efterkommerne ikke synes at ville tage del i eller tilegne sig. I det kommende citat fortæller Cana om et af de områder, hvor hun synes, at etniske danskere er anderledes, og hvor hun snarere foretrækker det mellemøstlige *kulturmønster*.

”(...)Det er sådan en typisk dansk ting synes jeg; jeg skal sidde med familien og spise æblekage, eller et eller andet, hvor jeg bare tænker, du ved, i har meget sådan planlagte weekender, hvor vi er sådan, vi tager den lidt på gefüle du ved, så kommer hele familie, eller så skal vi dit. I er et meget meget planlagt, altså danskere, det er sådan helt, hvor jeg tænker, hvis jeg skal lave en aftale med en dansker så er det sådan 14 dage frem, du ved, sådan er ud-lændinge ikke generelt, det er meget sådan: kan du ses nu, ja selvfølgelig kan jeg det, og klokken er 12, øhm der er nogle små regler vil jeg sige, man skal ringe før man kommer, man skal aftale det i god ide, man skal aftale hvad man skal spise i god tid, der er ikke noget som bliver ladet til tilfældighederne, øhh, og den måde som man også tiltaler hinanden på, det er meget mere sådan, selvfølgelig kan man snakke, men man snakker heller ikke ret meget med en man ikke kender, det er meget begrænset faktisk. (...)øhm jeg tror vi er lidt mere åbne også med vores hjem på en eller anden måde(...) (Transskribering fra Canas interview).

Den fremmede er en, der forsøger at tilpasse sig ingruppen og betragtes derfor ikke ligestillet med ingruppen, før denne tilpasning har fundet sted (Schütz 1975). Ud fra min undersøgelse er der dog klare tendenser til, at de ”fremmede” selv ej hellere ønsker at tilegne sig alle elementer fra ingruppens *kulturmønster* og i stedet positionerer sig som fremmede af eget valg. *Den fremme-*

de er dermed sagt ikke nødvendigvis "tvunget" til eksklusion men kan selv vælge ikke at ville tilegne sig ingruppens *kulturmønster* fuldstændig ukritisk. Det giver et helt andet billede af, hvordan det er at være "fremmed".

Sociologen Paul Gilroy har blandt andet beskæftiget sig med indvandringens betydning for nyracismen. I sit værk *Between Camps* argumenterer han for kulturens vitale betydning som differentieringsmarkør blandt befolkningsgrupper(Gilroy 2000). Som jeg også redegjorde for i specialets historiske gennemgang, synes racismen at være erstattet af nyracismen, der i højere grad er fokuseret på kultur fremfor biologiske karakter. Gilroy mener videre, at nyracismen betinger en opfattelse af, at der eksisterer én kultur og en homogen befolkning, hvorfor der også opstår grupperinger af de, der hører til, og de der ikke gør(Gilroy 2000). Ligesom i de tidligere omtalte teorier vil de, der ikke hører til ikke blive inkluderet i fællesskabet (ingruppen) og betragtes som *out of place*, som Gilroy betegner det(Gilroy 2000). Qua nyracismens fremtog udviklede der sig såkaldte *lejre*, hvor en kulturel renhed efterstræbtes. I Gilroys værk er perspektivet rettet imod majoriteten, som ekskluderer og ikke ønsker at "forurene" med andre kulturer(Gilroy 2000).

Ud fra Gilroys perspektiv kan de ovenstående perspektiver fra de mellemøstlige efterkommere være et udtryk for selv samme *lejr*-mentalitet, hvor altså efterkommerne ikke ønsker at "forurenes" med dansk humor, opførsel (*kulturmønster*) etc., fordi de mener, at deres egen kultur og *kulturmønster* er bedre. Derfor fravælger de også aktivt at tilegne sig og blive accepteret af ingruppen. Det

er med andre ord "udlændinge"-lejren, der i denne sammenhæng synes at opleve lejren med de etniske danskere som *out of place*.

Identitet

Ligesom i det ovenstående afsnit vil jeg på baggrund af det relaterede orienterende begreb belyse, hvilke centrale elementer der indgår i de mellemøstlige efterkommers konstruktion af identitet. Da jeg allerførst konstruerede det orienterende begreb *identitet*, skete det på baggrund af et af mine underspørgsmål; *Hvilken betydning har det for efterkommernes identitetsfølelse at have forældre, der har et andet oprindelsesland end dansk?* Her bevæger jeg mig i universet af et enten-eller forhold, enten anskuer efterkommerne sig selv som danskere eller som de etniske grupperinger, forældrene har oprindelse fra. Identitet er en løbende proces, der afhængig af egne forestillinger, tilegnede perspektiver igennem socialisering og *ydre defineringer* konstrueres og modificeres. Særligt de ydre faktorer ved negative og positive stemplinger har afgørende betydning for identitetsdannelsen. Identitetsdannelsen sker også igennem processer relateret til forskellighed og lighed mellem individet og dets ydre omgivelser.

Med udgangspunkt i min undersøgelse fandt jeg frem til meget mere end et enten-eller forhold såsom hybrididentiteter, hvorfor jeg i dette afsnit vil inddrage anden teori for at belyse tendenserne dybdegående. I dette afsnit vil jeg derfor belyse temaerne; At være dansker, At være udlænding og muslim samt At være både-og og hverken-eller.

Fælles for alle de mellemøstlige efterkommeres identitetskonstruktion er, at alle oplevede de at have haft flere identitetskriser.

Det kan måske diskuteres, hvorvidt identitetskriser ikke er en naturlig del af livet hos ethvert individ, men for de mellemøstlige efterkommere, jeg interviewede, var identitetskriserne fokuseret på, hvorvidt de var danske eller ej. Nogle gik igennem forskellige faser af at være det ene og så det andet, før de var nået til deres nuværende identitetsfølelse. Dette vil jeg belyse senere i denne analyse.

At være dansker

Det at være dansker har for nogle af de mellemøstlige efterkommere været en selvfølgelighed, fordi de er født og opvokset i Danmark. Under interviewene oplevede jeg, at nogle af efterkommerne stillede sig undrende overfor mine spørgsmål til deres identitetskonstruktion – for hvis ikke de er danske, hvad er de så?, sagde de.

Ud af de 8 efterkommere var der tre, der anså sig selv som danske. I det kommende citat fortæller Aisha om sin følelse som dansker.

”(...)jeg føler mig dansk på den måde, jeg kan ligeså meget som alle andre, så hvorfor skulle jeg ikke kunne det, altså hvad gør andre danskere mere dansk end mig, udover udseende.” (Transkribering fra Aishas interview).

Som det fremgår af ovenstående citat føler Aisha sig som dansker, fordi hun kan ligeså meget som alle andre, altså en oplevelse af ensartethed i sin kunnen. Det er dog alligevel interessant, hvordan Aisha angiver sit udseende som noget, der ikke er dansk, ligesom om at det at være dansk er forbundet med noget fysisk. Der hersker ingen tvivl om, at det at være dansk for Aisha

indebærer en bestemt fysik. Teoretisk er det også interessant, at Aisha, trods hendes oplevelse af *forskellighed*, alligevel oplever sig selv som dansker. Hendes følelse af danskhed kan derfor siges at være med et forbehold, fordi hun også anskuer sit eget udseende, som noget der skiller sig ud fra andre danskeres som en gruppe. I Aishas citat nævner hun, at hun har den samme kunnen som etniske danskere, hvorfor hun betragter sig selv som dansker. Inddrages Jenkins' begreber i forhold til identitetsdannelse, er udseendet selvsagt et billede på en forskellighed, men i samme citat udtrykker hun en *lighed*. Forholdet mellem *forskellighed* og *lighed* er derved ikke et spørgsmål om enten-eller men er to sammenhængene faktorer, hvor Aisha på den ene side betragter sig som *forskellig* fra danskerne og på den anden side oplever en *lighed*.

Endvidere fortæller Aisha om en kontekstbundet dansk identitetsfølelse. Hun fortæller, at oplevelsen af at være dansker virkede stærk, da hun boede i Libanon, men samtidig mærker hun nu, at hun er blevet mere araber efter at være flyttet tilbage til Danmark. Perspektivet i det at betragte sig selv som dansk synes at være omskifteligt og er en konstant proces for hende.

De øvrige to efterkommere Bilal og Adem føler sig ligeledes danske men også med et forbehold. I Adems interview fortæller han, at han er utrolig splittet omkring, hvorvidt han skal beholde det tyrkiske eller danske statsborgerskab, såfremt han skulle vælge imellem dem. Videre fortæller han, at det tyrkiske betyder enormt meget for ham, når han en dag får børn, hvilket jeg redegjorde for i analyse-afsnittet om det at være "fremmed". Under interviewet med Bilal fortæller han, at han er dansk, men ligesom de to øvri-

ge mellemøstlige efterkommere italesætter han sig selv som ikke-etnisk dansk altså igen en differentiering med hensyn til det at være dansk.

Et eksempel herpå;

"(...)jeg var den eneste som var, som ikke var etnisk dansk eller hvad man kan sige ikke(...)." (Transskribering fra Bilals interview)

Selvom de tre mellemøstlige efterkommere betragter sig selv som danske, opstår der alligevel et forbehold til selv samme danskhed og en bevægelse mellem de to *"lejre"* i italesættelsen af dem selv under deres interview. Dette er et interessant perspektiv, der er værd at reflektere over, for, som det også fremgår af det tidligere afsnit, de samme efterkommere gav faktisk udtryk for ikke at opleve at være *"fremmede"* blandt etniske danskere. Alligevel oplevede både Aisha og Adem at skulle *"bevise"* sig overfor de etniske danskere. Det virker paradoksalt, at efterkommerne oplever sig selv som danske men alligevel betragter det med et forbehold.

De mellemøstlige efterkommeres forbehold til deres danskhed kan være et udtryk for deres oplevelse af den *ydre definering*, som medierne og politikerne synes at repræsentere, som jeg har belyst i henholdsvis den historiske gennemgang og i analysens første del.

Alle tre mellemøstlige efterkommere giver udtryk for en irritation af mediediskurserne og påvirkes selvsagt også af disse *ydre definitioner*, men hvorvidt dette er baggrunden for deres danskhed-med-forbehold vides ikke. Koefoed og Simonsen belyser selvsamme fænomen i en undersøgelse i Danmark omhandlende unge

migranternes identitetsfølelse. I undersøgelsen opleves den danske identitet heller ikke som fuldstændig, fordi de er mærket af de samfundsdiskurser, der synes at være der i forhold til hvad det vil sige at være dansk. Derfor befinder de unge sig i en konstant *ambivalence* af noget ikke-fuldstændigt (Koefoed & Simonsen 2012). Denne *ambivalence* kan også ses i forhold Aishas og Adems følelse af ansvar for at bevise. I sit interview fortæller Aisha, at hun på trods af sin succesfulde virksomhed fortsat føler, at målet ikke er opnået i forhold til at bevise det danske samfund om hendes værd. Videre fortæller hun, at målet først er nået, når hun har eksamenspapirerne i hånden – først der er hun noget. *Ambivalence* vidner ligeledes om en asymmetri i de mellemøstlige efterkommeres position i forhold til de etniske danskere, fordi de ikke oplever sig selv som danske uden forbehold og føler, at de skal bevise noget.

Det er også værd at notere, at Bilal foruden Aisha er respondentgruppens to selvstændige og på den måde også er økonomisk ligestillet med de etniske danskere. Adem er i gang med sin bachelor på universitetet, hvilket på sigt også stiller ham i en høj social position i det danske samfund. Ligeledes oplevede ingen af dem at være ”fremmede” blandt etniske danskere, men alligevel betragter de deres danske identitetsfølelse med en *ambivalence*, hvilket virker paradoksalt.

At være udlænding og muslim

Andre af de mellemøstlige efterkommere føler sig ikke som danskere men anskuer i stedet sig selv som udlændinge eller muslimer. Det er ligeledes interessant, at ingen af de mellemøstlige efterkommere synes at vedkende sig forældrenes etniske baggrund som et element i deres identitetskonstruktion. Nesrin fortæller i sit interview, at hun i højere grad oplever sig selv som udlænding end som tyrker, fordi vennekredsen altid har bestået af personer med mange forskellige etniske baggrunde. Endvidere fortæller hun, at tyrkere som oftest ikke er nogle, hun føler sig lig med, hvorfor hun heller ikke føler sig som en tyrker. I det nedenstående citat fortæller Cana, hvorfor det ikke er muligt for hende at være dansk.

”Fordi jeg var jo ikke dansker, jeg har jo ikke noget dansk i mig, altså og sådan har jeg det stadigvæk, altså jeg bliver ikke fornærmet over det, men jeg har jo ikke noget dansk i mig, altså jeg har jo ikke noget dansk navn jeg har ikke noget dansk blod, der har ikke været noget dansk i min familie overhovedet, øhm og synes også når jeg tager hjem, så lever jeg ikke på en ærkedansk måde, hvis man kan sige det sådan, jeg ved godt der ikke er en bestemt måde at leve på, men det føler jeg ikke at jeg gør.” (Transkribering fra Canas interview).

I Canas citat, hvor hun beskriver, hvorfor hun ikke er dansk, kan elementerne dansk navn, livsstil og blod, som kan siges at være et billede på oprindelse, være udtryk for, hvad Cana betragter som elementer, der skal være opfyldt for at kunne betragte sig

selv som dansk. Elementer hun ikke selv synes, hun opfylder, og derfor betragter hun heller ikke sig selv som dansker.

I den første del af analysen belyste jeg, hvordan nogle af de mellemøstlige efterkommere, heriblandt Nesrin og Cana, selv valgte at indtage positionen som "fremmede", fordi de ikke synes at kunne forene sig med det danske *kulturmønster*. I relation til Gilroys *lejr* terminologi kan disse kvinders identitetsfølelse og indtagelse af en position som "fremmede" være et udtryk for selv samme *lejr*-mentalitet, hvor ønsket om kulturel renhed efterstræbes, hvorfor kvinderne ikke identificerer sig som danske. Omvendt kan udtrykket for den ikke-danske identitetsfølelse være baggrunden for, at de ikke ønsker at tilegne sig det danske *kulturmønster*.

I Gilroys teori er konsekvenserne af disse såkaldte *lejre* mere radikale og krigslignende end Nesrin og Cana synes at have givet udtryk for i deres interviews. Kvinderne oplever ikke nogen konflikt i forhold til at indgå i det danske samfund, hvor de begge i skrivende stund er i gang med deres kandidatuddannelse.. Videre synes de ikke at have problemer med at omgås etniske danskere selvom de giver udtryk for, at de føler sig mere tilpasse og trygge blandt personer med anden etnisk herkomst end dansk.

Islam har ligeledes en stor betydning for de to kvinders identitetsfølelse. Nesrin fortæller, at hun i højere grad dyrker Islam end hendes moder gør og også mere, end hun gjorde gennem sin opvækst. Ses Nesrins perspektiv i forhold til den centrale betydning, religionen har fået i hendes voksne år, viser mange andre studier, at de unge efterkommere i højere grad dyrker religionen

end deres forældre(Larsen 2004; Mikkelsen 2011; Gilliam 2009; Christensen 2010). De øvrige studier viser, at dette skyldes et stort fokus på Islam og muslimer, som i høj grad har været omdrejningspunktet for en negativ diskurs omkring indvandrere og efterkommere og derved er blevet italesat enormt meget blandt minoritetsunge og efterkommere(Larsen 2004; Mikkelsen 2011). I Nesrins interview står Islam i kontrast til danske samfund, fordi hun ikke synes disse er forenelige i den måde, etniske danskere lever eller anskuer virkeligheden på. Det er dog værd at notere, at for størstedelen af de muslimsk-mellemøstlige efterkommere synes Islam ikke at være i kontrast til deres identitetsfølelse, hvilket heller ikke indtager en ligeså væsentlig rolle identitetsmæssigt som hos de førnævnte mellemøstlige efterkommere.

Andre studier såsom Koefoed og Simonsens feltstudium viser også, at nogle af de unge identificerer sig med Islam og det at være muslim. Ligesom kvinderne fra min undersøgelse dyrkede respondenterne fra Koefoed -og Simonsens undersøgelse Islam mere spirituelt, end at de egentlig levede efter de regler, der er indenfor Islam(Koefoed & Simonsen 2012). Også Garbi Schmidts undersøgelse af muslimske unge indvandrere viste, at de unges særlige positionering som muslimer kom til udtryk i deres dyrkelse af Islam. I modsætning til den ældre generation dyrkede de unge udvalgte elementer i Islam såsom fasten og bønner, men det, der havde størst betydning for de unge, var at opføre sig moralsk og etisk rigtigt(Schmidt 2004). Begge studier vidner om en forskellighed i dyrkelsen sammenlignet med den ældre generation, men at de også i højere grad synes at dyrke religionen mere end den ældre generation.

Laura Gilliam har på baggrund af et feltstudium, der er foretaget på en dansk folkeskole undersøgt unge indvandreres og efterkommeres identitetsdannelse. I dette feltstudium er hun kommet frem til nogle interessante fund, som i høj grad er relevante at inddrage her. I sit studium oplever hun, hvordan disse unge indvandrere og efterkommere identitetsmæssigt positionerer sig som "anderledes" qua gentagne konfrontationer med deres anderledes baggrund(Gilliam 2009). Gilliam oplever en slags "selvopfyldende profeti", hvor de unge, efter mødet med gentagende negative stemplinger, bliver som de karakteristika fra de negative stemplinger. Dette perspektiv er i tråd med Jenkins' perspektiv omkring betydningen af *ydre definerings*. Som jeg tidligere i analysen belyste, havde Nesrin oplevet, hvad hun selv beskrev som "angreb" i forhold til hendes "anderledes" baggrund som muslim. Ligeledes vidner Nesrins interview om gentagne oplevelser med mobning, hvor hendes opvækst er præget af eksklusion og diskrimination qua hendes baggrund. For eksempel fortæller Nesrin, at de andre børn i folkeskolen konsekvent kaldte hende for Al-Qaeda, hvilket må siges at være tæt forbundet med noget negativt. Med Gilliams undersøgelse in mente må den slags oplevelser have haft stor indflydelse på Nesrins identitetsdannelse.

Videre observerer Gilliam, at også de muslimske unge på skolen italesætter sig selv som muslimer, altså at det ikke kun er noget udefrakommende, der frembringer denne kategori(Gilliam 2009). Hun oplever, at der blandt de unge også er såkaldte *forestillede fællesskabsopfattelser* i forhold til, hvad det vil sige at være muslim en term, som Benedict Anderson også brugte i forbindelse med national identitet. De muslimske børn havde, foruden de

gentagne møder med kategorien som "anderledes", også skabt et fællesskab baseret på det at være muslim. Gilliam uddyber videre, at de unge på den måde er fælles om at stå udenfor fællesskabet og videre fælles om at være "anderledes".

Nesrin fortæller videre i sit interview, at hun indgår i et fællesskab, hvor andre som hende selv deler de samme værdier, livsstil og baggrund som anden etnisk. Jeg vil i den sidste del af analysen komme noget nærmere ind på de fællesskaber, som de mellemstilige efterkommere indgår i.

Cana beskriver ikke i sit interview oplevelsen af gentagne "du er anderledes", men fortæller, at hun altid havde oplevelsen af at være anderledes i forhold til de etniske danskere. Canas oplevelse af at være anderledes var derfor ikke kun en karakter, hun blev tillagt men var ligeledes en følelse, hun selv havde, hvilket giver et nuanceret billede af blandt andet Gilliams studium, som i højere grad ligger vægt på "det muslimske fællesskab" som et produkt af gentagne negative stemplinger.

Cana beskriver, at oplevelsen af at være anderledes i høj grad var bundet op omkring forskellige levevilkår, da for eksempel størstedelen af hendes klassekammerater kom fra pæne og mere velstillede familier. Endvidere fortæller hun, at hun allerede som meget ung havde en følelse af, at der var en forventning om, at hun skulle prøve at passe ind, hvorfor hun mange gange under spillede de forskelligheder, hun oplevede, at der var. Cana giver i sit interview udtryk for at være flod over at skulle tage klassekammerater med hjem, hvorfor hun slet ikke gjorde det. Canas interview vidner om en oplevelse af at være anderledes, fordi hun

til dels kom fra en familie med en lavere socioøkonomisk position sammenlignet med hendes klassekammeraters.

Fortsat er kvinders identitetsfølelse som udlændinge og muslimer samt deres positionering i forhold til at være "fremmede" i fin tråd med både Gilroys og Gilliams vinkel, altså at kvinderne positionerer sig som en gruppe/*lejr* adskilt fra etniske danskere.

Den adskilte gruppe/*lejr*, som kvinderne befinder sig i, kan give anledning til en formodning om, at disse kvindelige efterkommere generelt klarer sig dårligere end de mellemøstlige efterkommere med en dansk identitetsfølelse og næsten ingen oplevelser af at være "fremmede", fordi mødet med de negative *ydre defineringer* som muslimer og "fremmede" tilvejebringer "selvopfyldende profetier". Dette er dog ikke tilfældet for Cana eller Nesrin, som begge repræsenterer nogle af respondentgruppens beskæftigede, hvor de begge er ved at erhverve sig en kandidatgrad. Derudover består gruppen af mellemøstlige efterkommere, som har en identitetsfølelse som udlænding og muslim, kun af kvinder, hvilket i sig selv også er interessant, qua det at flere andre af de mellemøstlige efterkommere oplevede at være "fremmed".

At være hverken-eller og både-og

Ud af de 8 mellemøstlige efterkommere, jeg har talt med, er der tre, der hverken identificerer sig som danskere eller som tilhørende anden etnisk gruppering. Alle tre giver i deres interview udtryk for at være malplaceret i begge ”*lejre*”, hvorfor to af dem i dag identitetsmæssigt synes at bestå af elementer fra begge grupper. En enkelt af de mellemøstlige efterkommere giver udtryk for en identitetsmæssig hverken-eller, hvorfor hendes identitetsfølelse kan karakteriseres som et slags ingenmandsland.

I det kommende citat fortæller Amina om hendes oplevelse af ingenmandsland;

”(...)du er hverken accepteret fra den ene eller den anden side, enten så bliver du 100 procent dansk, og så håber du på danskerne accepterer dig, og du får nogle danske venner, (...)altså danske normer og værdier, og du bare bliver en af dem, ellers skal du går over på indvandrersiden og så bliver helt lige som dem, hvor øhh man følger deres regler og normer, og altså deres begrænsninger, og jeg er hverken det ene eller det andet(...)” (Transskribering fra Aminas interview).

Som det fremgår af ovenstående citat beskriver Amina et skel mellem fuld tilpasset eller slet ingenting, hvorfor hun føler, at hun befinder sig i et ingenmandsland. Amina fortæller videre i sit interview, at hun oplever en forventning til at være enten dansker eller indvandrere, altså at det ikke er muligt at kombinere de to *lejre* på grund af, at der er den forventning til et enten-eller. Dette perspektiv er i god overensstemmelse med Gilroys teori om *lejre*,

da disse forudsætter en ”kulturel renhed”(Gilroy 1993,2000). Baggrunden for, at hun ikke vælger *lejr*, skyldes, at hun hverken synes at kunne forene sig med de rigide rammer indvandrer miljøet tilbyder eller med den danske måde at leve på.

Fortsat fortæller Amina om sin forvirring og utilpashed i dette ingenmandsland identitetsmæssigt. Hun fortæller ligeledes, at hun har det svært i sin position som ubeskæftiget, fordi hun føler sig glemt af systemet, netop fordi hun ikke er etnisk dansker, og hun giver udtryk for en stor skuffelse overfor systemet.

Aminas situation er klart en afgørende faktor i hendes identitetsmæssige positionering. Efter moderens tragiske dødsfald har hun foruden en stor sorg også mødt megen modstand fra systemet. Det er ikke til at vide, hvorvidt Aminas identitetsfølelse havde været anderledes, hvis situationen var anderledes. Aminas situation og de mange oplevelser som ”fremmed” i det danske samfund på tidspunktet, hvor jeg foretager interviewet, vidner om en identitetsfølelse, der er stærkt påvirket af de *ydre defineringer*, hun oplever gør sig gældende. Disse *ydre defineringer* bygger på et billede af, at indvandrere og efterkommere presses nedad i systemet af den etniske danske befolkning. I resten af hendes interview underbygger hun dette perspektiv af det danske samfund som ”undertrykkende”, hvilket jeg vil komme ind på i analysens sidste del.

De to øvrige efterkommere synes til gengæld godt, at det er muligt at kombinere de to *lejre*, selvom de hverken identificerer sig som danskere eller som ”udlændinge”.

Her beskriver Michael, hvordan han kombinerer de to verdner i sin identitet.

"(...)det jeg har lært af dem (etniske danskere), og det jeg har lært fra den anden gruppe (gruppen af anden etniske), det har jeg jo så taget med mig og opbygget til den person jeg er i dag - de holdninger jeg har.. Det vil sige, de positive holdninger, jeg har ovre fra danskernes side, har jeg taget til mig og de positive holdninger fra indvandrerne har jeg taget til mig." (Transskribering fra Michaels interview).

Ved at tage de positive holdninger fra begge lejre har Michael konstrueret den identitet, han har i dag. De tre mellemøstlige efterkommere har alle det til fælles, at de har oplevet mange identitetskriser og har alle tidligere i barndommen betragtet sig selv som danskere. Først efter mange oplevelser med diskrimination og være "fremmede" har de rekonstrueret deres identitet fra dansk til "udlænding". Og i dag har de to mandlige efterkommere valgt at kombinere de to verdener, hvilket de selv giver udtryk for er kommet som et resultat af de mange nedture og kriminelle oplevelser, de har haft.

Michael beskriver, hvornår og hvordan det identitetsmæssige skift fra dansk til "udlænding" forekom;

"Der omgås jeg også med danskere(...)og jeg så også mig selv som dansker, altså når folk de spurgte mig som barn - når de spurgte "hvor kommer du fra?" jamen så sagde jeg til dem "jamen jeg er dansker, og jeg kommer fra Danmark", også selvom jeg vidste, at mine forældre kom fra Iran.(...)Jeg kunne slet ikke forstå, hvorfor folk spurgte mig, hvor jeg kom fra. Øøh. Det havde jeg slet ikke

gjort mig overvejelser om hvorfor. Jeg omgås jo med danskere, og jeg har jo også et dansk navn, og jeg følte mig også som dansker og gjorde de samme ting, som de gjorde.. øøh ja.(...)Men når man så bliver ældre, og puberteten spiller en vis rolle i ens liv, jamen .. så synes jeg, det forandrede tonen. Tonen mellem de mennesker jeg havde haft det så godt med den forandrede sig mere til ”orh du er en perker”. Det var første gang, jeg hørte ordet perker. Nå men så er jeg en perker, altså.. selvom jeg hele tiden har følt, at jeg for eksempel var dansker.(...)” (Transskribering fra Michaels interview).

Som Michael beskriver i det ovenstående afsnit bevirker de mange spørgsmål om hans oprindelse og gentagne negative stemplinger, at han til sidst bliver en *perker*, som han kalder det. De skiftende identiteter i forhold til det at have dansk -og ”indvandrer” identiteter synes at komme på baggrund af oplevelser af ”fremmedhed” og negative oplevelser generelt, hvilket synes at være i fin tråd med Giddens’ og Jenkins’ teori herom. Netop de *ydre defineringer* og særligt negative og positive stemplinger har stor indflydelse på individets identitet(Jenkins 2009). Videre vidner de skiftende identiteter om identitetens foranderlighed og proces, som både Jenkins og Giddens påpeger(Jenkins 2009; Giddens 2008).

Ligesom Nesrin, og ligeledes set i Gilliams feltstudium, har de gentagne møder med en ikke-dansk kategori haft stor betydning for identitetsdannelsen. I modsætning til Nesrin gennemgår Michael et skift fra en identitetsfølelse som *perker* til international, hvor Nesrin ikke gennemgår et sådant skift og altid synes at have

haft en identitetsfølelse som udlænding, selvom de begge har haft mange oplevelser af at være "fremmed".

Michael fortæller videre, at mødet med andre personer af anden etnisk herkomst gav ham en følelse af accept og tilpashed. Han fortæller, at han ikke længere behøvede at tænke over, hvorvidt det, han gjorde, var accepteret eller rigtigt, fordi han oplevede at passe ind i gruppen.

I Michaels interview fortæller han, at han i starten oplevede en *forskellighed* mellem sig selv og "udlændingelejren", fordi størstedelen af dem var muslimer, og han selv ikke var det. Michael følte sig derfor stadig *forskellig* fra dem men tilegnede sig med tiden også kategorien muslim, da han i den periode identificerede sig som *perker*. I den forlængelse er det interessant hvordan også *forskelligheder* kan blive til *lighed* og inkorporeres i identiteten.

Identiteten som *perker* medførte et liv i kriminalitet for Michael;

"(...)de her unge (udlændinge) følte sig også frastødt i samfundet, og så kommer alt det der kriminalitet og alt det andet.. negative der følger med sig øh, af den her forskellighed, at man ikke er en del af samfundet. Jamen så ryger man jo automatisk ud i de der andre positioner i samfundet altså...(..)man kunne ikke få et lave-restående arbejde, det var heller ikke det, man ville, og så røg man ud i noget endnu lavere noget, som var en form for kriminalitet. Og.. der har jeg jo så også været, og der følte jeg mig også hjemme, også selvom man ikke kommer fra en familie, som går ind for kriminalitet men.. det var der, man røg hen, fordi det var der, samfundet havde(..)automatisk placeret én(..)Der man bør være og

man følte sig hjemme – det var i hvert fald her, man kunne være accepteret.” (Transskribering fra Michaels interview).

I citatet fortæller Michael, at livet med kriminalitet på sin vis gav ham en følelse af ”hjemme”, også selvom han synes at opleve, at det var et sted, samfundet havde placeret ham (negative stemplinger) og ligesindede. I relation til de historiske perspektiver og diskurser italesættes unge indvandrermand i medierne som blandt andet kriminelle, som Michaels udtalelse om samfundets placering af ham kan være et udtryk for. Ud fra de øvrige af Michaels citater kan oplevelsen af at være blevet ”placeret” af samfundet give et billede af diskursernes påvirkninger. Ligesådan kan Gilliams feltstudium i forhold til fællesskaber også ses i relation til Michaels udsagn og et ”hjemme” i det at være anderledes.

Efter at have tilbragt nogen tid i fængsel for den kriminalitet, han havde begået, begyndte Michael at reflektere over sin identitet igen.

” (...)”det var jo heller ikke det rigtige, at gå rundt med de her danskere, og gå rundt at tænke sikke nogle fucking perkere”, men samtidig er det heller ikke det rigtige at gå rundt med de her indvandrere og tænke ”fuck det her samfund – vi skal bare lave kriminalitet”, det er jo heller ikke rigtigt, så nu får man en hel tredje holdning, er der siger ”jeg vil hverken det ene eller andet (...)” (Transskribering fra Michaels interview).

I dag positionerer Michael sig hverken som *perker* eller som dansker som tidligere skrevet.

Kulturforskeren Stuart Halls belyser blandt meget andet denne kombinerede identitetsform *hybridkultur (hybridisering)*, hvilket Michaels udsagn i det ovenstående citat er et billede på. Halls mener, at *hybridkultur* er et udtryk for en tvunget placering, som et produkt af ikke at kunne genfinde sin tabte kultur i sin rene form (Mørck 1998). Ud fra de betragtninger, som Michaels interview tilvejebringer, kan hans skift af identitet fra dansk til *perker* og slutteligt til international være et udtryk for en utilpashed i kulturenes rene form, hvorfor han nu har tilegnet sig en mellemliggende position. Den øvrige del af Michaels interview underbygger og vidner om et individ, der aldrig føler sig lig med de forskellige *lejre*, han har været i - en utilpashed.

Også Farid har haft en periode, hvor livet var præget af kriminalitet. I analysens første del belyste jeg, hvordan også han havde haft oplevelser med det at være "fremmed" og med stigmaet. I dag positionerer Farid sig også som international, og ligesom Michael kombinerer han det danske *kulturmønster* med sine forældres etniske baggrund til en *hybridkultur*.

Ligesom Michael giver Farid udtryk for en utilpashed i de forskellige *lejre*, han har været i. Et andet perspektiv på *hybridisering* kan ses i Gilroys teori, der bygger videre på *lejr*-terminologien. Gilroy mener, at en mellemliggende positionering i forhold til *lejrerne* er mest fordelagtig, fordi dette skaber en dynamisk åbenhed i samfundet (Gilroy 2000; 1993). *Lejr*-mentaliteten er som tidligere redegjort for ekskluderende og lukket, fordi den forudsætter opfyldelse af en bestemt nationalitet og kultur, hvilket også vanskeliggør en placering i en mellemliggende position, fordi man på den måde automatisk vil udgøre et modstykke til selv samme

lejr-mentalitet. Gilroy uddyber videre, at personer, der indtager en mellemliggende position, vil blive betragtet som forrædere af egen *lejr* (Gilroy 2000).

Ud fra mændenes perspektiv synes begge at opleve konflikter i forhold til deres identitetsmæssige position, fordi de ikke har kunnet finde sig til rette i deres "udlændinge"-*lejre*, hvorfor de begge har valgt at skabe relationer med andre, der ligesom dem selv placerer sig mellem *lejrene*. Konflikterne har dog ikke været forbundet med forræderi, som Gilroy beskriver.

Videre synes der at være et kønnet perspektiv, fordi begge mænd formår at placere sig i en mellemliggende position af *lejrene*, hvorimod Amina synes at føle sig forvirret og rodløs, selvom de alle tre har oplevet mange identitetskriser. På den anden side har mændene også håndteret deres identitetskriser væsentlig anderledes og radikalt udad-reagerende end Amina, fordi de har haft et fuldstændigt skift identitetsmæssigt. Det er endvidere værd at bemærke, at både Amina og Michael er respondentgruppens ubeskæftigede. Farid derimod er den i respondentgruppen, der er kommet senest i gang med et studium og er i skrivende stund i gang med sit første år på HF.

Sammenlignet med den øvrige andel af de mellemøstlige efterkommere, der hver især har erhvervet sig eller fortsat er i gang med at erhverve sig en videregående uddannelse, er Michael, Farid og Amina dem, der beskæftigelsesmæssigt klarer sig dårligst i respondentgruppen. I forlængelse heraf er det værd at betragte, at disse efterkommere også gav udtryk for at have haft flest oplevelser som "fremmede" i det danske samfund.

Socialisering og familiær indflydelse

I dette afsnit vil jeg belyse specialets sidste tema udledt af det orienterende begreb *socialisering og familiær indflydelse*. På baggrund af diverse teorier udledte jeg disse faktorer til at belyse de mellemøstlige efterkommers identitetsfølelse, når disse har forældre fra et andet land end Danmark. I afsnittet omhandlende det orienterende begreb *socialisering og familiær indflydelse* redegjorde jeg for betydningen af primær socialisering, hvilket teoretisk skulle have en vital betydning for efterkommernes identitetsdannelse, fordi denne skulle konstruere en robust identitet, der ville være svær at forandre senere i livet. Spørgsmålet omkring etnicitet og positionering til omverdenen skulle ligeledes ifølge Jenkins rodfæstes i den primære socialisering (Jenkins 2008), hvorfor jeg i min undersøgelse spurgte efterkommerne om deres forældres oplevelse af Danmark samt deres oplevelse af deres forældres identitetsmæssige positionering af dem som danske eller ikke-danske. Også den sekundære socialisering har en betydning for identitetsdannelsen, fordi der ligesom i den primære socialisering tilskrives nogle perspektiver, som inkorporeres i identiteten.

I det følgende har jeg valgt at opdele i forskellige temaer. I dette afsnit har jeg valgt at differentiere mellem familiær og øvrige relationer, fordi jeg også i det relaterede orienterende begreb differentierer mellem primær socialisering (omsorgspersoner) og sekundær socialisering (øvrige relationer). Endvidere har jeg konstrueret nogle temaer under hvert af afsnittene familiær indflydelse og øvrige relationer. Temaerne jeg vil belyse er; *klasserejser, italesat identitet* samt *kreoliserede kulturer og "rene" fællesskaber*.

Familiær indflydelse

Klasserejser

Jævnfør tidligere redegjorte studier såsom Christensen og Jensens studium, forekommer der ofte såkaldte *klasserejser*, altså hvor forældre til efterkommere søger at genoprette tabt prestige og social status igennem deres børns opnåede sociale status eller opnå højere social status, end de havde i oprindelseslandet (Christensen & Jensens 2012).

For alle de mellemøstlige efterkommere forekommer der ligeledes *klasserejser* i dets forskellige former. For eksempel fortæller Adem, hvordan familien og hans forældre fra barnsben havde en forventning om, at han skulle erhverve sig en specifik akademisk uddannelse, og da hans valg af uddannelse blev noget andet, end det forældrene havde ønsket, blev de en smule misfornøjet. Det er især Adems fader, der fortsat har svært ved at acceptere uddannelsesvalget. Adem håndterer skepsissen ved at tale med sine forældre og argumentere for, hvorfor han har valgt den uddannelse, han har. Forældrenes holdning og perspektiv har en betydning for Adem, selvom han også nogle gange vælger at trodse deres synspunkter. Adem er dog den eneste af de mellemøstlige efterkommere, der fortæller, at hans forældre har specifikke uddannelser i tankerne til ham. Det er ikke atypisk, at minoritetsforældre har forventninger til, hvilke uddannelser deres børn skal have. I rapporten *Kønsroller og social kontrol blandt etniske minoritetsunge* fra 2014 ses samme tendenser. Baggrunden for forventningen af erhvervelse af specifikke uddannelser er i høj grad forbundet med prestige og ære i de etniske miljøer.

Ingen af Adems forældre har erhvervet sig nogen uddannelse i Tyrkiet, hvorfor der i Adems tilfælde er tale om en *opadgående klasserejse*, fordi Adems forældre søger at opnå en høj social position i det danske samfund. *Klasserejse*-begrebet er meget fokuseret på forældrenes perspektiv og motiv for, at deres børn skal erhverve sig en uddannelse(Christensen & Jensen 2012). Som jeg også tidligere i analysen har belyst, føler Adem et stort ansvar for at "bevise" sit værd over for de etniske danskere via erhvervelse af uddannelse. Uddannelsen har derfor en dobbelt funktion, idet dette ikke blot har til formål at højne forældrenes sociale position men også har den funktion at forsøge at opnå at "bevise" sit værd over for den danske befolkning.

De øvrige mellemøstlige efterkommere giver også udtryk for, at uddannelse har en vital betydning i deres forældres opdragelse af dem. I forhold til *klasserejse*-begrebet ses der både *opadgående* - og *nedadgående klasserejser*. Blandt de forskellige mellemøstlige efterkommere ses der dog ingen tendenser eller sammenhænge af oplevelse som "fremmede", køn, beskæftigelsesgrad eller identitetsfølelse.

I førnævnte rapport ses også et kønnet perspektiv, da der for mange af de kvindelige minoritetsunge i rapporten også er andre baggrunde for erhvervelse af uddannelse. Foruden prestige og ære betragtes uddannelse i nogle grupperinger som et middel til forøgelse af kvindens "aktie", når hun skal indgå i et ægteskab(Kønsroller og social kontrol blandt etniske minoritetsunge 2014). Jeg har dog ikke i min undersøgelse fundet tilsvarende

motiv eller baggrund for erhvervelse af uddannelse blandt de kvindelige mellemøstlige efterkommere. Endvidere konkluderes det i selv samme rapport, at der også forekommer en kønspektiv i baggrunden for hvorfor de unge vælger at erhverve sig en uddannelse. For mændene er motivationen i høj grad forbundet med selvforsørgelse, mens der for nogle af kvinderne er et ønske om at arbejde og for andre ikke er nogen egentlig motivation for at erhverve sig en uddannelse (Kønsroller og social kontrol blandt etniske minoritetsunge 2014).

I min empiriske undersøgelse ser jeg samme tendens som i rapporten *Kønsroller og social kontrol blandt etniske minoritetsunge*, når man betragter mændenes motivation for erhvervelse af uddannelse, som i høj grad netop er forbundet med selvforsørgelse. Omvendt ser jeg slet ikke tilsvarende tendenser blandt kvinderne. Størstedelen af kvinderne og også enkelte mænd fortæller, at deres motivation for erhvervelse af uddannelse skyldes, at de betragter dette som en del af deres identitet. Andre siger, at uddannelse fungerer som et slags skjold, som kan bruges til at forhindre at blive ”trampet” på af det øvrige danske samfund. Perspektiver omkring uddannelsen som et middel imod at blive set ned på, kan ses som en afgørende faktor i nedbrydningen af de negative forestillinger, der eksisterer af indvandrere og flygtninge i Danmark. På den måde nuanceres billedet yderligere af *klasserejse*-begrebet, som Christensen og Jensen har udledt af deres studium i Aalborg øst. *Klasserejse*-begrebet nuanceres, da der i før nævnte eksempel ikke lægges vægt på uddannelse som et middel til en erobring eller opnåelse af høj social position men

derimod om at bryde med en negativ forestilling af indvandrere og flygtninge og en oplevelse af ”undertrykkelse”.

Amina fortæller i det kommende citat, hvordan hendes forældre igennem hendes opvækst altid har fortalt hende, hvordan manglende uddannelse vil betyde, at man diskrimineres i Danmark;

” (...)de (indvandrere og hendes forældre) tænker, fint de (etniske danskere) prøver jo hele tiden at presse os nedad, og at vi ikke kan komme højere op, men hvis det er jeg kæmper, alle dem der går på universitet, der er indvandrere, de har det jo også rigtig svært med lektier og skole, og de kan næsten ikke følge med, og de har det meget hårdt, de sidder jo længere tid og laver lektier, end hvad danskere gør, for danskere har også forældre eller kan der noget, der kan hjælpe dem, det hører jeg jo også, så er det jo klart, man tænker, ved du hvad, jeg bor i det her land, og nu hvor de al ligevel ser ned på os, så bliver jeg nødt til at kæmpe, jeg bliver nødt til at få en uddannelse, og det er der, hvor den tanke kommer fra, jeg bliver nødt til at have et eller andet, så de ikke bare kan trampe på mig, så jeg bliver noget i øhh landet.” (Transskribering fra Aminas interview).

Forsat i Aminas interview fortæller hun mig, hvordan hun nu oplever, at hun ikke høres og ikke betragtes på lige fod med andre på grund af den situation, hun er i skrivende stund. Som jeg har redegjort for i Aminas biografiske profil, er Amina på kontanthjælp og har endnu ikke erhvervet sig en videregående uddannelse. Hun konkluderer derfor også i interviewet, at hendes forældre havde ret i deres antagelser om uddannelsens betydning

for nedbrydning af diskrimination og "undertrykkelse". Endvidere er Amina også temmelig rodløs identitetsmæssigt og oplever i høj grad sig selv som "fremmed". Samlet set er Aminas perspektiver, i forhold til hendes identitetsmæssige rodløshed, oplevelsen af at være "fremmed", og hendes syn på det danske samfund som "undertrykkende" overfor indvandrere og efterkommere er et tydeligt billede på en "selvopfyldende profeti" – i hvert fald en ud fra hendes egne og tilegnede opfattelser af, hvordan de *ydre definitioner* er.

Samlet set kan det diskuteres, hvorvidt elementer som ønsket om selvforsørgelse ved erhvervelse af uddannelse og identitet via uddannelse/arbejde ikke udgør "normale" faktorer for mennesker generelt, fremfor at være særlige karakter for ikke-etniske danskere.

Der hersker dog ingen tvivl om, at den primære socialisering i et stort omfang har betydning for de mellemøstlige efterkommeres syn på uddannelse. På andre områder synes forældrene imidlertid at have en mindre influerende rolle - for eksempel i forhold til overførsel af egne oplevelser i Danmark til deres børn. Størstedelen af de mellemøstlige efterkommers forældre synes i forskellig grad at have haft dårlige erfaringer eller oplevelser som "fremmede" i Danmark. Et Jenkins perspektiv, som tidligere er redegjort for, vil give et billede af, at disse oplevelser er med til at konstruere efterkommernes positionering i forhold til det omgivende samfund og derved også vil påvirke deres identitetsfølelse.

I min undersøgelse synes jeg ikke at se en generel tendens til, at efterkommerne er "smittet" af deres forældres dårlige erfaringer

eller oplevelser som "fremmede" i Danmark. De fleste efterkommere giver alligevel udtryk for en eller anden følelsesmæssig påvirkning af forældrenes oplevelser.

Nesrin fortæller i sit interview, at en oplevelse hos moderens læge udformede sig i en negativ retning – en oplevelse som Nesrin er stærkt påvirket af.

(...)min mor(skulle) til lægen, og så skulle vi noget. Vi havde planer sammen efter, så gik jeg bare med hende, sådan af praktiske årsager.(...)hun havde glemt sit sygesikringsbevis, hvilket er meget sjældent, min mor plejer virkelig at være typen, der har styr på sine ting og sådan noget.(...)den måde lægen skældte hende ud på, som om hun var et lille barn, det var bare så respektløst, den tone han snakkede til hende på, og det han sagde; "man skal virkelig ikke, altså den, man skal virkelig ikke"(...) det var så tydeligt, at han var så nedladende overfor hende altså, som om hun var et lille barn, skældte han hende bare ud, og det blev jeg bare helt vildt fornærmet over.(...)Så sagde jeg så, for min mor hun kan jo ikke svare igen, for hun har den der sprogbarriere, og det gjorde mig bare sådan rigtig ked af at se min mor så svag at, fordi, på grund af hendes sprogbarriere, at hun ikke kan forsvare sig selv, og sige hallo det tager et minut ekstra, du skal da ikke snakke til mig med den tone, altså at hun ikke bare kunne sige et eller andet, øhh. Det gjorde mig helt vildt ked af det at se hende sådan der, at ham lægen der var respektløs overfor hende, min mor hun kiggede bare ned og sagde undskyld, undskyld, undskyld, det var bare det eneste, hun kunne sige ikke, som om hun er rigtig underdanig på en eller anden måde(...)" (Transskribering fra Nesrins interview).

De øvrige efterkommere har lignede oplevelser, hvor de føler at deres forældre bliver behandlet på en respektløs måde, diskrimineret og ydmyget, hvilket påvirker dem følelsesmæssigt. Som skrevet i det ovenstående synes efterkommerne, måske foruden Amina, hvilket jeg tidligere har redegjort for, alligevel ikke at have overført deres forældres oplevelser til egne perceptioner af, hvordan det danske samfund er, hvilket ifølge Jenkins ville have været tilfældet. Efterkommerne selv kan have haft lignende oplevelser, ligesom jeg også tidligere har været inde på, men der synes ikke at være en sammenhæng mellem forældrenes og efterkommerenes oplevelse.

Italesat identitet

Alle de mellemøstlige efterkommere undtagen Bilal har siden barnsben fået at vide, at de ikke var danskere. Det er derfor interessant at se, hvilken betydning dette har haft på efterkommerenes identitetsmæssige position nu, hvor de mellemøstlige efterkommere viste sig at have forskellige identitetsfølelser i analysens anden del.

For Michael og Farid, der har indtaget en hybrididentitets position, er det værd at notere, at Michael altid har fået at vide af sine forældre, at han var international og derfor hverken kun iraner eller dansker. Farid derimod har trods sin forældres perspektiv om at være muslim og som ikke-dansk alligevel tilegnet sig en hybrididentitet og også for nyligt er blevet praktiserende muslim. Lighederne mellem Michael og Farid synes at være slående, da de begge er mænd, begge har haft en kriminel fortid, været udsat for diskrimination og haft følelsen af at være "fremmed" i deres teen-

ageår, hvilket har haft en stor indflydelse på deres hybrididentitet. Videre kan Michaels forældres italesættelse af international identitet samt Farids forældres italesættelse af at være muslim siges at være inkorporeret i måden, begge mænd positionerer sig selv i dag, trods de i perioder ikke har haft disse elementer inkorporeret.

Ligeledes ses samme perspektiv blandt Nesrin og Canas identitetsmæssige positionering, da de begge i dag betragter sig selv som ikke-danske, hvilket deres forældre også italesatte. Hvorvidt der er en kausal sammenhæng mellem forældres italesættelse samt efterkommeres egentlige identitetsmæssige positionering vides ikke, men ud fra Jenkins' teoretiske perspektiver samt de mellemøstlige efterkommeres positionering må man formode, at forældrenes italesættelse har haft en væsentlig betydning.

Den sidste gruppe mellemøstlige efterkommere, som positionerer sig som danskere, synes på sin vis at modarbejde Jenkins' perspektiv om forældrenes indflydelse i forhold til italesatte identiteter som ikke-danske og de mellemøstlige efterkommeres egentlige identitetsmæssige positionering. Denne gruppe betragter – på trods af deres forældres italesættelse af ikke-dansk – i dag sig selv som danskere. Dette gælder, som tidligere skrevet ikke Bilal, da han i høj grad netop kan siges at være præget af sine forældres italesættelse som værende dansker.

For alle de mellemøstlige efterkommere gælder, at ingen af deres forældre har italesat etnicitet som en del af efterkommernes identitet. Dette kom temmelig meget bag på mig undervejs i proces-

sen, men etnicitet synes ikke at være det afgørende for efterkommernes italesatte identitet. Det er i højere grad italesættelsen af det ikke-danske, der har været vigtigt for de mellemøstlige efterkommeres forældre at viderebringe. Hvad, der ligger til grund for netop dette, vides dog ikke, og der kan argumenteres for, at et sådan spørgsmål kun kan uddybes og forklares ved at tale med efterkommernes forældre.

Øvrige relationer

Kreoliserede -og "rene" fællesskaber

Det er interessant, hvordan de mellemøstlige efterkommere - uanset identitetsmæssig positionering enten har en blandet vennekreds af henholdsvis etniske danskere og personer med anden etnisk baggrund eller "rene" vennekredse af andre etniske personer. Ingen af efterkommerne har en "ren" etnisk dansk vennekreds. Adem fortæller mig i sit interview, at han betragter sig selv som dansk men giver samtidig udtryk for kun at omgås personer med anden etnisk baggrund. Det er trygt, siger han, og der han føler, at der er en fælles historie. Adems behov for en fælles historie giver et billede af, at han på trods af en identitetsfølelse som dansker alligevel har en tilknytning til sin etniske baggrund. Videre fortæller Michael, Amina, Nesrin og Cana om selv samme tryghed, forståelse og tilpashed blandt personer med anden etnisk baggrund.

Et eksempel herpå ses i følgende;

" (...)når jeg var hjemme med dem fra, altså fra gården, kvarteret jeg er vokset op i, så havde jeg det bare - så var jeg mig selv, eller

så hyggede jeg mig rigtig ærligt, helt ind til knoglerne (...)” (Transskribering fra Nesrins interview).

Den fælles historie – det fælles perspektiv på livet synes at være det vigtigste for alle efterkommerne i forhold til valg og sammensætning af vennekreds. Et eksempel herpå ses i Nesrins interview.

Nesrin har primært en vennekreds bestående af personer med anden etnisk herkomst end dansk, men hun fortæller også i sit interview, at der er en enkelt etnisk dansk pige i vennekredsen, men at hun er meget lig med gruppen, fordi hun selv er vokset op i samme område som Nesrin og også har et stort netværk af andre etniske venner. Vennekredsen er altså ikke sammensat på baggrund af etnisk oprindelse men er i højere grad forbundet med samme værdier til livet, opførsel og livssituation. *Ligheds*-begrebet, som Jenkins beskæftiger sig med, kan videre ses i forhold til vennernes egen livssituation, hvor størstedelen af dem også er ved at erhverve sig en uddannelse ligesom Nesrin selv og har de samme værdier. Det er interessant, hvordan etniciteten i mindre grad spiller en rolle i forhold til vennekredsen, altså at der ikke opleves en egentlig *forskellighed* til trods for den store etniske diversitet. Dette er i fin tråd med Nesrins identitetsmæssige position, der i højere grad knytter sig til det at være udlænding og muslim end til det at have tyrkisk oprindelse.

Etnicitetens mere ubetydelige størrelse i forhold til relationsdannelsen i de ”rene” fællesskaber ses også i Røgilds studium, som søger at belyse, hvorvidt der er ved at blive bygget en bro mellem andengenerationsindvandrere og etniske danske. I dette studie

konkluderer Røgilds, at andengenerationsindvandrerne på tværs af etnicitet forsøger at skabe sig "et nyt hjemland"(Røgilds 1995). Dette "nye hjemland" skabes ved en sammensmeltning af forskellige kulturer, som de forskellige etniske grupper repræsenterer, og dette udgør til sidst det, som Røgilds betegner for *kulturel identitet*. Den *kulturelle identitet* konstrueres af de unge selv og giver dem en tilknytning og følelse af tilhørsforhold(Røgilds 1995). Også Yvonne Mørck konkluderer, at de unge igennem forskelligartede fællesskaber såsom på uddannelsessteder, i ungdomsforeninger mv. konstruerer *kulturel kreolisering*(Mørck 1998).

I min undersøgelse oplevede jeg også, hvordan efterkommerne igennem fællesskaber på tværs af køn og etnicitet havde skabt en fælles *kulturel kreolisering*. Nesrin er den af efterkommerne, der eksplicit omtaler denne type fællesskab. For hende har fællesskabet en afgørende rolle i forhold til tilknytning og identitet, hvor beskrivelserne om nogle fælles værdier, såsom hvordan man behandler hinanden, og hvad der er rigtigt og forkert, er grundstenen for dette fællesskab. Værdierne karakteriseres som traditionelle, selvom det traditionelle er udledt af mange forskellige kulturer. Nesrin beskriver endvidere, at fællesskabet er karakteriseret ved, at der lyttes til undergrundsmusik R&B, og hvor vandpiberne er tændt op. Der er med andre ord nogle særlige strukturer, der gør sig gældende i fællesskabet - uafhængigt af omverdenen.

Også andre efterkommere beretter om fællesskaber som vigtige elementer i deres tilværelse, og fælles for dem er en særlig kultur, et sprog og en norm for adfærd. Farid fortæller i sit interview om musikken som kernen i det fællesskab, han indgår i, og qua

hans egen baggrund giver det god mening, at musikken har en helt særlig rolle. I fællesskabet mødes man om at skabe musik sammen, og da jeg beder ham om at fortælle mig, hvad deres tekster handler om, giver det et billede af et tema som "livet som ung minoritet". En fælles oplevelse af hvad det vil sige at være dansk, oplevelser af ekskludering og mange identitetskriser er primært det, Farid og hans fællesskab udtrykker igennem musikken. Fællesskabet kan derfor siges også at være fælles om at være i den samme position i forhold til at være minoritet.

Jeg redegjorde tidligere for Gilliams studium af minoritetsbørns identitetsdannelse, hvor hun oplevede, at minoritetsbørnene skabte deres eget fællesskab som muslimer og et fællesskab om at være anderledes fra majoriteten; etniske danskere.

I forlængelse af denne undersøgelse synes samme tendenser at gøre sig gældende for de mellemøstlige efterkommeres indgåede fællesskaber. Farids perspektiver, der belyses igennem musikken, skaber netop et fællesskab om det at være anderledes fra majoriteten, som Gilliam så tendenser til. Selvom Gilliam beskrev unge minoritetsbørn og religionens betydning i disse fællesskaber, synes perspektivet om et konstrueret fællesskab på baggrund af at være anderledes stadig at gælde (Gilliam 2009).

Michael taler også om at være del af et fællesskab, hvor grundstenen består i at have en "tredje holdning", med dette mener Michael efterkommere, som ham selv, der betragter sig selv som internationale. Michael er nu omsider i et fællesskab, han føler, han passer ind i, hvor han med andre ord oplever en *lighed*.

Jeg belyste tidligere i denne analyse, hvordan Michael identitetsmæssigt oplevede et skift fra dansker til udlænding undervejs i sin barndom. Det identitetsmæssige skift kom også til udtryk i hans relationer, hvor Michael skiftede *lejr* fra "dansker-*lejren*" til "udlændinge-*lejren*". I skrivende stund har han alligevel fundet sig tilpas i fællesskaber med andre etniske personer, selvom han har en hybrididentitet. I Michaels tilfælde kan den etniske sammensætning af fællesskabet derfor siges at være en direkte afspjeling af hans position som "anderledes" mere end på grund af hans identitetsmæssige position.

De "rene" fællesskaber er uden tvivl vigtige for de mellemøstlige efterkommeres liv, fordi der i disse skabes en fælles kultur og en fælles position om det at være anderledes end majoriteten.

Andre efterkommere såsom Bilal og Aisha navigerer i *kreoliserede fællesskaber*, hvor der både er etniske danskere og personer med anden etnisk herkomst. Begge mener de, det er vigtigt at kunne indgå i begge *lejre* og kunne tilpasse sig fællesskabet, som jeg også tidligere har været inde på.

For de mellemøstlige efterkommerne, der bevæger sig i disse *kreoliserede fællesskaber*, er der også det tilfælles, at de alle er vokset op i såkaldt "hvide" områder. Aisha, som er vokset op i et "hvidt" område, fortæller, at hun har savnet nogle at kunne spejle sig i, altså personer som hende selv med en anden etnisk baggrund end dansk. Også Bilal fortæller i sit interview om en misundelse på de efterkommere, der er vokset op i hjem, hvor det arabiske sprog i højere grad er blevet dyrket. Selvom begge disse efterkommere har en dansk identitetsfølelse, vidner deres per-

spektiver samtidig også om et behov for et element af noget andet etnisk i deres liv, hvilket er et perspektiv, jeg vil diskutere senere i specialet.

Aisha fortæller også i sit interview, at selvom hun på nogle områder ikke lever efter samme normer som etniske danskere blandt andet hvad angår alkohol og fester, synes hun stadig, at fællesskabet blandt de etniske danskere i hendes vennekreds er godt. Under interviewet fortæller hun mig om to etniske danske veninder, som i skolen var hendes allernærmeste veninder. Sammen delte pigerne alt sammen - også "begrænsningerne" som Aishas livsstil medførte.

På sin vis kan man sige, at Aisha, trods sin holdning til vigtigheden af at kunne begå sig i begge *lejre*, alligevel begrænses af sine forældres kulturelle normer i sit fællesskab blandt etniske danskere. I studier som *Bindestregsdanskere* konkluderer Mørck, at særligt de unge minoritetskvinder tvinges ud i en række forhandlinger, hvor de skal spille forskellige roller for at kunne navigere i de to forskellige verdener, en såkaldt *pendlerstrategi* (Mørck 1998). Mørcks perspektiver kan ses i forlængelse af Aishas interview, hvor indtagelsen af rollen som dansker i det etniske danske fællesskab alligevel gradbøjes. Aisha vælger imidlertid at være ærlig omkring det overfor de danske venner, selvom dette vanskeliggør hendes position i fællesskabet. Som jeg belyste tidligere i analysen, betragter Aisha sig selv som dansker, hvorfor hendes gradbøjninger i det etniske danske fællesskab er interessante, og noget jeg vil diskutere senere i dette speciale.

Ydermere så Mørck i sin undersøgelse oprørsagtige tendenser blandt de unge kvinder overfor både forældre og etniske danskere, fordi de havde et ønske om *kreolisering*. Dette opgør oplever Mørck som problemfyldt for kvinderne, fordi kvinder i disse kollektive kulturer ”*tildeles rollen som kulturelle markører*”(Mørck 1998:296). Aisha fortæller også i sit interview, at hun mange gange har haft frustrationer forbundet med førnævnte begrænsninger. Det er relevant at nævne, at Aisha i dag ikke selv oplever en konflikt mellem sin identitet og det *kreoliserede fællesskab*.

Bilal oplever heller ingen konflikter i dag ved at indgå i de forskellige *lejre*, selvom oplevelserne i barndommen var anderledes. Bilal fortæller videre i sit interview, at livet som teenager med fest, druk og smøger var noget, hans fader ikke brød sig om, hvorfor Bilal bevarede familieroen ved ikke at fortælle faderen om det. I Bilals case er *pendlerstrategien* i højere grad ”ren” end i Aishas tilfælde, fordi han navigerede i to forskellige roller afhængigt af, om han var hjemme hos familien eller blandt vennerne. Det bør også nævnes, at Bilal under sit interview også giver udtryk for, at han har haft mange konflikter med forældrene. Efter interviewet er afsluttet fortæller han videre, at han er ret ”*ky-nisk og gør som der passer mig*” (Efterskrift fra Bilals interview).

Hvorvidt der er tale om et kønnet perspektiv, hvor altså Bilal formår at gøre oprør mod forældrenes kultur, fordi han er mand i modsætning til Aisha, vides ikke, men i relation til andre studier kunne det tænkes, at det var tilfældet. I Mørcks studie ses der klare forskelle mellem de mandlige og kvindelige minoritetsunges kulturelle rammer, fordi den kollektive kultur er præget af traditionelle kønsforestillinger(Mørck 1998). Også i Larsens studium

ses der klare kønsforskelle på grund af den kønsbestemte opdragelse. Larsen beskriver, at de unge minoritets kvinder også i højere grad repræsenterer familiens ære og ry, hvorfor kvinderne også er under mere rigide rammer end mændene(Larsen 2004).

De mellemøstlige efterkommeres fordeling på henholdsvis "rene" og *kreoliserede fællesskaber* overraskede mig, fordi der ikke synes at være tale om en fuldstændig afspejling af efterkommernes identitetsfølelse. Selvsagt var der også efterkommere, hvor typen af fællesskab var i fin overensstemmelse med identitetsfølelsen - som for eksempel set hos Nesrin. Alligevel så jeg enkelte tendenser blandt efterkommerne. De mellemøstlige efterkommere, som havde en hybrididentitet eller en hverken-eller identitetsfølelse, søgte i højere grad end de andre de "rene" fællesskaber. Nesrin og Cana, som begge havde en identitetsfølelse som udlænding og muslim, søgte hver sin type af fællesskab. Den sidste gruppe af mellemøstlige efterkommere, som havde en dansk identitetsfølelse, så jeg primært indgå i *kreoliserede fællesskaber* med undtagelse af Adem. De beskriver et afsavn, et behov for et element af noget andet etnisk i deres tilværelse.

Kapitel 5.

Konklusion og diskussion

I dette afsnit vil jeg konkludere samt relatere mine empiriske fund til den danske integrationsdebat. Med udgangspunkt i eksisterende forskning, statistik og indvandringshistorie udledte jeg indledningsvis en problemstilling og tre underspørgsmål.

I nærværende speciale ønskede jeg at undersøge mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse i forhold til "danskhed" og deres forældrerens oprindelsesland. De tre underspørgsmål omfatter tre forskellige faktorer, som ikke er uafhængige af hinanden i forhold til at undersøge de mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse. Den første faktor belyste fænomenet den fremmede, hvoraf perspektiver som ekskludering, forskellighed og asymmetri i forholdet mellem "fremmede" og ingruppe var fikseringspunkterne for min undersøgelse og analyse.

I min empiriske undersøgelse fandt jeg ud af, at de mellemøstlige efterkommere oplever, at danske medier udgør en fremmedgørende faktor. De oplever, at medierne ofte italesætter dem negativt, hvilket bliver oplevet som en irritation for de mellemøstlige efterkommere. Endvidere så jeg, at det at være "fremmed" havde mange forskellige afskygninger, blandt andet at nogle af efterkommerne selv havde valgt at positionere sig som "fremmed", fordi de ikke oplevede, at de danske normer og værdier var forenelige med deres opfattelse af rigtigt og forkert. De normer, ef-

terkommerne særligt synes var i uoverensstemmelse med deres værdier, var den danske humor, fordi denne blev betragtet for upassende, da der ofte fokuseres på familie og sex. Videre oplevede de mellemøstlige efterkommerne også, at den danske tankegang og opførsel ligeledes var i uoverensstemmelse med deres egen tankegang.

Andre af de mellemøstlige efterkommere oplevede at være "fremmede" blandt deres etniske gruppering og også på ferierejser i forældrenes oprindelsesland, men her var positioneringen som "fremmede" mere forventet og accepteret. En mindre gruppe af de mellemøstlige efterkommere synes ikke at opleve at være "fremmed" blandt etniske danskere men oplevede alligevel at have en stor følelse af ansvar for at "bevise" sig overfor det danske samfund og de etniske danskere.

Den anden faktor jeg undersøgte, for netop også at kunne belyse efterkommernes identitetsfølelse, var identitet. Jeg tog udgangspunkt i anskuelsen af identitet som en løbende proces som afhængig af egne forestillinger, tilegnede forestillinger altså socialisering samt *ydre defineringer*. Videre arbejdede jeg ud fra, at de *ydre defineringer* har en særlig og afgørende betydning for identitetskonstruktionen.

I min empiriske undersøgelse fandt jeg ud af, at identitet var foranderlig, og at flere af de mellemøstlige efterkommere, dog kun mandlige, havde haft et radikalt skift fra dansk identitetsfølelse til en identitetsfølelse som udlænding. Disse skift var sket på baggrund af diskrimination og oplevelser af at være "fremmed" i

det danske samfund. De mellemøstlige efterkommere, der havde haft et sådan skift identitetsmæssigt, har i dag tilegnet sig en hybrididentitet.

Endvidere så jeg en sammenhæng mellem de mellemøstlige efterkommere, som havde en identitetsfølelse som udlænding og muslim samt de mellemøstlige efterkommere, der selv havde valgt at positionere sig som "fremmede". Religionen spillede en rolle for størstedelen af de mellemøstlige efterkommere, hvoraf også de fleste var muslimer, men særligt for de to førnævnte kvinder var religionen en del af deres identitet.

Af de mellemøstlige efterkommere, som slet ikke synes at have oplevet diskrimination eller det at være "fremmed" andet end igennem medierne, ses, at der også var en dansk identitetsfølelse, selv om at dette var tæt forbundet med et forbehold til selv samme danske identitetsfølelse. Den danske identitetsfølelse var altså ikke "ren", så her var der en fælles følelse af at skulle "bevise" sit værd overfor den danske befolkning.

På baggrund af de to ovenstående faktorer så jeg, at der var en sammenhæng mellem identitetsfølelse og oplevelser af at være "fremmed". I den nedenstående tabel har jeg opstillet ovenstående nævnte sammenhænge.

Tabel 1.: Empiriske resultater – Sammenhæng mellem identitetsfølelse og oplevet grad af at være ”fremmed”

Dansk identitetsfølelse	Identitetsfølelse som udlænding og muslim	Hverken-eller og hybrid identitetsfølelse
Ingen oplevelse af at være ”fremmed”	Middel grad af at være ”fremmed”	Høj grad af at være ”fremmed”

Som det fremgår af ovenstående tabel, viste der sig i min empiriske undersøgelse en sammenhæng mellem oplevelse af at være ”fremmed” og identitetsfølelsen, som jeg i det ovenstående har redegjort for. Videre så jeg også, at der var en sammenhæng mellem beskæftigelsesgrad og identitetsfølelse samt oplevelsen af at være ”fremmed”. I den yderste gruppe til højre, som altså har en hybrididentitet/hverken-eller identitetsfølelse, og som oplevede den højeste grad af at være ”fremmed”, så jeg, at disse også beskæftigelsesmæssigt klarede sig dårligst. I det midterste felt, var de mellemøstlige efterkommerne ved at erhverve sig en universitetsuddannelse, og slutteligt i gruppen af mellemøstlige efterkommere, som havde en dansk identitetsfølelse, så jeg, at størstedelen af gruppen bestod af selvstændige, mens en enkelt var i gang med en universitetsuddannelse.

Endvidere så jeg et kønnet perspektiv i forhold til oplevelsen af at være ”fremmed” og i forhold til identitetsfølelsen. Næsten alle de kvindelige mellemøstlige efterkommere synes at opleve at være ”fremmed”, og videre var det også kun kvinder, der havde en identitetsfølelse som udlænding og muslim. Hele gruppen af mellemøstlige kvinder viste sig dog at være temmelig differentieret, da en kvinde havde en dansk identitetsfølelse og en anden havde

en hverken-eller identitetsfølelse. Mændene var mere "rent" opdelt, hvor halvdelen synes at have oplevet at være "fremmed", og den anden halvdel ikke synes at have oplevet det. Identitetsmæssigt positionerer mændene sig også i to fløje, hvor den ene halvdel betragtede sig selv som danskere, mens den anden halvdel havde *hybrididentiteter* og også den halvdel der synes at have oplevet at være "fremmede" allermest. Mændene er i modsætning til kvinderne mere udad reagerende med skift i identitetsfølelse og voldsomme reaktioner, når de oplever at være "fremmede", hvor kvinderne formår at være mere stabile i deres identitetsfølelse.

Den sidste og tredje faktor jeg undersøgte, var det, jeg i specialet har kaldt for *socialisering og familiær indflydelse*. Socialisering er vigtig og en grundsten i identitetsdannelsen, fordi der forekommer en tilegnelse af forskelligartede perspektiver - såsom anskuelse af samfund, egen identitet og etnicitet. Jeg differentierede mellem primær socialisering, som oftest er forældrenes og den nærmeste families rolle, samt sekundær socialisering, altså enhver anden form for socialisering, som særligt opnås ved venskabelige relationer og fællesskaber.

Ud fra min empiriske undersøgelse fandt jeg ud af, at forældrene til efterkommerne spiller en vigtig rolle i deres liv. Selvom efterkommerne ikke adopterer forældrenes oplevelser af Danmark, bliver de alligevel ved med at være stærkt påvirket af det, især når forældrene har haft dårlige oplevelser. Videre fandt jeg ud af, at såkaldte italesatte identiteter, altså de identiteter, som efterkommerne får tilegnet igennem opvæksten af deres forældre, spiller en afgørende rolle i forhold til de mellemøstlige efterkom-

mernes identitetsfølelse. Kun blandt de mellemøstlige efterkommere, der har en dansk identitetsfølelse, synes forældrenes italesættelse af identitet ikke at have influeret i samme grad. Etniciteten tillægges heller ingen betydning for de mellemøstlige efterkommerne, og heller ikke her har deres forældre via socialisering tilegnet dem det.

Uddannelse og erhvervelse heraf viste sig at have en grundlæggende plads i de mellemøstlige efterkommeres liv og forståelse af sig selv. Igennem deres opvækst havde de fået at vide, at uddannelse var vigtig, men baggrundene for, hvorfor de mellemøstlige efterkommerne skulle erhverve sig en uddannelse, viste sig at være forskellig. For nogle af de mellemøstlige efterkommerne, særligt de mandlige, havde forældrene italesat erhvervelse af uddannelse som vejen til selvforsørgelse, hvorimod baggrundene for kvinderne var nogle andre. Forældrene til de kvindelige efterkommere så i højere grad erhvervelse af uddannelse som et udtryk for identitet, prestige og lignende, mens det for nogle efterkommere blev opfattet som et skjold overfor diskrimination. Trods såkaldte *klasserejser* havde størstedelen af efterkommerne selv været stærkt motiveret til at tage sig en uddannelse, fordi uddannelse blev opfattet som et bevis for de mellemøstlige efterkommeres værd.

I elementet omkring sekundær socialisering havde jeg i specialet særligt fokus på relationer. Jeg fandt ud af, at venner og fællesskaber havde en stor betydning for efterkommernes liv og identitetsfølelse. Igennem henholdsvis *kreoliserede fællesskaber* og "rene" fællesskaber skabte efterkommerne et rum af tilpashed,

tryghed og nærhed. Fælles for de "rene" fællesskaber var, at ingen af dem var "rene" danske fællesskaber, altså hvor personerne i fællesskabet primært var etniske danskere. I de "rene" fællesskaber var der etnisk diversitet, hvor efterkommernes egen etniske gruppe i mindre grad var repræsenteret. Igen viste min undersøgelse altså, at etnicitet ikke har en betydelig funktion i de mellemøstlige efterkommeres liv. Foruden en særlig konstellation af unikt sprog, en bestemt musikgenre og egne normer var også de "rene" fællesskaber samlet i en fællesnævner om at være anderledes fra den etniske danske befolkning. De mellemøstlige efterkommere, der indgik i *kreoliserede fællesskaber* bestående af både etniske danskere og anden etniske personer, havde alle det til fælles, at de var vokset op i såkaldte "hvide" områder. Efterkommerne, som havde en dansk identitetsfølelse, gav udtryk for at have savnet at kunne spejle sig hos personer, der ligesom dem selv havde en anden etnisk herkomst op igennem deres opvækst. Repræsentationen af et andet etnisk element viste sig derved at være vigtig for særligt de mellemøstlige efterkommere med en dansk identitetsfølelse. Disse efterkommere tillagde det stor betydning at kunne fungere i begge *lejre*, selvom nogle efterkommere i mindre grad var i stand til at gradbøje den kultur, de havde tilegnet sig igennem deres forældre, i fællesskaber med etniske danskere.

Slutteligt viste min empiriske undersøgelse, at der for de efterkommere, der indgik i *kreoliserede fællesskaber*, ikke var nogen sammenhæng mellem identitetsfølelse og typen af fællesskab. Videre så jeg, at der var en sammenhæng mellem efterkommerne, som indgik i "rene" fællesskaber, og deres oplevelse af at være

”fremmede”. Netop denne gruppe bestod primært af efterkommere, der i en eller anden grad havde oplevet at være ”fremmede” – kun en enkelt synes ikke at have sådanne oplevelser.

På baggrund af 8 semistrukturerede kvalitative interviews, som bestod af en lige fordeling af mænd og kvinder samt en diversitet i beskæftigelsesgrad, vil jeg afslutningsvis på denne konklusion konkludere på specialets overordnede problemformulering.

Hvilke erfaringer og oplevelser har mellemøstlige efterkommere over 18 år af deres egen identitet i forhold til ”danskhed” og i forhold til deres forældres oprindelsesland?

I dette speciale kan jeg konkludere, at mellemøstlige efterkommeres erfaringer og oplevelser af deres egen identitet er meget nuanceret. Mens nogle mellemøstlige efterkommere har en dansk identitetsfølelse, har andre en identitetsfølelse som udlænding og muslim. En helt tredje gruppe består af mellemøstlige efterkommere, der har en hybrid identitet eller føler, de ikke har nogen identitetsfølelse. De mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse er afhængig af, om de føler at have oplevet at være ”fremmede” i det danske samfund eller ej. Med ”fremmede” refereres der til et af specialets orienterende begreber, som bygger på perspektiver som ekskludering, diskrimination eller fremmedgjorthed. Jeg så en tendens til, at de mellemøstlige efterkommere, der næsten ikke oplevede at være ”fremmede” i det danske samfund også var dem, der havde en dansk identitetsfølelse, mens dem, der oplevede at være ”fremmede”, allermest havde hybrididentiteter eller oplevelsen ikke at have nogen identitet overhovedet. Gruppen af

mellemøstlige efterkommere, hvis identitetsfølelse byggede på det at være udlænding og muslim, oplevede en middel grad af det at være ”fremmed”. Identitetsfølelsen var også influeret af familiære relationer og sociale fællesskaber, hvor de sociale fællesskaber gav et rum af tryghed og tilpashed. Disse sociale fællesskaber bestod enten af *kreoliserede fællesskaber* på tværs af etniske baggrunde eller ”rene” fællesskaber bestående af personer med anden etnisk baggrund – dog sjældent personer med samme etniske herkomst som efterkommeren selv. Den familiære indflydelse kom sådan til udtryk, at forældrene til efterkommerne igennem italesættelse af identiteter som ikke-danskere influerede de mellemøstlige efterkommere i en sådan grad, at disse italesatte identiteter blev inkorporeret i efterkommernes identitet.

Diskussion

Det er ikke gnidnings -eller problemfrit at være mellemøstlig efterkommer i Danmark. Dette har ikke kun jeg men også andre, der har undersøgt området, kunne konkludere (Gilliam 2009; Rørgilds 1995, 2004; Mørck 1998). Uafhængigt af de mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse er dét at finde sin plads imellem de to verdener, de fødes i, en vanskelig proces, som giver anledning til mange identitetskriser. Og ligesom mennesker i almindelighed håndterer de mellemøstlige efterkommere også identitetskriserne og identitetsdannelsen forskelligt. I starten af dette speciale stillede jeg spørgsmålet – *hvem er jeg egentlig?* Fordi dette er vanskeligt at definere, når man er født mellem to verdener. *Hvem er jeg egentlig?* er også et spørgsmål, som på forskellige planer kan siges at gøre sig gældende for alle mennesker - så hvorfor er

det relevant at belyse de mellemøstlige efterkommeres identitetsfølelse, og hvordan kan dette forstås i relation til integrationsdebatten?

Som jeg fandt ud af i min empiriske undersøgelse, er der en sammenhæng mellem oplevelsen af det at være "fremmed" og identitetsfølelse, hvorfor de mellemøstlige efterkommeres identitetsmæssige positionering er et billede på den samtidig, vi lever i. Mens nogle mellemøstlige efterkommere oplever at være "fremmede" og derfor også er mere tilbøjelig til at have en identitetsfølelse som udlænding, muslim, hybrididentitet eller ingen, ses det omvendt også, at andre mellemøstlige efterkommere kun oplever at være "fremmede" via medierne og derfor snarere har tendens til at have en dansk identitetsfølelse, dog dansk med et forbehold.

Det er interessant at dvæle ved dette forbehold, de mellemøstlige efterkommere med dansk identitetsfølelse har, da dette vidner om, at identiteten ikke er fuldstændig, fordi de mellemøstlige efterkommere på nogle områder oplever, at de ikke lever op til det billede af danskheden, som de forestiller sig gør sig gældende i Danmark. Hvorvidt denne forestilling bunder i en realitet, er i denne sammenhæng på sin vis mindre betydelig - de mellemøstlige efterkommere er i en konstant kamp om at gøre krav på deres danskhed og bevise sig overfor omverdenen. Foruden denne konstante kamp lever de også i et dilemma af at skulle gradbøje, vælge og fravælge elementer fra de to verdener – et valg der ikke altid harmonerer med deres danske identitetsfølelse.

I specialets indledning præsenterede jeg de mange diskurser og historiske udviklinger, der har været i forhold til indvandrere og efterkommere i Danmark. Selvsagt har indvandringen affødt mange diskussioner, og også betragtningen af migranter, som nogle der ”kom i dag og rejser i morgen”, har ændret sig. Siden da har man brugt mange ressourcer og flittigt diskuteret integrationen af indvandrere og efterkommere i Danmark.

Termen integration indebærer en gensidig tilpasning fra både minoriteternes og majoritetens side, sådan at disse kan forenes og leve i ét samfund. Andre processer vedrørende migration udtrykker en fuldstændig tilpasning fra minoriteternes side af (assimilation), mens en helt tredje tager afsæt i et perspektiv om ingen tilpasning (segregering)(Emerek 2003). Til fælles har de forskellige processer, at de grundlæggende bygger på forskellige forventninger til minoriteter, der bosætter sig i et andet land end deres oprindelsesland. Mange meningsdannere og forskere påpeger, at integrationsbegrebet er misforstået, fordi integrationen i Danmark i højere grad tager afsæt i en assimilationstilgang fremfor egentlig integration(Emerek 2003; Hervik 1999; Jenkins 2012; Christensen 2010). Et eksempel på, at der i Danmark er en assimilationstilgang ses i diskussionerne omkring kvoteordningerne af antallet af tosprogede (indvandrere og efterkommere) på de danske folkeskoler. Relevansen af disse integrations-, assimilations -og segregeringsperspektiver ses netop i forventningerne – for er succeskriteriet, at indvandrere og efterkommere tilpasser sig fuldstændigt og identificerer sig som danske?

Ifølge min egen empiriske undersøgelse klarede de mellemøstlige efterkommere, som havde en identitetsfølelse som udlænding og muslim, sig ligeså godt beskæftigelsesmæssigt som de efterkommere, der havde en dansk identitetsfølelse. Faktisk klarede de sig måske bedre, fordi de ikke oplevede at have et identitetsmæssigt forbehold. Videre fortalte de samme efterkommere om et behov for et element af noget andet etnisk i deres liv, og en misundelse af de, der gennem opvæksten havde haft et etnisk element at spejle sig i. Den danske identitetsfølelse er derfor heller ikke problemfri men bliver ofte præsenteret, som succeskriteriet for integrationen af indvandrere og efterkommere i de offentlige debatter.

De mellemøstlige efterkommere, som havde en identitetsfølelse som udlænding og muslim synes derfor at have mere robuste identiteter end de mellemøstlige efterkommere der havde en dansk identitetsfølelse. Og dette på trods af deres oplevelser som værende "fremmede" i det danske samfund.

Betragtes begge grupper af mellemøstlige efterkommere forekommer der en asymmetrisk balance mellem efterkommerne og den etniske danske befolkning, fordi efterkommerne - uanset identitetsfølelse på sin vis ikke betragtes fuldstændig ligeværdigt med den etniske danske befolkning. Dette ses i deres oplevelser af at blive konfronteret med en "fremmedhed" fra medier og politikere, hvilket har gjort at flere af dem har haft oplevelser af det at være "fremmed". Det ses ligeledes ved det førnævnte forbehold i forhold til den danske identitetsfølelse. Enhver identitetsfølelse, som de mellemøstlige efterkommere måtte have, kan derved siges at være forbundet med en bagside, hvor det uafhængigt af identi-

tetsfølelse og grad af oplevet ”fremmedhed” aldrig rigtigt bliver muligt at blive betragtet fuldstændig ligeværdigt (uden forbehold) med den etniske danske befolkning. Dette forudsætter, at de mellemøstlige efterkommere i en eller anden grad skal arbejde imod asymmetrien for at blive betragtet som fuldstændig ligestillede med den etniske danske befolkning, hvilket kan være vanskeligt for nogle.

Som jeg også belyste i min empiriske undersøgelse, oplevede de efterkommere med *hybrididentiteter* flest identitetskriser op igennem deres opvækst. Alle oplevede de, at deres danske identitetsfølelse ikke var i overensstemmelse med de *ydre defineringer*, hvorfor de ikke kunne fastholde en dansk identitetsfølelse. Identitetskriserne bevirkede, at de i perioder i deres liv gav efter for de *ydre defineringer* af at være ”perker” og på den måde agerede uhensigtsmæssigt i forhold til det danske samfund, fordi dette kom til udtryk igennem kriminalitet og ingen beskæftigelse. Denne gruppe mellemøstlige efterkommere var også den, der klarede sig dårligst beskæftigelsesmæssigt i den empiriske undersøgelse.

Ligestilling er ikke blot et spørgsmål om juridisk ligestilling. Også ligestilling på en lang række andre områder er altafgørende for integrationen. Integration indikerer på mange områder en ligestilling selvom det også i termets definerings omfatter *en minoritet* og *en majoritet*, som på sin vis også er en asymmetri. Alligevel er indsatsen på området fokuseret i forhold til minimering af uddannelsesmæssig – og beskæftigelsesmæssig ulighed. Sættes de mange identitetskriser, de førømtalte efterkommere har haft qua deres mange oplevelser som ”fremmede”, i relation til en uddan-

nelses -og beskæftigelsesmæssig ligestilling, kan man sige, at selv samme integration udfordres, og en videre asymmetri oprettholdes.

De asymmetriske balancer har været et gennemgående tema for hele dette speciale - fra indvandringshistorien til de teoretiske koncepter af for eksempel *gæsten* og *værten*. Asymmetrien har været grundlaget for væsentlige problematikker, såsom lavere beskæftigelsesfrekvens, stigmatisering og oplevelser af ekskludering. Det at være mellemøstlig efterkommer afføder derved ikke blot, at de fastholdes i et sammensurium af identitetsmæssige problemstillinger, der er forbundet med det at være vokset op mellem to verdener. Men det opretholder og genføder også en ulighed, i sammenspillet mellem at høre til uden rigtig at høre til i et samfundet man er født og vokset op i.

Litteraturliste

1. Ahmed, Sara (2000): *Strange Encounters – Embodied others in post-coloniality*. London: Routledge.
2. Anderson, Benedict (2001): *Forestillede fællesskaber – refleksjoner over nationalismens oprindelse og udbredelse*. Roskilde Universitets Forlag.
3. Andreassen, Rikke (2007): *Der er et yndigt land – Medier, minoriteter og danskhed*. København: Tiderne Skifter Forlag.
4. Antoft, Rasmus, Salmonsens, Heidi Houlberg (2007): *Det kvalitative casestudium – Introduktion til en forskningsstrategi* (s.29-57) i Antoft, Rasmus, Jacobsen, Michael Hviid, Jørgensen, Anja og Kristiansen, Søren: *Håndværk og horisonter – Tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
5. Bauman, Zygmunt (1991): *Modernity and Ambivalence*. Polity Press.
6. Bejder, Peter, Holt, Kim Boye (2003): *Fra Huguenotter til afghanere – Indvandringens historie i Danmark*. Gylling: Forlaget Systime.
7. Bo, Inger Glavind (2008): *At tænke socialpsykologisk*. Egmont: Akademisk Forlag.
8. Christensen, Geert Laier (2010): *Tørklæder, tillid og tørretal - en undersøgelse af indvandring og integration i Danmark*. København K: Forlaget Center for Politiske Studier.

9. Christensen, Ann-Dorte, Jensen, Sune Qvotrup (2012): *Stemmer fra en bydel – Etnicitet, køn og klasse*. Aalborg Universitetsforlag.
10. Diken, Bülent (1998): *Strangers, Ambivalence and Social Theory*. USA: Ashgate Publishing Company.
11. Diken, Bülent, Laustsen, Carsten Bagge (2004): *I terrorens skygge*. Samfundslitteratur.
12. Giddens, Anthony (2008): *Modernitet og selvidentitet*. Gylling: Narayana Press. 1 udgave.
13. Gilliam, Laura (2009): *De umulige børn og det ordentlige menneske – Identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn*. Aarhus Universitetsforlag
14. Gilroy, Paul (2000): *Between Camps – Nations, Cultures and the Allure of Race*. Allen Lane The Penguin Press.
15. Gilroy, Paul (1993): *The Black Atlantic – Modernity and Double Consciousness*. Harvard University Press.
16. Gundelach, Peter (2011): *Små og store forandringer – Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzel Forlag
17. Hervik, Peter (1999a): *Forskellighedens logik: Fremstillingen, forestillingen og forskningen* (s.15-51) i (redigeret) Hervik, Peter, Toft, Signe, Bülow, Vibeke Søderhamn, Jørgensen, Rikke Egaa, Johansen, Louise Victoria, Fadel, Ulla Holm & Vestergaard, Gitte: *Den generende forskellighed – Danske svar på den stigende multikulturalisme*. København: Hans Reitzels Forlag
18. Hervik, Peter (1999b): *Nyracisme – politisk og folkelig* (s.108-133) i (redigeret) Hervik, Peter, Toft, Signe, Bülow, Vibeke Søderhamn, Jørgensen, Rikke Egaa, Johansen,

- Louise Victoria, Fadel, Ulla Holm & Vestergaard, Gitte: *Den generende forskellighed – Danske svar på den stigende multikulturalisme*. København: Hans Reitzels Forlag
19. Kvale, Steinar (1997): *Interview - En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels forlag. 1 udgave.
 20. Hervik, Peter (2003): *Det danske fjendebillede* (s.181-199) i Sheikh, Mona, Alev, Fatih, Baig, Babar & Malik, Noman: *Islam i bevægelse*. Akademisk Forlag.
 21. Holtug, Nils (2009): *Lige muligheder for alle - social arv, kultur og retfærdighed*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskabernes.
 22. Jacobsen, Michael Hviid (2007): *Adaptiv teori- Den tredje vej til viden* (s. 249-291), i Antoft, Rasmus, Jacobsen, Michael Hviid, Jørgensen, Anja og Kristiansen, Søren: *Håndværk og horisonter – Tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
 23. Jensen, Sune Qvotrup (2014): *Kultur, subkultur og kulturel forbrug* (s. 287-308), i Greve, Bent, Jørgensen, Anja og Larsen, Jørgen Elm: *Det danske samfund*. Hans Reitzels Forlag.
 24. Jenkins, Richard (2009): *Social identitet*. Aarhus: Academica.
 25. Jenkins, Richard (2012): *Being Danish – Paradoxes of Identity in Everyday Life*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
 26. Jønsson, Heidi Vad & Petersen, Klaus (2013): *Immigration og integrationspolitik* (s. 765-829) i Petersen, Jørn Henrik, Petersen, Klaus, Christiansen, Niels Finn: *Dansk*

- velfærdshistorie – Velfærdsstaten i tidehverv. Bind V; perioden 1973-1993.* Viborg: Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag.
27. Layder, Derek (1998): *Sociological practice – Linking Theory and Social Research.* USA: SAGE Publications, Inc.
 28. Larsen, Marianne Nøhr (2004): *De små opgør – Tanker og metoder i arbejdet med minoritetspiger.* Aarhus Universitetsforlag
 29. Mikkelsen, Flemming (2008): *Indvandrere og integration.* Akademisk Forlag.
 30. Mikkelsen, Flemming (2011): *Transnational identitet under forandring – Indvandrernes sociale, religiøse og politiske mobilisering i Danmark 1965-2010.* Museum Tusulanums Forlag.
 31. Mikkelsen, Flemming, Fenger-Grøndahl, Malene og Shakoor, Tallat (2010): *I Danmark er Jeg født...* København: Frydenlund.
 32. Mørk, Yvonne (1998): *Bindestregsdanskere – Fortællinger om køn, generationer og etnicitet.* Forlaget Sociologi.
 33. Pedersen, Marianne Holm, Rytter, Mikkel (2011): *Islam og muslimer i Danmark – Religion, identitet og sikkerhed efter 11. september 2001.* København S: Museum Tusculanums Forlag.
 34. Prieur, Annick (2002): *Objektivering og refleksivitet – Om Pierre Bourdieus perspektiv på design og interview* (s.109-134) i Jacobsen, Michael Hviid, Kristiansen, Søren og Prieur, Annick: *Liv, Fortælling, Tekst.* Aalborg Universitetsforlag.

35. Quraishy, Bashy (2003): *Dansk identitet - Set med brune øjne*. Forlaget Tiderne Skifter
36. Rasmussen, Martin Cleemann, Larsen, Thomas P., Lavtsen, Ulrik Juel (2014): *Danmarks historie – Det 20. og 21. århundrede*. København: Lindhardt og Ringhof Uddannelse.
37. Røgilds, Flemming (2004): *De udsatte – Bander, kulturmøder, socialpædagogik*. København: Forlaget Politisk revy.
38. Røgilds, Flemming (1995): *Stemmer i et grænseland – En bro mellem unge indvandrere og danskere?* København: Forlaget Politisk revy.
39. Saha, Lawrence J. (2008): *Sociology of Education, i 21st Century Education: A Reference Handbook*. USA: SAGE Publications, Inc
40. Simmel, Georg (1908), (dansk oversættelse;1998): *Ekskurs om den fremmede, i Hvordan er samfundet muligt?* Forlaget Gyldendal.
41. Schütz, Alfred (1975): *Den fremmede – Et socialpsykologisk essay* (s.131-145), i *Hverdagslivets Sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Artikler og rapporter:

42. Danmarks Statistik: *Unge indvandrere ofte ikke i uddannelse eller job*, 22 november 2013, Lokaliseret den 6. september 2014
43. Emerek, Ruth (2003): *Integration – eller inklusion? – Den danske diskussion om integration*. AMID Working Paper Series 31/2003, Lokaliseret den 5. september 2014
44. Hervik, Peter (2006): *The Danish cultural world of unbridgeable differences*. *Ethnos: Journal of Anthropology* 16. Aug 2006.
45. Jensen, Sune Qvotrup (2011): *Othering, identity formation and agency*. *Qualitative Studies*, 2 (2): s. 63-78.
46. Koefoed, Lasse; Simonsen, Kirsten (2012): *(Re)scaling identities: Embodied others and alternative spaces of identification*. *Ethnicities* 12 (5)
47. Korsgaard, Steffen (2006): *Mod et balanceret arbejdsbegreb*. Working Paper, 2006_3, Department of Management, Handelshøjskolen i Aarhus
48. Schmidt, Garbi (2004): *Islamic identity formation among young Muslims: the case of Denmark, Sweden and the United States*. *Journal of Muslim Minority Affairs*, Volume 24, Issue 1.
49. Pedersen, Marianne Holm, Mikkel Rytter (2012): *Fra integration til sikkerhed – med Danmark som case*, i *Internasjonal Politikk*, Årgang 70, Nr. 1
50. Wren, Karen (2001): *Cultural racism: something rotten in the state of Denmark?* *Social & Cultural Geography*, Vol. 2, No. 2, 2001

51. Rapporten; *Medborgerskab I Danmark*, (2011) – af Ministeriet flygtninge, indvandrere og integration
52. Rapporten; *Integration: Status og udvikling*, (2014) – af Ankestyrelsen
53. Rapporten; *Kønroller og social kontrol blandt etniske minoritetsunge*, (2014) – af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale forhold
54. Rapporten; *Indvandrere i Danmark*, (2013) – af Danmarks Statistik
55. Rapporten; *Indvandrere i Danmark*, (2014) – af Danmarks Statistik
56. Rapporten; *En styrket integrationspolitik*, (2012) – af regeringen
57. Rapporten; *Tryghed blandt nydanskere*, (2007) – af TrygFonden

Internetkilder:

58. Finansministeriet;
<http://www.fm.dk/FM/GamlePub/dkuddan/kap3.htm>,
Lokaliseret den 6. september 2014

Appendiks

Interviewguide

- Mærket på kroppen – hvem er jeg?
- Projektet handler om; Efterkommers holdning til danskhed og oplevelse af Danmark
- Anonymitet
- Transskribering til godkendelse
- Specialet sendes efter februar
- Det er ok, at tage en tænkepause
- Ingen rigtige eller forkerte svar

Her til at starte med vil jeg gerne spørger dig:

Hvad er din alder?

Har du nogen søskende?

Hvad laver du til dagligt?

*Hvad laver du i din fritid? (PROBE) (sport, interesseorganisatio-
ner, venner) **(PROBE)** Hvordan er sammensætningen af din ven-
nekreds? – er der flest danskere, eller?*

Hvilket land kommer din(e) forældre fra?

*Hvorfor kom din(e) forældre til Danmark? (PROBE) -Hvornår kom
de til Danmark?*

*Kan du fortælle mig om din opvækst i Danmark? – Hvordan var
den? (PROBE)*

*Hvad har din(e) forældre lavet mens de har været i Danmark?
(PROBE) (Medbragt/erhvervet uddannelse, arbejde)*

Hvordan føler du at du bliver betragtet i Danmark? (PROBE) Oplever du diskrimination? Hvad med i forhold til arbejdsmarkedet/skole oplever du diskrimination der? (PROBE) – hvorfor tror du at det er sådan? Hvad har det betydet og betyder det for dit liv og dine drømme for fremtiden?

*Er der nogen ting som du ville lave om på det i danske samfund?
(PROBE) Hvordan tror du, at det ville påvirke dit liv hvis det blev sådan?*

*Hvilken oplevelse har din(e) forældre haft af Danmark, føler du?
(PROBE) Hvilken betydning har det haft for dig i dit liv, at de har haft det sådan? Er det noget i har snakket meget om? Er det vigtigt for dine forældre, at du klarer dig bedre end de har gjort her i Danmark eller i deres eget hjemland?*

*Oplever du, at der er stor forskel på din og din(e) forældres situation her i Danmark? Hvilken betydning har det haft og har for dit liv, at det er **sådan** (ingen forskel, nogen forskel eller stor forskel)?
(PROBE)*

*Betyder det noget for dine forældre at du kender til deres kultur?
(PROBE) Gør du noget for, at kende til deres kultur? (rejser til oprindelsesland, kontakt med familie i oprindelsesland,) Og hvorfor tror du, at det er vigtigt eller ikke er vigtigt for dem at du kender deres kultur?*

Hvor meget inddrager du din(e) forældre i de beslutninger du skal tage i livet? (PROBE) (uddannelse, job, hvad du går og laver? omgangskreds, opførsel)

Oplever du på nogle områder at du er dansk og på andre at du er (forældres oprindelsesland)? (PROBE) (kultur, forståelse) hvis ja til både dansk og forældres oprindelsesland)Er der på nogen tidspunkter hvor du føler dig mest det ene eller det andet? (PROBE) Hvad med når du er sammen med dine venner?-Hvordan er det så der? (PROBE)

Hvilke drømme og håb har du for fremtiden, sådan som tingene er nu? (PROBE) Hvad håber du, der vil ske?